

Statisztikai Szemle

A KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL
TUDOMÁNYOS FOLYÓIRATA

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG:

DR. BAGÓ ESZTER, DR. BELYÓ PÁL, DR. FAZEKAS KÁROLY, DR. HARCSA ISTVÁN,
DR. JÓZAN PÉTER, DR. KARSAI GÁBOR, DR. LAKATOS MIKLÓS (főszerkesztő), NYITRAI FERENCNÉ DR.,
DR. OBLATH GÁBOR, DR. PUKLI PÉTER (a Szerkesztőbizottság elnöke), DR. RAPPAI GÁBOR,
DR. ROÓZ JÓZSEF, DR. SPÉDER ZSOLT, DR. SZÉP KATALIN, DR. SZILÁGYI GYÖRGY

85. ÉVFOLYAM 4. SZÁM

2007. ÁPRILIS

*A Statisztikai Szemlében megjelenő tanulmányok
kutatói véleményeket tükröznek, amelyek nem esnek szükségképp egybe
a KSH vagy a szerzők által képviselt intézmények hivatalos álláspontjával.*

Utánnnyomás csak a forrás megjelölésével!

ISSN 0039 0690

Megjelenik havonta egyszer
Főszerkesztő: dr. Lakatos Miklós
Osztályvezető: Dobokayné Szabó Orsolya
Kiadja: a Központi Statisztikai Hivatal
A kiadásért felel: dr. Pukli Péter
2007.125 – Xerox Magyarország Kft.

Szerkesztők: Polyák Andrea, Visi Lakatos Mária
Tördelőszerkesztők: Bartha Éva, Simonné Káli Ágnes

Szerkesztőség: Budapest II., Keleti Károly utca 5–7. Postacím: Budapest, 1525. Postafiók 51.
Telefon: 345-6908, 345-6546 Telefax: 345-6594

Internet: www.ksh.hu/statszemle

E-mail: statszemle@ksh.hu

Kiadóhivatal: Központi Statisztikai Hivatal, Budapest II., Keleti Károly utca 5–7.

Postacím: Postafiók 51. Budapest, 1525. Telefon: 345-6000

Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Rt. Hírlap Üzletág (1008 Budapest, Orczy tér 1).

Előfizethető közvetlen a postai kézbesítőknél, az ország bármely postáján,
valamint e-mailen (hirlapelofizetes@posta.hu) és faxon (303-3440).

További információ: 06-80-444-444

Előfizetési díj: fél évre 3000 Ft, egy évre 5400 Ft

Beszerezhető a KSH Könyvesboltban. Budapest II., Fényes Elek u. 14-18. Telefon: 345-6789

Tartalom

Tanulmányok

Munkaerő-piaci kilátások – <i>Ékes Ildikó</i>	293
A jóléti kiadások szintjének alternatív magyarázata – <i>Keller Tamás</i>	310
Hogyan lesz a piackutatásból marketingtudás? – <i>Keszey Tamara</i>	332

Fórum

Beszámoló a Központi Statisztikai Hivatal vezetői érte- keletéről – <i>Dr. Lakatos Miklós</i>	359
Dr. Pintér József (1947–2007) – <i>Rappai Gábor</i>	363
Hírek, események	365

Szakirodalom

Folyóiratszemle

Heerschap, N. – Willenborg, L.: Integrált Statisztikai Rendszer kialakítása a Holland Statisztikai Hiva- talban – (<i>Hajdú Viktória</i>)	368
Sundmacher, T.: A német egészségügyi rendszer át- alakítása – Követelmények és eszközök – (<i>Tűű Lászlóné</i>)	373
Hauschild, W. – Schnorr-Bäcker, S.: E-egészség – az elektronikus egészségügy Németországban – (<i>Rettich Béla</i>)	375
Kiadók ajánlata	377
Társfolyóiratok	380

Munkaerő-piaci kilátások*

Ékes Ildikó,

kandidátus, közgazdász

E-mail: ildiko.ekes@ecostat.hu

A gazdaságok helyzetét leggyakrabban két tényezővel jellemzik az egyik a GDP, a másik a foglalkoztatottsági szint. A mai viszonyok között azonban már nem állja meg a helyét az a klasszikusnak tartott összefüggés, hogy ha nő a GDP, akkor nő a foglalkoztatás, illetve ahol magas az egy főre jutó GDP, ott a foglalkoztatottság színvonala is magas. Minthogy a GDP termelése egyre inkább függetlenedik az emberi munkától, a két mutató közötti kapcsolat is megszűnőben van, és egyre gyakoribb, hogy a növekvő GDP-hez csökkenő vagy stagnáló foglalkoztatás párosul. Jelen tanulmány azt mutatja be, hogy ezen általános tendencián túlmenően milyen tényezők befolyásolhatják a magyarországi munkaerőpiacot az elkövetkező mintegy tíz évben, valamint prognózist ad a hazai munkaerő összetételének várható változásáról.

TÁRGYSZÓ:

Munkaügyi statisztika.

* A tanulmány a TO 49600 témaszámú OTKA-kutatás alapján készült.

Hosszú időn keresztül tartotta magát az a vélemény, hogy az ipari termelésből a gépek által kiszorított munkaerőt a gazdasági súlyát tekintve egyre fontosabbá váló szolgáltatások fogják majd felszívni. A technikai fejlődés azonban egyre több szolgáltatás automatizálását teszi lehetővé. Így az alkalmazás lehetősége ebben a szektorban is szűkül, ezért a foglalkoztatás világméretű probléma lett.

Az Európai Unió prioritásai között szerepel a foglalkoztatottsági szint 70 százalékra emelése. Ennek érdekében számos lépést tettek. Elsősorban a foglalkoztatás ún. rugalmas formáit igyekeztek elterjeszteni, ami ráadásul a munkáltatók számára is kedvező, amellet, hogy a részmunkaidő, és a munkakörököt megosztó egyéb foglalkoztatási formák több munkalehetőséget nyújtanak. Így a munkavállalók nagyobb része, ha nem is folyamatosan, de legalább időlegesen munkaalkalomhoz juthat, és ezáltal a munkanélkülivé válók nagy része nem szorul ki véglegesen a munkaerőpiacról. A munkanélkülieket a munkaerőpiacra visszasegíteni próbáló nonprofit szervezetek ugyanis – nemzetközi viszonylatban – többnyire azt tapasztalják (*14th Annual* [1996]), hogy a munkaerőpiactól tartósan távol maradók egy idő után már semmiképp nem juttathatók oda vissza, mert a munkáltatóknak a kiképzés, átképzés stb. ellenére sem tűnnek vonzóknak.

A GDP növekedési üteme hosszú ideje Magyarországon sem gyakorol pozitív hatást a foglalkoztatási helyzetre, annak ellenére sem, hogy a munkaügyi kormányzat állandó erőfeszítéseket tesz olyan megoldásokra, amelyeknek elméletileg növelniük kellene a foglalkoztatást. Míg a GDP már 1997 óta évente 4-5 százalékkal emelkedett, a foglalkoztatottság éves szinten – 1999-et kivéve – legfeljebb 1 százalékkal nőtt. Ennek okát a következőkben látom.

– Azoknak a nagy szervezeteknek a működése, amelyek a GDP 80-90 százalékát termelik meg, alapvetően technikára alapozott. A foglalkoztatásban betöltött szerepük sokkal kevésbé jelentős, mint a gazdasági teljesítményük. Így a GDP növekedése nem feltétlenül eredményezi a foglalkoztatás bővülését. Sőt, a teljesítmények növekedésével párhuzamosan csökkenhet az alkalmazottak száma.

– A versenyszférában a gazdasági eredményeik alapján kis- és középvállalatoknak számító szervezetek foglalkoztatják a munkavállalók nagyobb részét. Emellett a közszféra számít jelentős munkáltatónak. A kutatási eredmények és a gyakorlati tapasztalatok azt mutatják, hogy a nagy munkáltatók már hosszabb ideje mindkét szférában legjobban esetben a létszám stabilizálására törekszenek.

– A feketén foglalkoztatás meglehetősen kiterjedt. A kormány intézkedései nem tudják ezt a létszámot láthatóvá tenni, hiszen a munkáltató számára nem tudnak kedvezőbbet ajánlani a nulla járulékfizetésnél és a minden kötelezettség nélküli elbocsátásnál.

1. A munkaerőpiac jelenlegi helyzete

Közismert, hogy a foglalkoztatás, illetve az aktivitás szintje Magyarországon alacsony az Európai Unió más országaihoz képest. A 2006. évi foglalkoztatási statisztika szerint az EU 25 országában 63,8, az EU 15-ökben 65,2 százalék volt a foglalkoztatási arány, míg Magyarországon folyamatosan 51-52 százalék között van mind a mai napig. A foglalkoztatottak száma évek óta szinte változatlan. A 90-es évek elején eltűnt több mint 1 millió álláshelyből a GDP növekedésének megindulásától 1994-től 2006-ig – a GDP 55 százalékos emelkedése közben – a foglalkoztatás mindössze 5,7 százalékkal emelkedett.

A foglalkoztatás szerény színvonalát többnyire a munkáltatók magas járulékkerheivel magyarázzák. Ugyanakkor az elmúlt több mint tíz év során végrehajtott járuléksökkentések nem hatottak a munkapiac élénkülésére. A munkáltatók 1995-ben 44 százalék tb-járulékot, 2006-ban 29 százalékot és 1950 forint fix összegű egészségügyi hozzájárulást fizettek. Ez utóbbi a 2006. január-novemberi 168,5 ezer forint átlagkeresetre vetítve 1,2 százalék. Vagyis 2006-ban a munkáltatók átlagos tb-befizetése 30,2 százalék, azaz 13,8 százalékponttal volt kevesebb, mint 1995-ben. Eközben az alkalmazásban állók száma még 2831,8 ezerről 2791,7 ezerre, azaz 40 ezerrel csökkent is.

A foglalkoztatotti szerkezet átalakulóban van. A foglalkoztatottakon belül egyre nő az idősebb korúak száma. Ennek oka részben a népesség elöregedése, részben az 1990-es évek végétől emelkedő nyugdíjkorhatár. A fiatalok munkavállalási lehetőségét viszont ez korlátozza. Emellett az is gondot okoz a fiatalok álláshoz jutásánál, hogy a kötelező katonai szolgálat megszűnése miatt egy részük hamarabb kerül ki a munkaerőpiacra, mint korábban. Ennek a csoportnak a tagjai viszont nagyrészt képzetlenek, illetve alacsonyan képzettek. Ugyanakkor Magyarországon a képzetlenek foglalkoztatási szintje sokkal alacsonyabb, mint az Európai Unió országában.

Foglalkoztatási nehézséget okoznak az állandósulni látszó jelenős területi különbségek is. Úgy tűnik, az eddigi fejlesztési programok a foglalkoztatásra a regionális egyenlőtlenségek kiigazítása nem gyakorolt nagyobb hatást. Napjainkban is, akár csak a 90-es évek elején-közepén, az ország keleti, észak-keleti része van foglalkoztatási szempontból legrosszabb helyzetben.

A szektorok foglalkoztatási arányait tekintve az elmúlt és az idei évben meghatározó volt, illetve lesz a közszférában megkezdődő és folytatódó létszámcsökkentés. Az adatok azt mutatják, hogy a 2006. év első 11 hónapjában a nagyvállalatok uralta iparban – ahol a munkavállalók mintegy 27 százalékát alkalmazzák – a foglalkoztatás 1,5 százalékkal csökkent. A közigazgatásban a munkavállalók mintegy 11 százaléka, a szolgáltatásban jelenleg mintegy 53-54 százaléka dolgozik. A közszférában a tavalyi év említett időszakában, 2,1 százalékkal csökkent a létszám, ezen belül a közigazgatásban 1,6 százalék volt a létszámcsökkenés.

A 90-es évek eleji gyors növekedés után a munkanélküliségi ráta emelkedése csillapodni kezdett. Ennek részben technikai okai voltak, hiszen a kezdeti, nagyvonalúnak mondott munkanélküli-ellátás az elmúlt közel 20 évben egyre visszafogottabbá vált. A munkanélküli-ellátásra jogosultság időtartama, éppen úgy folyamatosan csökkent, mint az ellátás alapjául vett jövedelmek köre. Emellett a járadék felső határát is megszüntették, azzal a céllal, hogy az ellátás ne tartson vissza a munkavállalástól. Az évtized elején már úgy tűnt, hogy Magyarország az Európai Unió más országaihoz, akár az alapító országokhoz képest is jó helyzetben van. Azonban az elmúlt egy-két évben a munkanélküliségi ráta ismét növekedést mutatott. Tavaly már elérték az uniós átlagot. A ráta, részben a közszférából történő elbocsátásokkal összefüggésben, emelkedett. A munkanélküliségi ráta emelkedésének másik oka, hogy a munkaerőpiac egyre jobban telítődik, mert – amint szó volt róla – a fiatalok egy része korábban kerül be, az idősebb korosztályok viszont hosszabban maradnak ott.

2. A munkaerőpiac jövőjét befolyásoló tényezők

A bevezetőben említett alaptendencián kívül a jövőben a hazai munkaerőpiacot a befolyásolhatják: a munkaerő-kínálat alakulása, a munkaerő-piaci kereslet, a versenyképességi helyzetek módosulása, a nemzetközi migráció, a technikai fejlődés hatása, a nyugdíjkorhatár kitolódása, a tudás alapú társadalom követelményei és a rejtett gazdaság alakulása.

Mind a nemzetközi, mind a magyar népesség-előreszámítások szerint, az Európai Unió más országaihoz hasonlóan, az elkövetkező évtizedekben a népesség elörege-
dése várható. Jelentősen csökken a munkavállalási korú népesség aránya, miközben a népesség száma összességében kevesebb lesz.

Az Eurostat két scenáriót készített az EU-ban élő népesség várható alakulására. Az egyikben egységes termékenységi mutatóval, bevándorlási többlettel és várható élettartammal, a másikkban differenciált értékekkel számoltak. Magyarországon mindkettő szerint a 60 éves kor feletti népesség aránya 2020-ra az évezredfordulókor mért mintegy 20-ról 25 százalék körülire, 2050-re pedig már a népesség több mint egyharmadára emelkedik. Eközben a munkaképes korú népesség (a 20-59 év közöttiek) aránya a jelenlegi mintegy 57 százalékról 50 százalék alá fog csökkenni.

A hazai népesség-előreszámítások is több változatban készültek. A modellek évi 75 ezer főnyi születési többlettel és 10-30 ezer közötti bevándorlási többlettel számoltak. E modellek szerint a hazai munkaképes korú lakosság száma 2001-től 2010-ig mérséklődik, csak a legnagyobb bevándorlási többlettel számoló modellben haladná meg a 2001-es adatot (*Hablicsek* [2004]). Ám bármelyik változatot nézzük is,

2050-re a munkaképes korú népesség összességében legalább 1 millióval lesz kevesebb, mint 2001-ben. A probléma lényege, hogy a jelenlegi alacsony születésszám a jövőbeli születések számát korlátozza, hiszen a csökkenő számú fiatal pártól – még ha emelkedne is a gyermekvállalási hajlandóság – egyre mérséklődő gyermekszám várható.

Az Ecostat korábbi (Szabó [2003]) előrejelzései szerint az elkövetkező években a versenyképesség szempontjából a gazdaság egyes szereplőinek helyzete nagyon eltérő lesz. A következő csoportok alakíthatók ki.

a) Versenynek leginkább kitett ún. kompetitív ágazatok. Ide tartozik például a legtöbb feldolgozóipari szektor, a mezőgazdaság, erdőgazdálkodás és halászat nagy része, az építőipar, a kereskedelem, a szálláshelyszolgáltatás, vendéglátás, az ingatlanforgalmazás, a pénzügyi és egyéb üzleti tevékenység, valamint a nemzetközi szállítmányozás;

b) a termelő (infrastrukturális) szolgáltatások körébe sorolt, a külföldi konkurencia elől átmenetileg részben védett helyi piacokon tevékenykedő szervezetek, mint az elektromosáram-, gáz- és vízellátás, a nem nemzetközi szállítás (például a helyi tömegközlekedés), a hírközlés, az úthálózat üzemeltetés vállalatai, amelyek csak nemzetközi versenyenövelő intézkedések nyomán – közép-/hosszú távon – kerülhetnek éles versenyhelyzetbe;

c) az ún. nem termelő szféra (azaz az egészségügyi és szociális ellátási, az oktatási, a közigazgatási, valamint az egyéb közösségi és személyi) szolgáltatásokhoz tartozó vállalkozások, amelyek tevékenysége zömmel csak helyben folytatható, ezért nagyjából csak rezidens vállalatok konkurenciájával kell számolniuk. Másfelől viszont ezen ágazatok zöménél, az állami tulajdon miatt, foglalkoztatási szempontból a kormányzati döntések fontosabbak, mint a versenyhelyzet. Ilyen módon a versenyhiány nem igazán meghatározó a foglalkoztatás szempontjából. Az államapparátus karcsúsítására vonatkozó jelenlegi kormányzati szándék sokkal lényegesebb tényező a létszámleépítés szempontjából, mint bármiféle esetleges verseny;

d) végül az országterület helyi természetes monopóliumaira épülő bányászati, kitermelési, szabadidő-eltöltési (például vadásztatási, vadgazdálkodási, turisztikai) tevékenységek, amelyek megfelelő technológia, infrastruktúra mellett kizárják a külföldi, de még olykor a hazai konkurenciát is a szolgáltatásból.

Az eredmények azt mutatták, hogy egyértelműen visszaszoruló ágazatnak számít a bőr- és cipőipari, textil- és ruházati iparág. Nehezen állja a konkurenciát a fémalap-

anyag-gyártás és -feldolgozás és az építőanyag-ipar néhány korábban még versenyképesnek tekintett szakágazata (például az üveg- és kerámiagyártás). A gépipar is veszített a korábbi pozíciójából. Némi javulásra, versenyképesség-növekedésre talán csak a vegyiparban van példa.

A kompetitív ágazatoknak, a magyar gazdaságban fontos (kiemelésre érdemes) másik csoportját a mezőgazdasági termékek és az ezek termelésére épülő élelmiszeripari vállalkozások jelentették. Magyarország e téren kedvező természeti adottságai miatt jelentős kompetitív előnyökkel rendelkezik, de az uniós csatlakozás nagy változásokat hozott. Ezért a mezőgazdaságon belül a szántóföldi növénytermesztés és a kertészet hosszú távon is versenyképes lehet. Az állattenyésztés a csatlakozás egyértelmű vesztese. Azok a cégek, amelyek időben átálltak az Unió által preferált cikkek termelésére, vagy az általuk előnyben részesített termelési módra (biotermelés), azok kifejezetten jó eséllyel rendelkeznek az uniós piacra lépés terén. Ugyanakkor az esetleges túlermelésből fakadó gondok a kibővült Unión belül megrendíthetik a korábbi kisebb méret mellett még jól funkcionáló intervenciós felvásárlási rendszert.

Számítani kell a termelő infrastruktúrához és termelő szolgáltatásokhoz tartozó vállalkozások nehézségeinek fokozódásával is. Ennek hatásaként egyrészt az ide tartozó vállalatok egy része megszűnhet, emiatt az itt foglalkoztatottak létszámcsökkenésére lehet számítani. Az itt kialakuló verseny közvetlenül és közvetetten jelentkező hatással lehet a többi ágazat, benne a kompetitív szektor vállalatainak a pozícióira.

Hosszabb távon a korábban meghatározott versenyképes ágazatok termelési és foglalkoztatási kapacitásainak további erőteljes csökkenésére lehet számítani. Ezt támasztja alá több, korábban felvett, Magyarországgal egy nagyságrendbe tartozó közepes kohéziós ország (Írország, Portugália) példája is. A húzó ágazatok esetében számításba kell venni, hogy hosszú távon is csak azok az ágazatok maradhatnak meg tartósan ebbeli minőségükben, amelyeknél a nagyvállalatok gazdálkodási feltételei jobbak maradnak a nemzetközi átlagnál. Ehhez megfelelő infrastruktúrára, befektetést és innovációt pártoló intézkedésekre, továbbá munkaerő iránti igényt és továbbképzést támogató gazdaságpolitikára van szükség, ami méltányos és a teljesítménynövekedéssel arányos vállalati tehernövekedést eredményez.

A számítások alapján a feldolgozóipar hosszú távon is versenyképes, húzóágazatának tekinthető a villamosgép-, műszergyártás; a vegyiparialapanyag-gyártás (műanyagalapanyag-, növényvédőszer- és festékgyártás); a nemfém ásványi anyagok termelése; a papír, nyomda és kiadói tevékenység és végül feltételesen a kokszyártás, kőolaj-finomítás, nukleárisfűtőanyag-gyártás

A mezőgazdaság uniós beilleszkedésétől függően potenciálisan még húzóágazat lehet a növénytermesztés is, és néhány, ettől nagyban függő élelmiszeripari szakágazat is. Vagyis arra lehet számítani, hogy itt is emelkedhet a foglalkoztatás. Ám ezeken belül is elsősorban a kevésbé technicizált kis- és középvállalatoknál lehet jelentősebb foglalkoztatási kapacitással számolni.

Ha a nemzetközi migráció hatását nézzük, nem lehet megkerülni a hazai bérszínvonal kérdését. A hazai és a régióbeli alacsony keresetek a piactársulásokra való áttérés idején határozottan előnyösnek mutatkoztak, mert így ezek az országok vonzóak lettek a bérköltségeik csökkentésére törekvő nemzetközi tőke számára. Ezen belül Magyarország kiemelt helyzetben volt, ahol a külföldi tőke nemcsak olcsó, hanem jól képzett munkaerőt is talált.

1. táblázat

*A fizikai foglalkozásúak éves bruttó átlagkeresete a feldolgozóiparban, 1997
(valutaárfolyamon, dollár)*

Ország	Átlagkereset	Magyar kereset a többi ország keresetének százalékában	Kereset az EU-átlaghoz képest	
			Súlyozott	Súlyozatlan
Ausztria	27 865	10,8	97,6	103,8
Belgium	34 487	8,7	120,8	128,4
Dánia	42 975	7,0	150,5	160,0
Finnország	29 835	10,1	104,5	111,1
Franciaország	23 654	12,7	82,8	88,1
Görögország*	11 680	25,8	40,9	43,5
Hollandia	33 480	9,0	117,2	124,7
Írország	22 639	13,3	79,3	84,3
Luxemburg	33 763	8,9	118,2	125,7
Nagy-Britannia	24 900	12,1	87,2	92,7
Németország	38 264	7,9	134,0	142,5
Olaszország	23 172	13,0	81,1	86,3
Portugália*	8 414	35,8	29,5	31,3
Spanyolország	17 169	17,5	60,1	63,9
Svédország	30 527	9,9	106,9	113,7
Szórás	9 222			
EU-átlag súlyozott	28 560	10,5	100,0	
EU-átlag súlyozatlan	26 855	11,2		100,0
Magyarország	3 009	100,0	10,5	11,2

* 1994, illetve 1995-ös adat.

Forrás: Kopint-Datorg [2000].

Az elvégzett bérvizsgálatok (Gács [1999]) szerint az Unióhoz csatlakozásunkat megelőző években a magyarországi átlagkeresetek az Unió átlagára számított keresetnek töredékét tették ki. Attól függően, hogy valutaárfolyamon vagy vásárlóerőparitáson számították, a magyarországi keresetek aránya az unióbeli 11, illetve 30

százaléka volt. Ezen belül az Unió legalacsonyabb keresetű országához, Portugáliához képest is a Magyarországon az átlagkereset csupán az ottani keresetnek alig 40 százalékát érte el. Ráadásul a magyar keresetek a csehországi és a lengyelországi béreknek is csak a 60-70 százalékát tették ki. Vagyis a régió két másik országához képest a rendszerváltás után sok évvel 30-40 százalékos kereset-lemaradással rendelkezünk.

1997 óta sem változott sokat a helyzet. Az Eurostat legutóbbi 2003-ra vonatkozó adatai szerint az EU 15-öknél az iparban és a szolgáltatásban éves szinten 32,9 ezer euró volt a bruttó átlagbér. Ehhez képest, ezekben a szektorokban Magyarországon 6,2 ezer volt a bruttó átlagkereset, vagyis alig 19 százaléka az EU 15-ök átlagkeresetének. Spanyolországhoz képest az átlagkereset egyharmadannyi, Portugáliához képest pedig még feleannyi sem volt.¹

A nagy kereseti különbségek miatt a korábbi EU tagországokban attól tartottak, hogy jelentős migráció indul meg felénk, és a beáramló olcsó közép-kelet európai munkaerő kiszorítja a hazai dolgozók egy részét a munkapiacról. Ezért az Európai Unió szinte valamennyi korábbi tagországa – munkaügyi területen – élt az Unió szabályai alóli derogációval a tíz újonnan csatlakozó országgal szemben. Kivétel Írország, az Egyesült Királyság, valamint Svédország volt. A derogáció miatt lényegében 6-7 évig a magyar és a legutóbbi időig a többi csatlakozott ország munkavállalói sem mehetnek megkötések nélkül munkát vállalni a régió korábbi tagországaiba.

Az Ecostat és más kutatóintézetek, illetve szervezetek által készített felmérések (OFA [1999], KSH [2004a]) szerint a magyar lakosságnak mindössze mintegy 10 százaléka szándékozott a csatlakozás előtti időszakban külföldön munkát vállalni. Az uniós csatlakozás óta eltelt közel három év igazolta az előrejelzéseket. A magyar munkavállalók még az adott lehetőségeket sem használták ki. A rendelkezésre álló adatok szerint az elmúlt években nem volt jelentős növekedés a külföldi munkavállalás terén. A Foglalkoztatási Hivatal adatai szerint a közelmúltban mintegy 45-50 ezer fő dolgozott az EU korábbi 15 tagországában. Ezek közül legnagyobb arányban Ausztriában és Németországban dolgoztak, annak ellenére, hogy a legtöbb akadályt a külföldiek munkavállalása elé éppen ez a két ország állította. Emellett Írország és Nagy-Britannia volt még népszerű a külföldön munkát vállalni kívánó magyarok számára. Például Angliában 2006. első félévében mintegy 13 ezer magyar munkavállalót regisztráltak, ám ezek nagy része nem tartós munkavállaló, egy- két hónapot töltt külföldön, illetve a legszívesebben fogadott munkavállalók, az orvosok esetében gyakori, hogy csak hétvégekre járnak ki ügyeletbe.

A Foglalkoztatási Hivatal adatai szerint a Magyarországon dolgozó külföldi munkavállalók száma (Adatok [2007]) 90-es évek második felétől kezdve folyamato-

¹ Az Eurostat jelenlegi adatbázisában nincs információ Csehország és Lengyelország adott évi kereseti adataira.

san emelkedett. 1996-ban mintegy 20 ezer munkavállalási engedélyt adtak ki, 2005-ben pedig már több mint 53 ezret. Ezen felül, a bejegyzett regisztrálások és zöldkártya-igazolások száma megközelítette a 20 ezret. Románia és Bulgária csatlakozása miatt a régióból Magyarországon munkát vállalók számának további emelkedését várják a munkaügyi szervezetek. Arra is tekintettel kell azonban lenni, hogy – főként Románia esetében – inkább csak a már korábban is létező feketefoglalkoztatás fog „kifehéredni”, vagyis az eddig illegálisan Magyarországon dolgozók egy része regisztrálttá válik.

Összességében sem a magyarok külföldi munkavállalása, sem a Magyarországon dolgozó külföldiek száma nem jelentős, azonban a foglalkoztatási szerkezetet ezek a folyamatok megváltoztathatják. A fiatalok (15–29 évesek) külföldi munkavállalási igénye minden felmérés szerint nagyobb, a nyelvtudásuk is jobb, mint az idősebb aktív korúaké. A KSH már említett 2004. évi vizsgálata szerint csupán a felmérés évében mintegy 9000 egyetemista jelezte külföldi munkavállalási szándékát. Az EU-tagországok pedig előbb-utóbb kénytelenek lesznek feloldani a munkaügyi korlátozásait. Mindezek alapján a külföldi munkavállalás növekedésére lehet számítani, aminek következtében egyes szakmákban akár munkaerőhiány is kialakulhat. Ezért a hazai hatóságok is kénytelenek lesznek a régi EU-tagországokéhoz hasonló taktikához folyamodni. Nevezetesen lépéseket kell majd tenniük annak érdekében, hogy a környező országokból Magyarországra vonzzák a szükséges munkaerőt. Mindezzel együtt nem valószínű, hogy a nálunk munkát vállaló külföldiek száma hatalmas mértékben megemelkedik, hiszen az Unióhoz már csatlakozott országok munkavállalói a magyarországi jobb kereseti lehetőségeket biztosító országokba is eljuthatnak majd.

A technikai fejlődéshez mindenkor hatalmas reményeket fűzött a világ. Az emberi munka egyszerűsödése mellett azonban hamarosan kiderült, hogy a műszaki haladás folyamatosan kiszorítja a termelésből azok többségét, akik csak valamiféle fizikai munkát tudnak ellátni. Az ipari munkahelyek csökkenése csupán fejlődési irányváltásnak tűnt. Hosszú ideig élt az a hit, hogy a technika ugyan csökkenti a munkahelyeket, viszont új munkahelyet is teremt. Az utóbbi időszakban azonban nyilvánvalóvá vált, hogy a fejlett technika már nemcsak a fizikai munkát, hanem a technikailag egyszerű, rutinszerűvé alakítható szellemi tevékenységet (például bérszámfejtés, szövegszerkesztés stb.) is képes helyettesíteni.

A technika fejlődése új szolgáltatási igényeket és ezzel újabb munkahelyeket is teremt. A világ egészében és azon belül a világ fejlett részében (ahol pedig van eleendő vásárlóerő ezeknek az új szolgáltatásoknak a megfizetésére) azonban, a GDP növekedése ellenére, a magas szinten stabilizálódott munkanélküliség arra utal, hogy a munkát egyre inkább technikával helyettesítik. A munkanélküliség az utóbbi években annak ellenére nem csökken, hogy a kormányok mindenfajta módon (részmunkaidő terjesztése, tanulásra, utazásra akár több évig is igénybe vehető fizetés nélküli szabadság stb.) igyekeznek a foglalkoztatási szintet fenntartani. Az Eurostat adatai

szerint, 2001-ben, az EU 15-ökben a munkanélküliség 7,3, 2005-ben 7,8 százalék volt. Ezen belül az EU alapító országaiban, Németországban 7,4-ről 9,4 százalékra, Belgiumban 6,7-ről 8,4-re, Franciaországban 8,4-ről 9,5-re, Luxemburgban 2,1-ről 5,3-ra, Hollandiában 22-ről 4,4 százalékra emelkedett a munkanélküliek aránya. Igaz, eközben a GDP növekedési üteme is némileg mérséklődött, az EU 15-ökben 1,9-ről 1,4 százalékra, ugyanakkor Belgiumban és Luxemburgban még nőtt is. Mind-ebből az következik, hogy a jelenlegi évszázadban már nemcsak a gépek által eddig is nagyrészt kiváltott fizikai munkákra lesz mind kevésbé szükség, hanem összességében az emberi munkára is (*Beck* [1998]).

Az elmúlt mintegy 15 év Magyarországon is bizonyította, hogy a fejlett technika milyen nagy mértékben pótolja a munkaerőt. Abban, hogy a 90-es évekig szokásos több mint 5 millió foglalkoztatott száma 4 millió alá csökkent, sok egyéb tényező mellett, ennek is jelentős szerepe volt. Az ugyan közismert tény, hogy a szocialista korszakban, a kapun belüli munkanélküliség időszakában, a foglalkoztatás egy része látszólagos volt. Ám, aligha lehet ennek rovására írni, az időközben eltűnt több mint 1 millió álláshelyet. Ennek egy részét – esetleg 60-70 százalékát – két tényező igazolhatja. Ezek:

- az új, profitorientált munkáltatók racionalizálták a termelést, tehát megváltak a korábbi ballaszttól, a nem szükséges munkaerőtől;
- a feketefoglalkoztatás elterjedt, tehát a korábban legálisan foglalkoztatottak egy részét már bérlistán kívül, regisztrálatlanul alkalmazzák.

A technikai fejlődés foglalkoztatásra gyakorolt hatását mutatja, hogy miközben a GDP 1995 és 2006 között mintegy 55 százalékkal emelkedett, ez mindössze 5,7 százalékos létszámemelkedéssel járt, eközben a gépi beruházásokra fordított összeg megduplázódott.

Magyarországon az öregségnyugdíj-jogosultság korhatára a közelmúltig az európai országokhoz mérten alacsonynak számított. Ebben szerepe volt annak, hogy a szocializmus időszakában a teljes foglalkoztatás alkotmányos kötelezettsége volt az akkori kormányoknak. Emellett a népesség rossz egészségi állapota, az alacsony várható élettartam is indokolta az alacsony nyugdíjkorhatárt. Az elmúlt évtized vége felé megvalósított nyugdíjreformok egyik eleme a nyugdíjkorhatár emelése volt. A korhatáremelés elsősorban a női munkavállalókat érintette. Körükben 1998 után az 55 éves öregségi nyugdíjkorhatárt – kétévenként egy-egy év emeléssel – 60 évre emelte a törvény. Ennek elérése után, a továbbiakban mindkét nem nyugdíjkorhatára fokozatosan 62 évre emelkedik. Ezen idő alatt azonban azok a foglalkoztatot-

tak, akiknek megvan a szükséges munkaviszonyuk, korábban is nyugdíjba mehetnek. Közben az öregségi nyugdíj megszerzéséhez szükséges munkaviszony is emelkedett 35 évről, előbb 38 évre, majd 40 évre. A törvény szerint az egységes 62 éves öregségi nyugdíjkorhatár és az ehhez szükséges 40 év munkaviszony – amennyiben további korhatár-emelés nem lesz – 2010-ben válik mindenkire kiterjedően érvényessé.

Az elmúlt években az öregséginyugdíj-korhatár emelésének hatása már mutatkozni kezdett a foglalkoztatottak kor szerinti megoszlásában. A statisztikai adatok szerint – a 60, illetve 62 éves nyugdíjkorhatárra vonatkozó jogszabály életbelépésétől napjainkig eltelt időszakban – folyamatosan emelkedett az 50 év feletti, ezen belül is különösen az 55-59 év feletti foglalkoztatottak aránya. Míg 1998 és 2006 között a legtöbb életkori csoportnál a foglalkoztatottság növekedése szerény volt vagy éppen csökkent (főként a fiatalabb korosztályoknál), az 50-54 évesek között több mint 40 százalékos volt a létszámemelkedés. Az 55-59 évesek foglalkoztatottsága több mint kétszeresére emelkedett. Ennek következtében mindkét korcsoportban 160-170 ezerrel többen maradtak bent a munkaerőpiacon. Az 50-55 év közöttiek foglalkoztatásában bekövetkezett emelkedés mögött nem a nyugdíjkorhatár változása, hanem az öregségi nyugdíj igénybevételéhez szükséges munkaviszonyban eltöltött évek számának növekedése húzódik meg.

2. táblázat

Az 50 éves kor feletti foglalkoztatottak létszámának változása 1999 és 2006 között

Év	50–54	55–59	50–54	55–59
	éves foglalkoztatottak száma (ezer fő)		éves foglalkoztatottak számának növekedési üteme (százalék)	
1998	385,4	146,7		
1999	423,7	174,4	109,9	118,9
2000	450,6	204,1	106,3	117,0
2001	464,5	217,9	103,1	106,8
2002	482,1	239,4	103,8	109,9
2003	504,1	273,0	104,6	114,0
2004	516,6	291,8	102,4	106,8
2005	543,4	312,8	105,2	110,3
2006. III. n. é.	550,4	318,1	101,2	101,7
1999–2006	165,0*	171,4*	142,8	216,8

*1998–2006 III. n.é. közötti növekmény.

Forrás: KSH [2004b], [2006].

Eközben 1998 és 2006 között a fiatal foglalkoztatottak száma csökkent, a legfiatalabbaknál 78 ezerről 21,2 ezerre, a 20-24 év közöttiekénél 445 ezerről 256 ezerre. Csúpan a 25-29 év közöttiekénél emelkedett a szám. Az elkövetkezőkben tehát azzal lehet számolni, hogy nemcsak a népesség öregedik el, hanem a foglalkoztatottak átlagéletkora is emelkedni fog. A jövőt illetően, ha a munkaerőpiacon más, az arányokat lényegesen befolyásoló hatások nem lennének, a következőkkel lehet számolni. 1. Tovább emelkedik az 50 év feletti munkavállalók aránya. 2. Az 50 év feletti csoportján belül is inkább az 55 évnél idősebbek esetében lesz további létszámemelkedés.

Ennek ellentmond, hogy amint az általunk megkérdezett vállalati humánmenedzserek véleményeiből kitűnt, sok nagyobb foglalkoztató kifejezetten a rugalmas foglalkoztatást is vállaló, fiatal munkaerő alkalmazására kíván építeni, a közszférában pedig a kormány további létszámcsökkentéseket hajt végre és ez, mint korábban is, az idősebb dolgozók nyugdíjazásával jár.

A tudásalapú társadalom két módon állítja kihívás elé a munkavállalókat. 1. Egy élet során többször is szakmát kell váltani azoknak, akiknek a szakmája a technikai fejlődés miatt elavul, megszűnik, illetve amire a piacon kevésbé lesz szükség. Egy-egy szakma megszerzése ma már nem azt jelenti, hogy valaki élete végéig gyakorolhatja is azt, még akkor sem, ha az adott személy jól végzi munkáját. 2. Azoknak, akiknek mégis sikerül egy életen keresztül a választott szakmájukban dolgozniuk, mindvégig lépést kell tartaniuk a szakmában keletkező új ismeretekkel, meg kell tanulniuk a szakma gyakorlásához kialakított újabb és újabb eszközök használatát, vagyis egy életen keresztül tanulniuk kell a szakma fortélyait.

A tudásalapú társadalomnak az is a sajátossága, hogy a diplomák értéke csökken. Ahogy a fejlődéssel előbb az írás, olvasás, számolás általános, mindenki által elsajátítandó ismeretté vált, majd egyéb, ezeknél elvontabb ismeretek is bekerültek az általános képzésbe, illetve, ahogyan a középfokú képzettséggel rendelkezők száma gyarapodott az elmúlt évszázadban, napjainkban hasonló mértékben emelkedik a felsőfokú végzettségűek száma. A tömegesség pedig óhatatlanul leértékelődéshez vezet. Ebből egyfelől az származik, hogy egyre többen fognak két vagy több diploma megszerzésére törekedni, annál is inkább, mert az egymást kiegészítő diplomák növelik az alaptan diploma értékét, javítják az adott személy elhelyezkedési esélyeit. Ugyanakkor az iskolában töltött évek száma meghosszabbodik, a felsőfokú végzettséggel rendelkezők egyre később lépnek be a munkaerőpiacra. Másfelől nem minden diplomás tud majd olyan munkakörben dolgozni, ami a végzettségének megfelel. A nálunk Magyarországon is emelkedő és az egész világban létező diplomás-munkanélküliség már erre utal. Valamint az is, hogy elsősorban a nagy multinacionális cégeknél, ahol a keresetek magasabbak már ma is sok diplomás dolgozik felsőfokú végzettséget nem igénylő munkakörben. Ennek mellékhatása viszont az lesz, hogy a diplomások tovább szűkítik a kevésbé képzettek munkaerőpiacát, hiszen kiszorítják őket az általuk is ellátható munkakörök egy részéből. Tehát az ún. tudásalapú, más néven infor-

mációs társadalom sok más tekintetben is fokozott igényeket támaszt a munkavállalókkal szemben. Az egyik, hogy rendelkezzenek azokkal a számítógépes ismeretekkel, amelyeket ma már a munkakerők többségében megkövetelnek. A másik, hogy a munkavállalóknak folyamatosan képezniük kell magukat.

A fiatalokra vonatkozó KSH-felmérés szerint (KSH [2005]) azonban, ezeknek az elvárásoknak a jövő munkaerőbázisa nem nagyon felel meg. A 15–29 év közötti fiataloknak közel egynegyede nem ért a számítógép használatához. Ezen belül abban a korosztályban, amelyik már az úgymond Internetes korszakban végezte a tanulmányait és hamarosan a munkaerőpiac gerincét alkotó réteg lesz (a mai 25–29 évesek) mintegy harmada nem ért a számítógép használatához.

Ugyanakkor a tanulási és továbbtanulási szándékok minden felmérés, elemzés szerint emelkednek és nő azok aránya is, akik munka mellett is igyekeznek továbbtanulni.

3. táblázat

*A fiatalok számítógépes ismeretének jellemzői
(százalék)*

Korcsoport (éves)	Számítógép használatához			
	ért	kicsit ért	nem ért	összesen
15–19	57,0	29,3	13,7	100,0
20–24	56,5	21,4	22,1	100,0
15–24	56,8	25,2	18,0	100,0
25–29	44,6	22,6	32,7	100,0
15–29	52,3	24,3	23,5	100,0

Forrás: KSH [2005].

A feketén foglalkoztatás meglehetősen kiterjedt. Az 1999-es időmérleg szerint a teljes 15–74 év közötti népesség naponta 215 percet fordít kereső munkára. Ha ezt heti szintre és a statisztika szerinti foglalkoztatott-létszámra vetítjük, akkor a heti kötelező 36 óra helyett heti 49 óra munkavégzés jut egy-egy foglalkoztatottra. Közismert tény, hogy sok munkáltató a hivatalosnál hosszabb munkaidőt vár el a dolgozóktól és az önfoglalkoztatók is sokszor napi 10-12 órát is dolgoznak. Ennek ellenére, ha ezért le is számítunk a kötelezőn túli munkaidőből bizonyos mennyiséget, a maradékot visszszámolva mintegy 150-200 ezer körüli „eltüntetett foglalkoztatottal” lehet számolni. Más alapon történő becslések esetén (Kutas [2003]) ennél magasabb számok.

A rejtett gazdaság – elsősorban a feketefoglalkoztatás – kifehéritése érdekében már több lépést tett a kormány (alkalmi munkavállalói igazolvány bevezetése, a hát-

rányos helyzetű rétegek foglalkoztatásánál járulékfizetési engedmények stb.). Amint erre korábban, a foglalkoztatottak számának alakulásánál utaltunk, a kormány intézkedései ezt a létszámot nem tudják láthatóvá tenni, hiszen a munkáltató számára a nulla járulékfizetésnél és az egyik napról a másikra minden kötelezettség nélküli elbocsátásnál, kedvezőbbet nem tudnak ajánlani. Ezért ezen a téren hosszabb távon sem lehet számítani gyökeres fordulatra.

3. A munkaerőpiac várható alakulása

Az Ecostat és a KSH adatbázisain végzett számítások alapján a munkaerőpiacon az elkövetkező mintegy tíz év során végbemenő változások lényegi elemei a következők lesznek.

1. Annak ellenére, hogy a jelenlegi kormányzati lépések, elsősorban a közszférában végrehajtott és a jövőben még várható „karcúsítások” az alkalmazotti létszám mérséklődését látszik előrevetíteni, hosszabb távon az alkalmazotti létszám arányának emelkedése valószínűsíthető. Ebben egy relatív növekedés is szerepet játszik, mégpedig a szövetkezeti tagság létszámának felszámolódása miatt.

Foglalkozási státus szerint tehát a korábbi adatokhoz illeszkedő trendek szerint az várható, hogy az elkövetkező tíz év során az alkalmazotti státusúak száma és aránya némileg emelkedik, míg a szövetkezeti tagok és a társas vállalkozások tagjainak száma fogyni fog. A szövetkezeti tagság a nullához konvergál. Ezzel szemben a vállalkozók száma egy kisebb hullámvölgy után ismét növekedésnek indul, ami a segítő családtagok számának további fogyását is megállítja és egy kissé emelkedő trendre állítja. Így tíz év múlva az alapszcenário által becsült 3884 ezer foglalkoztatottból közel 90 százalék alkalmazottként, míg a többi egyéni vagy társas vállalkozóként, csekély számban pedig segítő családtagként fog dolgozni.

2. A foglalkoztatás iskolai végzettség szerinti alakulásánál annak a tendenciának a fennmaradása várható, amely már egy ideje érzékelhető. Az EU 25 tagországhoz képest Magyarországon már hosszabb ideje a képzetlenek, illetve az alacsonyán képzetek sokkal rosszabb helyzetben vannak. Miközben az EU 25 tagországaiban a foglalkoztatottak 9,3 százaléka dolgozik elemi ismeretekkel végezhető fizikai munkakörökben, vagyis végez képzettséget nem igénylő betanított munkát, addig az ilyen munkakörben dolgozók aránya Magyarországon csak 8 százalék. A trendvonal és a munkáltatóktól kapott információk² azt mutatják, hogy ezen a téren nem lesz javulás.

² Az Ecostat negyedéves a Szonda Ipsos által végzett lekérdezései, melyek az Ecostat-konjunktúraindex havi kiadványában jelennek meg.

A 8 osztályt sem végzetteknél a munkavállalás lehetősége a minimumra szorul vissza. Hasonlónak tűnik a helyzet azoknál, akik a 8 általános osztályt ugyan el tudják végezni, ám nem szereznek szakképzettséget.

Az elmúlt tíz éve felőlelő adatokra építhető trendvonal szerint a szakmunkások iránti kereslet, azaz az ő foglalkozási lehetőségük némileg emelkedni fog. 2015 táján az emelkedő tendencia némileg visszaesik. Ennek több oka is lehet:

- a jelenleg szakmunkáshiányra panaszkodó nagyobb cégek kivonulnak az országból;
- a cégek olyan technikát alkalmaznak, amellyel pótolni tudják a szakmunkások iránti keresletüket;
- végül az is előfordulhat, hogy – a ma már létező gyakorlat, miszerint a szakmunkásokat diplomásokkal helyettesítik – még jobban elterjed, éppen azért, mert a diplomások száma emelkedik, akik viszont egyre kevésbé találnak a végzettségüknek megfelelő munkakört.

A gimnáziumi érettségivel rendelkezőknél ugyancsak a foglalkoztatás további visszaesése várható, mivel ők is a szakképzetlenek közé tartoznak. Ezzel szemben a nem gimnáziumi érettségit tett fiatalok körében – éppen azért, mert ők már valamilyen szakképzéssel lépnek a munkaerőpiacra – a foglalkoztatás (nem is kis mértékű) emelkedése prognosztizálható. Az ő esetükben is valószínűnek látszik, hogy szakmunkásokat fognak helyettesíteni a munkaerőpiacon.

Végül, ahogyan az elmúlt évek tapasztalatai mutatják, a felsőfokú végzettségűek száma gyorsan emelkedik. Így arányuk a munkavállalókön belül is emelkedik, annak ellenére, hogy a túlképzés miatt a közülük munkanélkülivé válók száma is emelkedik. Az elkövetkező években (a prognózis tíz évében) a magasabb iskolázottságúak munkaerő-piaci részvétele szükségszerűen emelkedni fog, akárcsak a korábban már említett kizorító hatás miatt is (vagyis ők is belekényszerülnek a végzettségüknél alacsonyabb képzettséget igénylő munkakörök ellátásába). A trendvonal szerint, mind a főiskolát, mind az egyetemet végzettek foglalkoztatási szintje gyorsan emelkedik az elkövetkező tíz évben. Ez azonban nem zárja ki azt, hogy – éppen a magasabb iskolát végzettek számának növekedése miatt – a diplomások munkanélkülisége is emelkedjék.

3. A KSH-adatok előrevetítése a korosztályi szinten igen nehéz volt, mert a korosztály más szempontból heterogén összetétele miatt a változások elég gyakoriak és kiszámíthatatlanok, így a trendvonalak elég nehezen illeszthetők. Ennek ellenére, a foglalkoztatás életkor szerinti alakulásánál is a jelenleg már érzékelhető folyamatok folytatódását lehet valószínűsíteni. Az idősebb korosztályok – a nyugdíjkorhatár-emelések miatt – hosszabban kényszerülnek a munkaerőpiacon maradni. Ezáltal viszont kizorítják onnan a fiatalokat. A fiatalok munkaerő-piaci jelenlétét azonban

egyre inkább korlátozza a csökkenő születésszám. Ráadásul a csökkenő születésszám mellett – klinikai vélemények szerint – a koraszülöttek életben tartási lehetőségének növekedése, valamint a koraszülöttek számító csecsemők súlyának csökkenése miatt egyre több az olyan gyermek, aki életben marad, ám munkavégzésre nem vagy nagyon korlátozottan lesz képes. Emellett a fiatalok munkaerőpiacra lépése is későbbre tolódik. Ennek fő oka, hogy – amint szó volt róla – Magyarországon sokkal kisebb a képzetlenek iránti kereslet, mint Európa más országában. Így a fiataloknak csak valamilyen képzettség megszerzése után érdemes kilépni a munkaerőpiacra.

*

Összefoglalóan elmondható, hogy az elkövetkező viszonylag hosszabb periódus munkaerő-piaci folyamatait az jellemzi, hogy a vállalkozók aránya, vélhetően, nem emelkedik, annak ellenére, hogy a közsférában dolgozóknál jelentősebb létszámcsökkenés várható és a versenyszféra az innen kikerülőket aligha tudja felszívni. Ennek főbb okai a következők. Egyrészt, aki eddig nem tudott tőkét felhalmozni, annak esélyei erre minimálisak. Másrészt annak ellenére, hogy a fiatal munkavállalói korosztály már a magánkezdeményezést támogató légkörben nőtt fel, a KSH a korábban említett vizsgálatai szerint a fiatalok túlnyomó része ragaszkodik a régi szemléletnek megfelelő foglalkoztatáshoz. Azaz zömében teljes munkaidős alkalmazotti státuszt szeretnének, lehetőleg lakóhely változtatás, illetve ingázás nélkül.

A tudásalapú társadalom igényeinek megfelelően a foglalkoztatási szerkezet átalakul. A képzetlenek egyre nagyobb nehézségekkel fognak szembenézni az álláskereséskor. A magasabb iskolai végzettségűek aránya tovább emelkedik a foglalkoztatottakon belül. Ugyanakkor a magasabb iskolai végzettség sem fog már egyértelműen biztos belépőt jelenteni a munkaerőpiacra. A már most is jelentkező túlképzés következtében vélhetően növekedni fog azoknak a diplomásoknak az aránya, akik nem tudnak munkához, illetve a végzettségüknek megfelelő munkakörhöz jutni.

A fiatalabb korosztályok részvétele viszonylag rövidebb távon is, de hosszabb távon feltétlenül csökken a foglalkoztatottakon belül. Ennek oka részben a magasabb nyugdíjkorhatár (ráadásul jelenleg ennek további emelkedése is várható), részben a fiatalabb korosztályoknak hosszabb távon várható mérséklődése miatt a társadalom egészén belül.

Irodalom

14th Annual international labour process conference. Aston University. Birmingham. 1996. március 27–29. Munkaanyag.

Adatok a külföldi állampolgárok magyarországi munkavállalásáról. Állami Foglalkoztatási Szolgálat nyilvántartásai 1996–2006. I-IV. negyedév. www.afsz.hu

- BECK, U. [1998]: *Was ist Globalisation?* Suhrkamp Verlag. Frankfurt am Main.
- GÁCS E. [1999]: Kísérlet a bérszínvonal összehasonlítására. *Statisztikai Szemle*. 77. évf. 9. sz. 722–731. old.
- HABLICSEK L. [2004]: A nemzetközi vándorlás hatása Magyarországnak népességének változására. *Demográfia*. 47. évf. 3–4. sz. 300–320. old.
- KOPINT-DATORG [2000]: *Az EU-országok bérszintjéhez való konvergencia közgazdasági összefüggései, feltételei és várható időigénye*. Budapest.
- KSH [2004a]: *Migrációs elképzelések az Unió küszöbén*. Budapest.
- KSH [2004b]: *Foglalkoztatottság és kereseti arányok 1992–2003*. Budapest.
- KSH [2005]: *A fiatalok munkaerő-piaci helyzete. A munkaerő-felmérés 2004. IV. negyedév kiegészítő felvétele alapján*. Budapest.
- KSH [2006]: *Munkaerő-piaci jellemzők 2004, 2005, 2006. III. negyedévében*. Budapest.
- KUTAS J. [2003]: *A fekete- és a szürkegazdaság méreteiről a foglalkoztatás oldaláról nézve, kezelésének néhány lehetséges módjáról*. Foglalkoztatási és Munkaügyi Minisztérium. Budapest.
- OFA [1999]: *A foglalkoztatás trendjei az EU-val történő jogharmonizáció hatására*. MTA Jogtudományi Kutatóintézet. Budapest.
- SZABÓ, L. [2003]: *Vállalkozások Magyarországon 1997–2002*. Időszaki Közlemények. Ecostat. Budapest.

Summary

The paper focuses to the future of labour market in Hungary. At first it gives a short overview on the recent situation of employment. Then it introduces the main factors that probably influences the labour market. Those are as follows: labour supply, demand for workforce, changes in competitiveness, international migration, technical development, growth of age limit of pension, requirements of knowledge-based economy and society, and the development of hidden economy. Finally the article offers some predictions about the developments of labour market in the following ten years.

A jóléti kiadások szintjének alternatív magyarázata*

Heller Tamás,
szociológus, a TÁRKI Zrt. kutatója, a Budapesti Corvinus Egyetem PhD-hallgatója
E-mail: keller@tarki.hu

Tanulmányunk európai perspektívában gazdasági, politikai okokkal és értékrendbeli különbségekre visszavezethető magyarázatokkal indokolja a jóléti kiadások szintjét, bizonyítva azt a kiindulási feltételezésünket, hogy szubjektív mérési szintű változók is hatással vannak a jóléti mutatókra. Az elemzés során olyan kérdésekre keressük a választ, hogy a jólét kiadások milyen összefüggést mutatnak a demográfiai korszerekkel? Van-e összefüggés a jóléti kiadások és a szavazók megtartása között? A jóléti kiadásokkal mennyire próbálja az állam a lakosságnak a társadalom hátrányos helyzetű emberei felé irányuló attitűdjeit kompenzálni? Modellünk a jóléti kiadások és a társadalmi egyenlőtlenségek közötti kapcsolatot befolyásoló magyarázóváltozók elkülönítésére biztosít lehetőséget. A jóléti kiadásoknak ilyen kontextusban történő vizsgálata során elválaszthatók egymástól azok a tényezőket, amelyek a jóléti kiadások szintjét befolyásolják, azoktól a tényezőktől, amelyek közvetlenül is hatnak az egyenlőtlenségi mutatókra, így hatásukat kiszűrve megszűnik a jóléti kiadások és a társadalmi egyenlőtlenségek közötti kapcsolat.

TÁRGYSZÓ:
Társadalmi jelzőszámok.
Szegénység és társadalmi kirekesztődés.

* A tanulmány „Jövedelmi egyenlőtlenségek, gazdasági fejlettség és jóléti kiadások: nemzetközi összehasonlításban” címen az *Andorka Rudolf* születésének 75. évfordulójából rendezett emlékkonferencián, 2006. október 8-án elhangzott előadás átdolgozott változata. A szerző köszönetet mond *Tóth István Györgynek* (TÁRKI), *Róbert Péternek* (TÁRKI), *Gábor Andrásnak* (TÁRKI), *Gál Róbert Ivánnak* (TÁRKI) *Kapitány Balásznak* (KSH) és *Semjén Andrásnak* (MTA KTI) a tanulmány korábbi változataihoz fűzött értékes megjegyzéseikért. A fennmaradt hibákért kizárólag a szerző tartozik felelősséggel.

A Harvard Institute of Economic Research szerzői *Alesina–Glaeser–Sacerdote* [2005] a „Why doesn't the US have a European style welfare state?” című tanulmányukban megállapítják, hogy az európai és egyesült államokbeli jóléti rendszerek eltérései gazdasági, politikai és értékrendbeli eltérésekre visszavezethető okokkal függenek össze. Tanulmányuk elsősorban Európa és az Egyesült Államok közötti eltéréseket magyarázza, így Európát egy területi egységként kezelik, illetve abban az esetben, amikor több európai országot elemeznek, nincsenek tekintettel az összes európai országra.

A kérdésfelvetés, hogy mivel magyarázható az egyes jóléti kiadások eltérő szintje, azért is aktuális, mert tudjuk, hogy a társadalmi egyenlőtlenségek szintje (a Gini-együtthatóval számolva) országokon belül, az időben előrehaladva alig változik (*Li–Squire–Zou* [1998]) függetlenül a különböző jóléti politikáktól. Ezt a logikát követve a társadalmi egyenlőtlenségek természete és azoknak csökkentésére tett kísérletek tehát az országok jóléti kérdésekhez való eltérő hozzáállásában keresendő, és ilyen módon összefüggésbe hozható – a makrogazdasági adatokon túlmutatóan – az emberek eltérő attitűdjében keresendő okokkal is.

1. A kutatási kérdések

Az elemzés során arra a kérdésre keressük a választ, hogy *Európán belül milyen alternatív magyarázó elemei lehetnek a jóléti kiadásoknak*. A magyarázat során az *Alesina–Glaeser–Sacerdote* [2005] által javasolt megközelítést választottuk.¹ Kérdésünkkel azt szeretnénk volna megérteni, hogy a jóléti kiadások aktuális szintjét milyen tényezők befolyásolhatják. Ebből a szempontból elemzésünk hasonlóságot mutat *Papel–Williamson* [1999] írásával, bár ők hosszabb idősor adatait vizsgálják. Elemzésünkben a befolyásoló tényezőket egyrészt az adott ország társadalmi-gazdasági karakterében, másrészt az adott ország lakosainak attitűdjében kerestük. A kérdésfeltevésből következik, hogy nem különféle jóléti rendszerek jóléti kiadásokra történő hatását szeretnénk volna megérteni (*Esping-Andersen* [1998]), és nem is arra voltunk kíváncsiak, hogy a különféle jóléti politikák miképpen hatnak vissza a gazdaságra (*Tomka* [2006]). Nem történelmi kontextusból kíséreltük meg kérdésünket megvála-

¹ A szerzők által javasolt megközelítés lényege, hogy az eltérő típusú európai és egyesült államokbeli jóléti rendszerek oka gazdasági, politikai és értékrendre visszavezethető magyarázatokkal elemezhető.

szolni, így eredményeink csak az adott évek viszonylatában igazak, ugyanakkor azal a feltételezéssel éltünk, hogy az általunk választott magyarázóváltozók viszonylag lassan változnak időben, így eredményeink némileg túlmutathatnak a vizsgált időszakon.

Kutatási kérdésünk során abból a feltételezésből indultunk ki, hogy a jóléti politikára fordított összeg összefüggésben van a társadalmi egyenlőtlenség szintjével, ez a viszony azonban befolyásolható más tényezők hatására. Elméleti modellünkben tehát a változók háromszög alakban rendezőnek el, ahol a társadalmi egyenlőtlenségek és a jóléti kiadások közötti viszonyt egyéb – az elemzés során specifikált változók – befolyásolnak. A jelen vizsgálat keretei között így az volt érdekes számunkra, hogy 1. milyen alternatív változók befolyásolják a jóléti kiadások szintjét, 2. ezeknek az alternatív változóknak a kontroll alatt tartása vajon befolyásolja-e a jóléti kiadások és az egyenlőtlenségek közötti viszonyt.

A kutatási kérdéseinket azért is véljük relevánsnak, mert abban az esetben, ha a jóléti kiadások kapcsolatban vannak a társadalmi egyenlőtlenségek szintjével, érdemes elkülöníteni egymástól azokat a tényezőket, amelyek befolyással vannak arra, hogy egy adott országban mekkora a jóléti kiadások szintje, azoktól a tényezőktől, amelyek nemcsak befolyásolják a jóléti kiadások szintjét, hanem közvetlenül is hatnak arra. Mint ahogyan azt az elemzésünk későbbi részében bemutatjuk: ha kontroll alatt tartjuk azokat a változókat, amelyek közvetlenül is hatnak a jóléti kiadásokra, a jóléti kiadások és a társadalmi egyenlőtlenség közötti kapcsolat eltűnik. Annak oka tehát, hogy az egyes jóléti politikák miért különböznek egymástól azokkal a tényezőkkel hozható kapcsolatba, amelyek csak a jóléti kiadásokra vannak hatással.

2. Az elemzési keret

Az elemzés során használt változókat a már idézett (*Alesina–Glaeser–Sacerdote* [2005]) munka alapján választottuk ki. Részben a szerzők által kiválasztott változókat használtuk, részben az általuk megjelölt adatbázisokból az adott kérdés mérésére használható másik változóval dolgoztunk.

Vizsgálatunkat alapvetően az EU 25² tagországára terjesztettük ki (bizonyos esetekben az EU 29 tagország adatai is rendelkezésre álltak, ebben az esetben 29 ország adatait szerepeltettük). Egyes konkrét számításainkban azonban adathiány miatt nem

² A tanulmány érdemi része 2007. január 1. előtt készült, a vizsgálandó országok köre ezért korlátozódik az EU 25-re, amely országok közé a 2004. május 1-jéig az EU-hoz csatlakozott országok tartoznak. Az EU 29 alatt pedig az EU 25-öt és a 2007. január 1. előtti jelölt országokat értjük: Bulgáriát, Romániát, Törökországot és Horvátországot.

tudunk minden esetben 25 országgal számolni. Amikor magyarázóváltozóként a GDP PPS-t³ használtuk, Luxemburgot kihagytuk az elemzésből, mivel úgy véljük az ehhez az országhoz tartozó GDP PPS-érték nem feltétlenül „valós” adat, legalábbis abban az értelemben nem, hogy Luxemburg speciális helyzetéből adódóan az ország GDP értékei (így a GDP PPS érték) nem tükrözik az ország tényleges gazdasági tevékenységét. Ciprus pedig adathiány miatt minden esetben hiányzik a felsorolásból.

A tanulmányunkban a jóléti kiadások szintjének alakulására szándékozunk alternatív magyarázatokat keresni. Célunk érdekében elengedhetetlen a tanulmányban többször előforduló összes jóléti kiadás fogalmi magyarázatának közlése, amelynek meghatározását az ESSPROS⁴ módszertani leírásából merítettük. „*A közösségi vagy magánszervezetek mindazon beavatkozását, melynek célja, hogy könnyítsen a különféle kockázatok vagy szükségletek miatt a háztartásokra és egyénekre nehezedő terheken, szociális védelemnek nevezzük, feltéve, hogy viszonzatlan és nem egyéni kerektek között nyújtják.*” (KSH [2004] 14. old.). A szociális védelem fogalma a következő területekre terjed ki: betegség/egészség gondozás, rokkantság, öregség, hátrahagyottak, család/gyermek, munkanélküliség, lakás, illetve máshova nem sorolt társadalmi kirekesztettség. A szociális juttatásokat eredményező kockázatok az ESSPROS másképpen használja, mint a nemzeti számlák. A nemzeti számlákban a szociális juttatásokat indukáló kockázatok között szerepel az oktatás is.

A tanulmányban két ok-okozati kapcsolatot vizsgáltunk. Egyrészt a jólét kiadások, mint ok, hatását néztük meg a Gini-együtthatóra, mint okozatra; másrészt öt darab, később tárgyalandó, változó mint ok hatását vizsgáltuk meg a jóléti kiadásokra, mint okozatra. A vizsgált időpontok az okokra a 2001-es, illetve 2002 év (attól függően, hogy melyik évben kapunk az adott változóra folytonosabb adatsort), az okozatokra a 2003-as év. Választásunk azért esett éppen erre a két évre, mert a 2003-as évből származnak a jóléti kiadások tekintetében a legfrissebb adatok (forrásként az Eurostat New Cronos⁵ adatbázisát használtuk), a 2001-es év adatai pedig bizonyos változók esetében teljesebbnek bizonyultak, mint a 2002-es adatok. Az ok-okozati kapcsolatokon kívül megvizsgáljuk a változók közötti összefüggéseket is. Míg az ok-okozati kapcsolatok módszertanilag a lineáris regresszió módszerét jelentik, a változók közötti kapcsolat mérésére a korreláció módszerét használtuk.

A magyarázóváltozók kiválasztásánál figyelembe vettük Veenhoven [2002] megfontolásait, aki felveti, hogy a társadalompolitikai döntéshozatalnak nem szabad csupán az objektív indikátorokra támaszkodniuk. Ezek ugyanis, a szubjektív természetű indikátorokkal ellentétben, nem képesek visszajelzést adni a társadalom igény szintjé-

³ A GDP PPS a GDP vásárlóerő-paritás standardizált értéke, ahol az EU25 átlaga 100.

⁴ Az ESSPROS (European System of integrated Social Protection Statistics – Integrált szociális védelmi statisztikák európai rendszere) határozza meg az Eurostat New Cronos adatbázis által használt jóléti kiadások tartalmát.

⁵ <http://epp.eurostat.cec.eu.int>, a letöltés időpontja 2006. június 9.

ről. Veenhoven elkülöníti egymástól a mért jelenség természetét, illetve a mérés módját. Szerinte az objektív természetű jelenségek anélkül is léteznek, hogy szubjektíven tudatosulnának, az objektíven mérhető jelenségek pedig explicit kritériumokon alapulnak. A szubjektív dimenzió mindkét esetben az objektív ellentétje (*Veenhoven* [2002] 35 old.). Az objektív és szubjektív dimenziók egymástól való elkülönítése alapján a szerző az adatok három típusát különbözteti meg. Egyrészt beszél objektív természetű, objektíven mérhető adatokról, másrészt elkülönít egy kevert típust, amely vagy objektív természetű szubjektíven mérhető, vagy szubjektív természetű, objektíven mérhető mérőszámokat jelent, harmadrészt pedig szubjektív természetű szubjektíven hozzáférhető jelenségeket határozza meg (*Veenhoven* [2002] 36. old.).

1. táblázat

A változók Veenhoven-féle felosztása

A mért jelenség természete	A mérés módja	
	objektív	szubjektív
Objektív	Gazdagság a bankszámlán levő pénzzel mérve	Gazdagság a megkérdezett által vélt szubjektív gazdagsággal
Szubjektív	Boldogság az öngyilkosok számával	Boldogság, saját megítélés szerint

Forrás: Veenhoven [2002] 35–36. old. alapján.

A jóléti kiadások szintjét nem csak a megfigyelőtől függetlenül létező, a megkérdezett személyes véleményét figyelmen kívül hagyó változókkal magyarázzuk, hanem a kevert típusú és kétszeresen szubjektív adatokkal is. Ez utóbbi kettő adattípus esetében teret kap a megkérdezett – nem mindig stabil, konzisztens vagy valóság ábrázoló, de mindenképpen személyes percepción alapuló – véleménye is. Az ilyen jellegű adatok a World Value Survey (Világméretű értékfelvétel – a továbbiakban WVS) adatbázisból származnak. A WVS 1981 óta négy hullámban a világ több mint 80 országában reprezentatív mintákon a társadalmi, kulturális és politikai változással kapcsolatos attitűdöket méri.⁶ Tanulmányunk adatai a WVS harmadik (1994–1999) és negyedik (1999–2004) hullámából származnak. Elméletileg problémát jelenthetne, hogy az adatok nagyon különböző időpontból valók. Gyakorlatilag a negyedik hullám esetében minden általunk vizsgált országban az adatfelvétel éve 1999 volt, kivéve Spanyolországot és Finnországot, ahol 2000; illetve Törökországot, ahol 2001-ben történt az adatfelvétel. A harmadik hullámban azonban már jobban széttolódik a

⁶ A felmérés adatai az internetről szabadon letölthetők a következő honlapról: www.worldvaluesurvey.org.

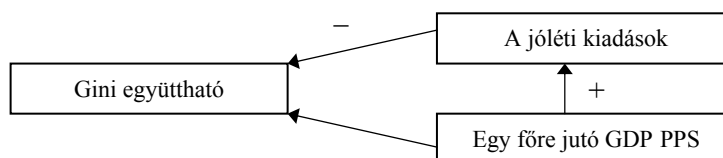
vizsgált országok között az adatfelvétel időpontja.⁷ Számunkra azonban, mivel ok-okozati kapcsolatokkal foglalkozunk, egyelőre az volt a lényeges, hogy az okok meghatározásai 2001-nél ne legyenek későbbiek.

3. A jóléti kiadások és a Gini-együttható

Ebben a fejezetben azzal foglalkozunk, hogy vajon a jóléti kiadások csökkentik-e az egyenlőtlenség Gini-együtthatóval mért szintjét. Miközben erre a kérdésre keressük a választ, azt feltételezzük, hogy a jóléti kiadások eredményessége mérhető azaz, hogy az egyenlőtlenségek csökkentésére fordított kiadások mennyire képesek csökkenteni magát az egyenlőtlenséget. *Tóth-Gábos* ([2006] 105. old.) az EU 25-ök 2001-es adatait elemezve észreveszik, hogy negatív kapcsolat van a jóléti kiadások és a Gini-együttható között. Ugyanők észreveszik azt is, hogy a Gini-együttható és GDP PPS között szintén negatív – a Gini-együttható és a jóléti kiadások között levő negatív kapcsolatnál nagyobb magyarázóerővel rendelkező – kapcsolat van (*Tóth-Gábos* [2006] 101. old.). Ésszerűnek látszik azonban az a megfontolás is, hogy a magasabb GDP PPS-vel rendelkező országok átlagosan többet költenek a jóléti politikára, mint az alacsony GDP PPS-vel rendelkezők.

A Gini-együttható, a jóléti kiadások és a GDP PPS közötti kapcsolat elemzését az 1. ábrán feltüntetett modell szerint vizsgáltuk.

1. ábra. Összefüggés a Gini-együttható, a jóléti kiadások és az egy főre jutó GDP PPS között

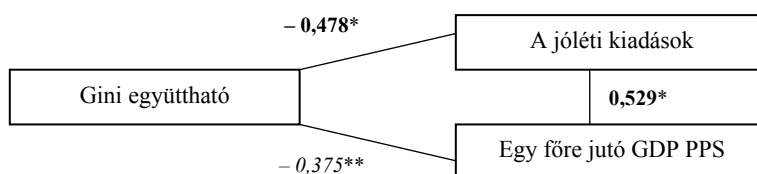
Forrás: *Tóth-Gábos* [2006] adatai alapján.

A jóléti kiadásokat a kiadások GDP PPS arányában vett százalékában határoztuk meg. Az adatok forrása az Eurostat New Cronos adatbázisa. Az adatok a 2001. évre vonatkoznak. Kivételt jelent Málta (2000), Lettország, Törökország (2002), Szlovákia, Horvátország (2003), Ciprus adathiány miatt nem szerepel a modellben.

⁷ Csehország (1998), Észtország (1996), Finnország (1996), Lettország (1996), Litvánia (1997), Lengyelország (1997), Nagy Britannia (1998), Németország (1997), Magyarország (1998), Szlovákia (1998), Szlovénia (1995), Spanyolország (1995), Svédország (1996), Törökország (1996). Forrás: <http://www.worldvaluessurvey.org>

A 2. ábrán a *Tóth–Gábos* [2005] által felhasznált adatokat újraszámolva a Pearson-féle korrelációs együtthatókat tüntettük fel. A 2. ábrából látható, hogy mind a jóléti kiadások és a Gini-együttható, mind a GDP PPS és Gini-együttható között negatív kapcsolat áll fenn. Pozitív kapcsolat volt azonban a jóléti kiadások és a GDP PPS között.

2. ábra. Pearson-féle korreláció a Gini-együttható, a jóléti kiadások és az egy főre jutó GDP PPS között

* $p = 0,01$ szinten szignifikáns eredmények.

** $p = 0,05$ szinten szignifikáns eredmény.

Forrás: *Tóth–Gábos* [2006] adatok újraszámolása (Pearson-féle korreláció).

A parciális korreláció módszerével lehetőségünk van arra, hogy a Gini-együttható és a jóléti kiadások közötti negatív kapcsolatból kiszűrjük a GDP PPS hatását a kapcsolatra. Abban az esetben, ha GDP PPS-t mint kontrollváltozót szerepeltetjük, a Gini-együttható és a jóléti kiadások közötti negatív kapcsolat 0,356-ra csökken, az eredmény azonban $p = 0,05$ szinten nem lesz szignifikáns. Mindebből azt a következtetést vonjuk le, hogy a jóléti kiadások szintjében viszonylag erősen érződik az ország GDP-ben mért gazdagsága.

4. A jóléti kiadások szintjének magyarázata

A továbbiakban olyan egyéb változókat keresünk, amelyek behelyettesíthetők a GDP PPS helyére. Kíváncsiak vagyunk, hogy ez a változó hasonlóan viselkedik-e, mit a GDP PPS: vagyis módosítja-e a jóléti kiadások és a Gini-együttható közötti viszonyt. Magyarázóváltozóként öt változócsoporthat használtunk fel.

1. Az első csoportba olyan változók tartoznak, amelyek a jóléti kiadások okát elsősorban az adott ország gazdagságával magyarázzák, és arra keresnek választ, hogy vajon a gazdagabb országok többet fordítanak-e a jóléti kiadásokra.

2. A politikai beállítottság és a jóléti kiadások szintje közötti kapcsolatot tárjuk fel azt vizsgálván, hogy a jóléti kiadások összege milyen összefüggést mutat a szavazók politikai önbesorolásával egy jobboldali szavazó-baloldali szavazó skálán. *Alesina–Glaeser–Sacerdote* ([2005] 26. old.) egyik érve az, hogy Európában a jóléti kiadások

azért nagyobbak, mint az Egyesült Államokban, mert a marxista és kommunista gondolkozók főleg Európára voltak hatással. A szerzők lényegében amellet érvelnek, hogy a marxista és kommunista gondolkozók hatására Európában erősebb a baloldaliság kultúrája, mint az Egyesült Államokban. Az alapfeltevés helyessége még nem bizonyítja a következtetés igazságát az Egyesült Államok és Európa viszonylatában, valamint Európa egyes országaiban. Kérdéses, hogy vajon azokban az országokban, ahol több a magát baloldaliként meghatározó szavazó, magasabbak-e a jóléti kiadások?

3. A harmadik esetben demográfiai különbségre vezetjük vissza a jóléti kiadások közötti különbséget. Ennek a modellnek alapján tehát arra keresünk választ, hogy vajon azok az országok, ahol több az időskorú ember, többet költenek-e az idősekre.

4. *Alesina–Glaeser–Sacerdote* ([2005] 12. old) észreveszik, hogy bár Európában magasabbak a jóléti kiadások, mint az Egyesült Államokban, ott mégis a társadalom nagyobb aránya vesz részt az önkéntes munkában. A szerzők azzal érvelnek, hogy az állam nem akarja állami szinten megoldani azt, ami egyéni szinten is megoldódik. Lényegében ez a feltételezés azt mondja, hogy a jóléti kiadások vonatkozásában teljesül a szubszidiaritás elve, amely szerint ha egyéni szinten nem teljesül bizonyos társadalmi csoportokat érintő gondoskodás, akkor az állam ezeknél a csoportoknál jelentősebb jóléti politikát folytat. Tesztelni fogjuk tehát, hogy azokban az országokban, ahol magasabb az önkéntes munkát végzők száma, alacsonyabbak-e a jóléti kiadások, illetve, hogy az idősekkel és munkanélküliekkel szemben táplált attitűdök milyen kapcsolatban vannak az ezeket a csoportokat érintő jóléti kiadásokkal.

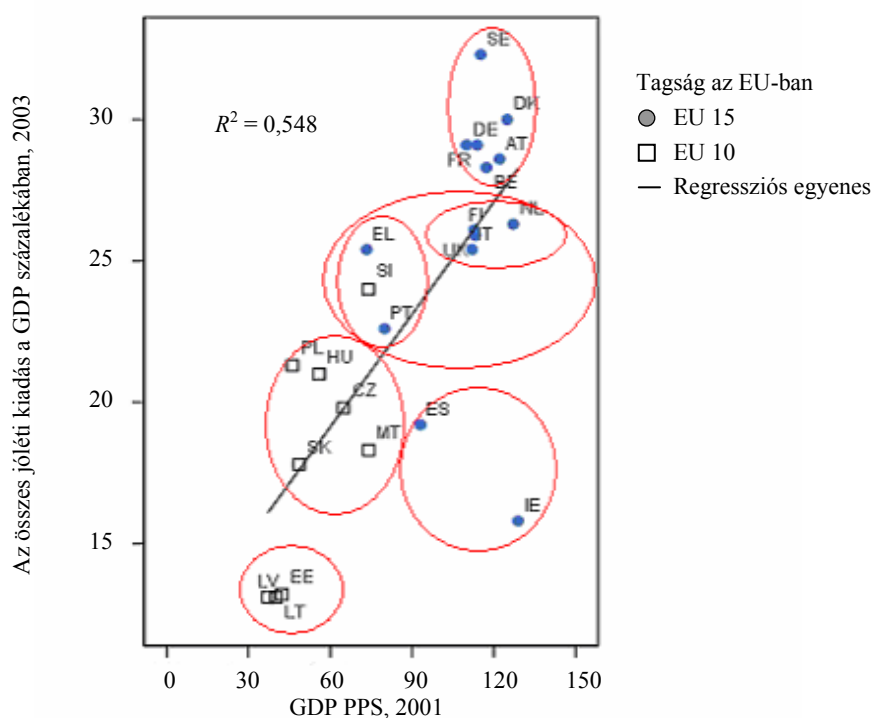
5. Végül pedig arra keresünk választ, hogy milyen összefüggés mutatkozik a jóléti kiadások és azok között, hogy az emberek miként vélekednek a szegénység természetét illető kérdésekben. *Alesina–Glaeser–Sacerdote* ([2005] 34. old.) meglátása szerint az Egyesült Államokban és Európában különböző attitűdök társulnak a szegényekhez, illetve a szegénységből való kitörés lehetőségét is másként ítélik meg a két földrészen. Kérdéses, hogy ez a látásmód hogyan alakul Európán belül.

4.1. A gazdagság hatása a jóléti kiadásokra

Tóth–Gábor [2006] alapján azt várjuk, hogy a GDP PPS pozitív hatással van a jóléti kiadások szintjére. A 3. ábrából látható, hogy a GDP PPS és a jóléti kiadások között szignifikáns kapcsolat van. Minél gazdagabb egy ország, annál többet áldoz jóléti politikára.⁸

⁸ Abban az esetben, amikor a jóléti kiadások szintje és a GDP PPS között kerestünk összefüggést, Luxemburgot kihagytuk a vizsgálatból, mert értéke outliernek (kiugrónak) bizonyult. Az ország gazdagsága és a jóléti politika közötti összefüggést akkor kaptuk, amikor a GDP PPS helyett változóként a HDI-t (Human Development Index – Emberi Fejlődés Indexe, melyet 1990-ben dolgozott ki az ENSZ Fejlesztési Szervezete) használtuk.

3. ábra. A jóléti kiadások és GDP PPS összefüggése
(százalék)

Megjegyzés Luxemburg (a kilógó GDP PPS-érték miatt) és Ciprus (adathiány miatt) itt és a következő ábrákban nem szerepelnek a felsorolásban. A tagállamok rövidítésére az ábrákban minden esetben az EU által használt kétkarakteres rövidítést alkalmaztuk: BE–Belgium; CZ–Csehország; DK–Dánia; DE–Németország; EE–Észtország; EL–Görögország; ES–Spanyolország; FR–Franciaország; IE–Írország; IT–Olaszország; CY–Ciprus; LV–Lettország; LT–Litvánia; HU–Magyarország; MT–Málta; NL–Hollandia; AT–Ausztria; PL–Lengyelország; PT–Portugália; SI–Szlovénia; SK–Szlovákia; FI–Finnország; SE–Svédország; UK–Egyesült Királyság.

Forrás: Itt és a következő ábrákban az Eurostat New Cronos adatbázisa. A letöltés dátuma: 2006. június 9.

Az első csoportba: Svédország, Dánia, Franciaország, Németország, Ausztria, Belgium tartozik, ahol a magas jóléti kiadások magas GDP PPS-vel kapcsolódnak össze. Az EU 15-ön belül elkülöníthető egy másik csoport – Hollandia, Finnország, az Egyesült Királyság és Olaszország –, ahol a magas GDP PPS közepesen magas jóléti kiadásokkal kapcsolódik, és Görögország, Portugália és az EU 10-be tartozó Szlovénia, ahol az EU 15 átlagánál alacsonyabb GDP PPS kapcsolódik az EU 15 szintjéhez képest közepesen nagy jóléti kiadásokkal. Szlovénia tehát a jóléti kiadások és a GDP PPS tekintetében lényegében a mediterrán EU-tagországok szintjén van. Az EU 15-ön belül a harmadik csoportba Spanyolország és Írország tartozik, ahol a relatíve magas GDP PPS relatíve alacsony szintű jóléti kiadásokkal kapcsolódik ösz-

sze. Az EU 10-en belül Magyarország, Lengyelország, Csehország, Szlovákia, valamint Málta alkotnak egy csoportot; és tőlük jelentősen különböznek a balti országok, ahol jóval kevesebb GDP PPS-t találunk alacsony szintű jóléti kiadásokkal.

4.2. Demográfiai korszerkezet és a jóléti kiadások

Ebben a fejezetben azt vizsgáltuk meg, hogy van-e hasonlóság az egyes országok demográfiai korszerkezete és a jóléti kiadások szintje között. A New Cronos adatbázis által használt összes jóléti kiadás meghatározásából azt sejtettük, hogy ezek a kiadások elsősorban az idősebb népességet érintik. Lényegében azzal a feltételezéssel éltünk, hogy az országok közötti különbségek jóléti kiadások tekintetében azért is különbözhetnek egymástól, mert országonként eltérő annak a népességnek az aránya, akiket a jóléti kiadások megcéloznak; vagyis a különbségek bizonyos érzékenységgel igazodnak ahhoz a népességhez, amelyre mint célközönségre irányulnak.

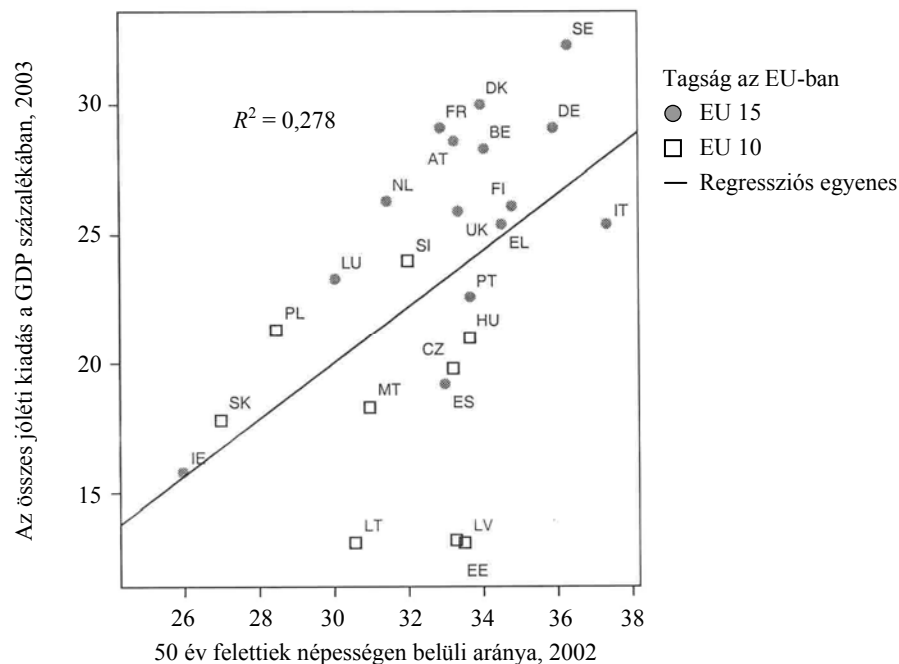
Az elemzés során két életkort jeleltünk ki, és megnéztük, hogy a kijelölt életkoron felüli népesség aránya milyen összefüggést mutat a jóléti kiadások szintjével. Először az ötven év felettek népességén belüli aránya és a jóléti kiadások közötti kapcsolatot vizsgáltuk meg. Választásunk azért esett erre az életkorra, mert az összes jóléti kiadásból az öregség, hátrahagyottak, betegség-egészségügy, munkanélküliség területei elsősorban az idősebb népességet érintik. Az ötvenéves kor felettek egyrészt a munkanélküliség miatt veszélyeztetettek, másrészt ettől a szimbolikusan kiválasztott életkortól számíthatunk az öregséggel kapcsolatos ellátások növekedésére. A jóléti kiadásokra szánt összeg százalékos megoszlása az egyes prioritási területek között a következőképpen alakult az EU 25 országában: öregség 41, hátrahagyottak 5, betegség/egészségügy 28, munkanélküliség 6, család/gyermek 8, lakás 2, társadalmi kirekesztettség 2, valamint rokkantság 8 százalék.⁹ Ugyanakkor az ötvenéves kor azért is érdekes, mert a vizsgált országokban az átlagos mediánszavazó¹⁰ életkora is körülbelül ötven év. Így a kapott összefüggés azt is mutatja, hogy a szavazók megtartásának igénye is közrejátszik a jóléti kiadások szintjének változtatásában.

⁹ Az egyes területekre szánt jóléti kiadásoknál a GDP százalékában vett arányszámmal számoltunk.

¹⁰ Az egyes országok mediánszavazóinak életkorát az European Social Survey (ESS – Európa Szociális Felmérés) adatbázisból becsültük (ESS Round I. és Round II). Letölthető a www.europeansocialsurvey.org honlapról. A becslés során a <http://www.robert-schuman.org/anglais/oe/calendrierelections/calendrier.htm> honlap segítségével megnéztük, hogy országonként mikor volt az utolsó nemzeti választás. Ezek után – figyelembe véve azt, hogy az egyes országokban mikor történt a lekérdés – szintén országonként azok esetében, akik szavaztak, az utolsó választás évéből kivontuk a születési évüket. Az így kapott változónkra országonként ki tudtuk számolni a mediánt. Az eredmények: Ausztria: 45; Belgium: 46; Csehország: 52; Dánia: 49; Észtország: 52; Finnország: 51; Franciaország: 50; Görögország: 49; Hollandia: 47; Írország: 50; Lengyelország: 47; Luxemburg: 44; Magyarország: 48; Nagy Britanniá: 51; Németország: 50; Olaszország: 45; Portugália: 52; Spanyolország: 45; Svédország: 48; Szlovákia: 46; Szlovénia: 50.

A későbbi elemzések során azt is megvizsgáltuk, hogy a 70 év felettek és az összes jóléti kiadás szintje között milyen összefüggés mutatkozik. Erre az életkorra azért esett a választásunk, mert a 70. életév betöltésével minden bizonnyal az öregséggel kapcsolatos kiadások növekszenek. A 4. ábrán azt mutatjuk be, hogy milyen összefüggés van az 50 év felettek népességen belüli aránya és az összes jóléti kiadás között. Abból az öt országból, ahol a legmagasabb az ötven év felettek aránya – sorrendben – Olaszország, Svédország, Németország, Finnország, Görögország; Németország és Svédország az öt legmagasabb jóléti kiadással rendelkező ország között is szerepel. Olaszország azonban, bár ott a legmagasabb az 50 év felettek aránya, a regressziós egyenes alatt helyezkedik el, vagyis ahhoz képest, hogy mennyi az ötven év felettek aránya, kevesebbet költ jóléti kiadásokra.

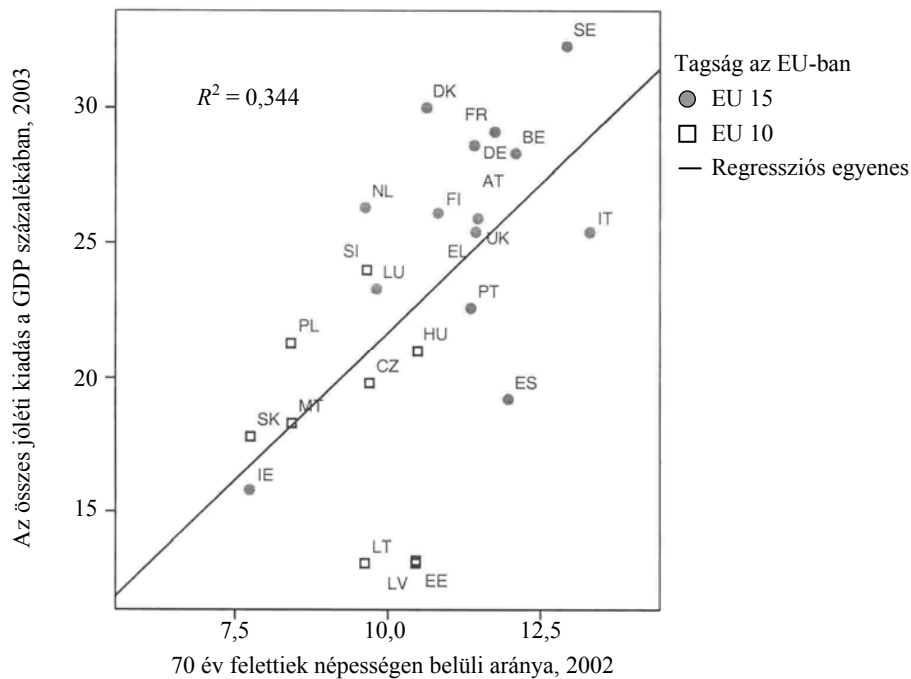
4. ábra. Az ötven év felettek és a jóléti kiadások szintje (százalék)

Az 5. ábra tanúsága szerint lényegében hasonló mintázatot találunk a 70 évesek népességen belüli aránya és a jóléti kiadások szintje között. Mindebből azt a következtetést vonhatjuk le, hogy azért is költenek többet jóléti kiadásokra bizonyos országok, mivel azokban magasabb az idősebb népesség aránya, a jóléti kiadásokból ugyanis elsősorban az idősebb korosztályok részesülnek (Gál [2003] 16–17. old., Lynch [2006]). Azt is megállapíthatjuk, hogy mivel a szavazók mediánéletkora ma-

gasabb, mint a szavazásra jogosultaké (Galasso [2006]), a jóléti politikában minden bizonnyal jelen van a szavazók megtartásának szándéka is.

5. ábra. A hetven év feletti és a jóléti kiadások szintje (százalék)

A parciális korreláció módszerével azt is megvizsgáltuk, hogy vajon az 50 év feletti népesség aránya, a Gini-együttható és a jóléti kiadások szintje között teljesül-e az a viszony, ami akkor áll fenn, amikor a harmadik változó az 50 év feletti népességen belüli aránya helyett a GDP PPS volt. Az 50 év feletti népességen belüli arányát kontroll alatt tartva az derült ki, hogy a változó kontroll alatt tartása nem befolyásolja a jóléti kiadások és Gini-együttható közötti negatív kapcsolatot minden bizonnyal azért, mert az 50 év feletti népességen belüli aránya nem gyakorol közvetlen hatást a Gini-együtthatóra.

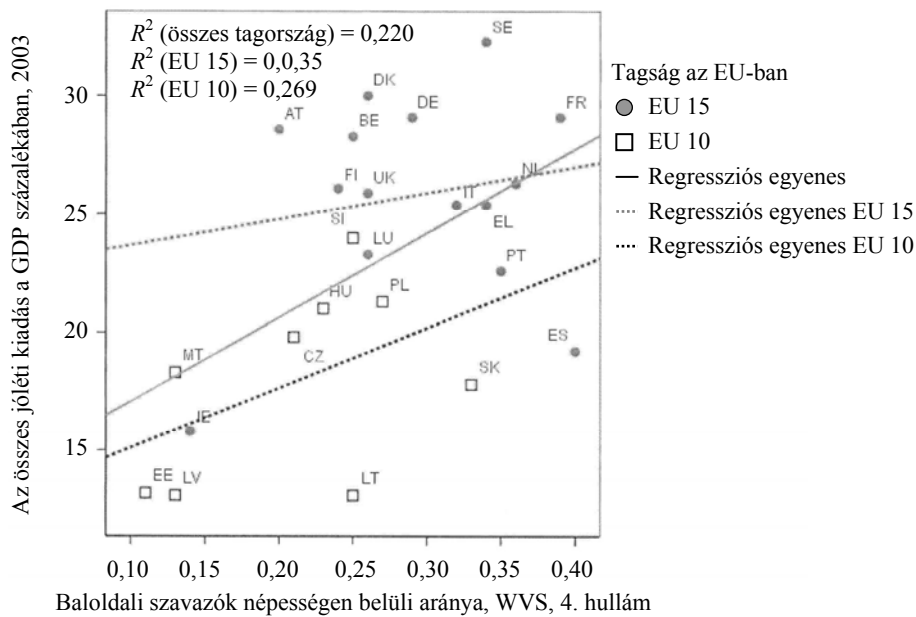
4.3. Politikai beállítottság és jóléti kiadások

A politikai beállítottság mérésére a WVS negyedik hullámának kérdését használtuk, amelyben a megkérdezettnek önmagát kellett elhelyeznie politikai érzelmei sze-

rint egy 1-10-ig terjedő skálán, ahol az 1-es a nagyon baloldali, a 10-es a nagyon jobb oldali érzelműt jelölte. Hipotézisünk szerint *Alesina–Glaeser–Sacerdote* [2005] alapján, minél nagyobb a baloldali szavazók aránya, annál magasabb a jóléti kiadásokra szánt összeg.

Baloldaliságon a 10-es skálán 1-4-ig válaszolók népességén belüli arányát értetük, mivel a 10-es skála 5-ös kategóriáját már középszavazónak lehet számítani.¹¹ Az EU 25 tagországot együtt vizsgálva szignifikáns kapcsolatot találunk a jóléti kiadások szintje és a baloldali szavazók aránya között. Az interpretációval azonban óvatossá kell lennünk, mert az összefüggés nem igaz abban az esetben, ha az EU 15 és az EU 10 tagországot külön vizsgáljuk. Ebben az esetben a regressziós egyenes meredeksége csökken, illetve szignifikanciaszintje is eltűnik. (Lásd a 6. ábrát.)

6. ábra. Politikai beállítottság és jóléti kiadások (százalék)

Forrás: Eurostat NewCronos adatbázis, a letöltés dátuma: 2006. június 9., illetve WVS, 4. hullám.

A parciális korrelációs elemzésből kiderült, hogy a baloldali szavazók népességén belüli aránya nem viselkedik úgy, mint a GDP PPS. A baloldali szavazók népességén

¹¹ Abban az esetben, ha a baloldali szavazót ugyancsak a 10-es skálán, de az 1-től 3-as kategóriákat választók népességén belüli arányával definiáltuk, az eredmény szintén szignifikáns, bár a modell magyarázóereje kevesebb ($p=0,05$ szinten 16,4 százalék).

belüli arányát kontroll alatt tartva nem változik meg a jóléti kiadások és a Gini-együttható közötti viszony. A baloldaliság ténye ugyanis nem függ közvetlenül össze a Gini-együtthatóval.

4.4. A szubszidiaritás elve és jóléti kiadások

Ebben a részben azt vizsgáljuk, hogy a jóléti kiadások nagyságában tükröződik-e a szubszidiaritás elve: az állam azokban az országokban folytatna jelentősebb jóléti politikát, ahol egyéni szinten nem teljesül a bizonyos társadalmi csoportokat érintő gondoskodás. A gondolatot a változók nyelvére lefordítva: a WVS negyedik hullámának két kérdése, és a két célcsoportot érintő jóléti kiadás között keresünk összefüggést. A WVS-ből származó, attitűdöket mérő, két kérdés esetében az 1-es kódú, nagy mértékben egyetértők népességen belüli arányával számoltunk. Az attitűdöket mérő kérdések elvi szimpátiát mérnek. Azt, hogy az elvek miként válnak gyakorlattá, az önkéntes társadalmi munkát végzők népességen belüli arányával mértük, és megnéztük, hogy ezek a számok milyen kapcsolatban vannak a jóléti kiadásokkal.

A következő összefüggésekre voltunk tehát kíváncsiak:

1. Milyen kapcsolat van az önkéntes társadalmi munkát végzők és a jóléti kiadások szintje között?

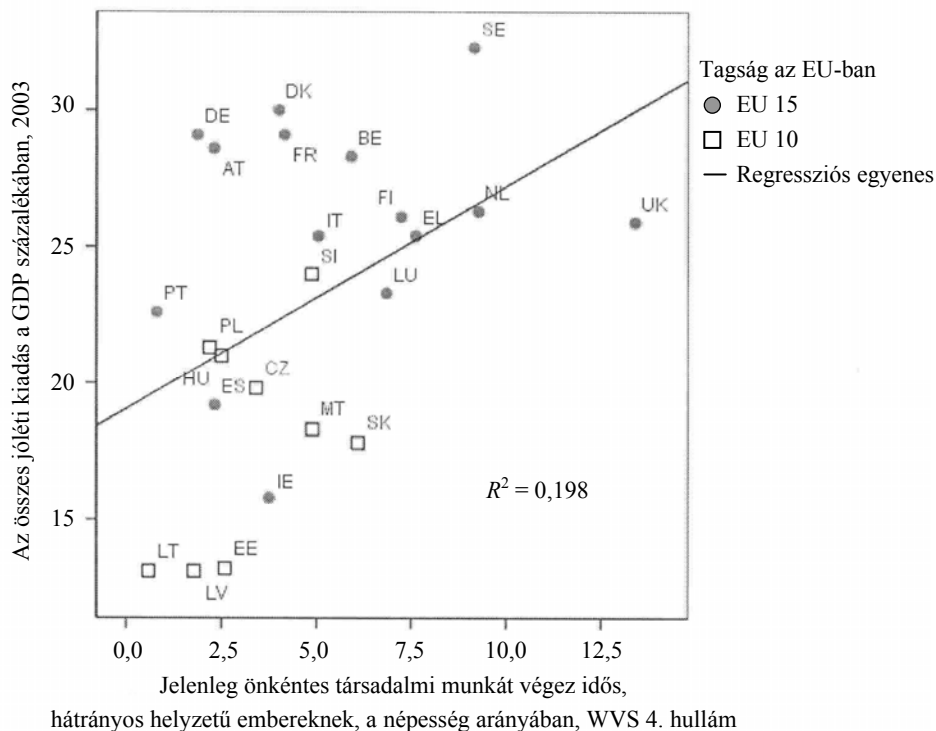
2. Milyen a kapcsolat rajzolódik ki országonként az idősekért való aggodás és az időseket érintő jóléti kiadások között? Ebben az esetben nem az összes jóléti kiadás szintjét magyaráztuk, hanem csak a jóléti kiadásoknak az idősekre eső részét. A WVS kérdései alapján ugyanis nem lehetett olyan változót találni, amely az összes jóléti kiadás egész társadalomra való érzékenységet mérné. Ilyen módon csak az idősekkel szemben mutatkozó érzékenységet és a rájuk szánt jóléti kiadásokat tudtuk mérni.

A következőkben a *Veenhoven* [2002] által kevert típusba tartozó változók segítségével magyarázzuk a jóléti kiadások szintjét. *Van Shaik* ([2005] 9-11. old.) a társadalmi tőke mérőszámaként használja a civil szervezetekben dolgozók arányát. A társadalmi tőke objektíven nem létező, tehát szubjektív természetű, a mérési szint azonban objektív, mivel egzakt adatokkal, a civil szervezetekben dolgozók számával vizsgáljuk az objektíven nem megragadható társadalmi tőkét. (*Veenhoven* [2002] példája a változók ilyen kategóriájára az, amikor a boldogságot az öngyilkosok számával mérjük.) *Alesina–Glaeser–Sacerdote* [2005] alapján azt várjuk, hogy minél többen vesznek részt egy társadalomban az idős, fogyatékos, hátrányos helyzetű embereket segítő civil szervezetekben, annál kisebb a jóléti kiadások átlagos szintje.

A 7. ábrát szemlélve láthatjuk, hogy a szubszidiaritás elve – mint alternatív magyarázat – nem hoz szignifikáns eredményt, hanem éppen állításainak ellenkezője bizonyul szignifikánsan igaznak: vagyis azokban az országokban, ahol már eleve magas az önkéntes munkát végzők népességben belüli aránya, ott magasabbak a jóléti kiadások. Ebből az összes vizsgált ország esetében az derül ki, hogy talán éppen azért magasak egy országban a jóléti kiadások, mert ott az emberek eleve segítőkészebbek, és ennek a segítőkészségnek a lenyomatát tükrözik a magasabb jóléti kiadások.

Az önkéntes munkát végzők népességben belüli arányát mérő változó sem viselkedik úgy, mint a GDP PPS. A parciális korrelációs elemzésből ugyanis kiderült, hogy abban az esetben, ha az önkéntes munkát végzők népességben belüli arányát tartjuk kontroll alatt, a Gini-együttható és a jóléti kiadások közötti kapcsolat erősödik, bár $p = 0,05$ szinten nincsen szignifikáns korreláció sem a jóléti kiadások és az önkéntes szervezetekben tevékenykedők, sem a Gini-együttható és az önkéntes szervezetekben tevékenykedők között.

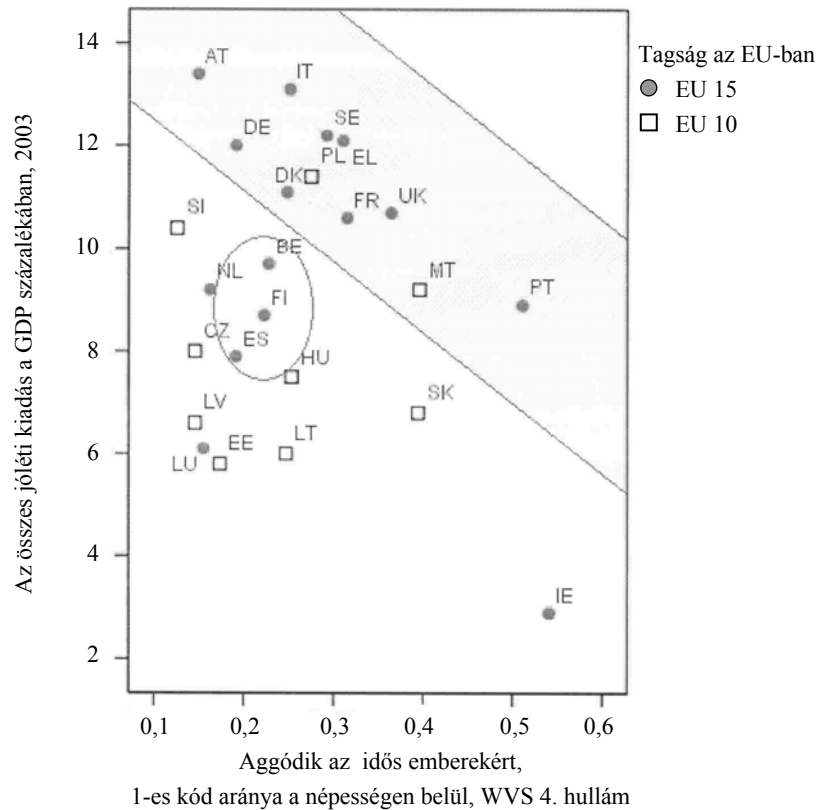
7. ábra. Az önkéntes munkát végzők és a jóléti kiadások (százalék)

Forrás: Eurostat NewCronos adatbázis, a letöltés dátuma: 2006. június 9., illetve WVS, 4. hullám.

A továbbiakban nem az összes jóléti kiadást magyarázzuk, hanem a jóléti kiadások egy speciális csoportját: az időseket érintő jóléti kiadásokat. Megvizsgáljuk, hogy az időseket érintő jóléti kiadások miként függenek össze az idősekért való aggódással. Az elemzés az idősekért való aggodalmat a magukat az idősekért különösen aggódók népességben belüli arányával jellemeztük. Használhattuk volna minden ország esetében az átlagot is, azonban az átlag, mivel az emberek önmagukat sokkal inkább egyetértőként, mint egyet nem értőként jelölték meg, nem mutatja pontosan a magyarázandó varianciát. Hasonló eredmények jönnek azonban ki, ha az idősekért való aggodást az első és második válaszkategória népességben belüli arányával definiáljuk.

8. ábra. Az idősekért való aggodás és az őket célzó jóléti kiadások (százalék)

Forrás: Eurostat NewCronos adatbázis, a letöltés dátuma: 2006. június 9., illetve WVS, 4. hullám.

A 8. ábrából látható, hogy amennyiben minden országot figyelembe veszünk, nincsen kapcsolat a két változó között. Az EU 15 bizonyos országai között azon-

ban észrevehető lineáris kapcsolat a jóléti kiadások és az idősekért való aggodás között. Az EU 15 közül, a kiemelt sávon kívül esnek azok az országok, amelyek a legkevesebbet költik jóléti kiadásokra. Írország, Luxemburg, Spanyolország, Finnország, Hollandia, Belgium az EU 10-ek kiadási szintjén áldoz az idősekre. Az 6. ábra tanúsága szerint ezek közül az országok közül Írország, Luxemburg, Hollandia esetében az idősekre fordított alacsony összeg magyarázata lehet, hogy ezekben az országban, az EU 15 országaihoz képest kevesebb az idős, 70 év feletti, emberek száma. Azonban ha az EU 15 országaiból kivesszük azt a három országot, amelyik minden bizonnyal azért nem költ az idősekre, mert kevés az idős ember az országban, akkor sem kapunk szignifikáns eredményeket, mivel Belgium, Spanyolország és Finnország nem illeszkednek a regressziós egyenesre (ha ezeket az országokat kivennénk, szignifikáns eredményeket kapnánk, de az eredmények nem lennének megmagyarázhatók). A regressziós eredmények alapján megállapíthatjuk tehát, hogy az idősekért való aggodás és az időseket célzó jóléti kiadások nincsenek kapcsolatban egymással.

Az idősekért való aggodás szórása az országok között viszonylag nagy: Ausztriában, mint az idősekért legkevésbé aggodó országban a népesség 14,9 százaléka aggodik az idősekért, Portugáliában, ez a szám 51,1, Írországban 54,1 százalék. Látható, hogy a koordinátarendszer két ellentétes végén levő országok markánsan különböznek egymástól a mért változók tekintetében.

4.5. A szegénység megítélése és a jóléti kiadások

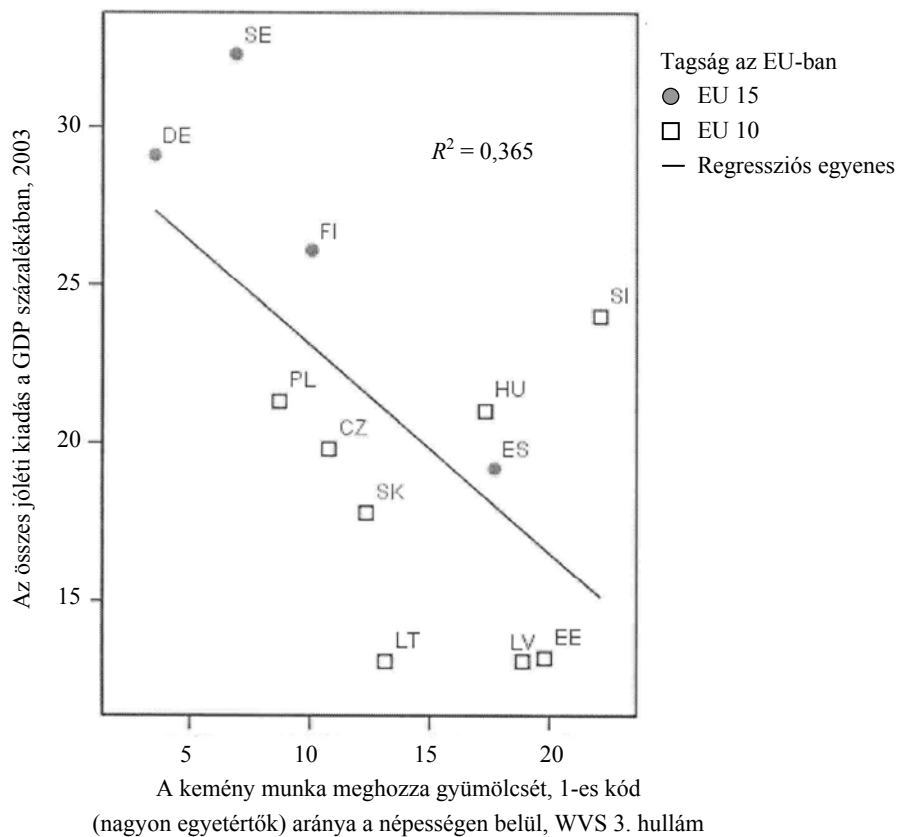
Ebben a részben két részkérdésre keressük a választ.

1. A jóléti kiadások változnak-e annak alapján, hogy az emberek a szegénységből való kitörést lehetségesnek tartják?
2. Az egyenlőtlenségek megítélése milyen kapcsolatban van a jóléti kiadásokkal?

A szegénységből való kitörés lehetőségét a WVS 3. hulláma, a „kemény munka meghozza gyümölcsét” kijelentés 1-10-ig való osztályozásával mérte, ahol az 1-es a kijelentéssel nagyon egyetértők arányát jelezte. Az elemzés során az 1-es kód népességen belüli arányával számoltunk. Ez a változó a *Veenhoven* [2002] által használt csoportosításban a kétszeresen szubjektív kategóriába kerülne. *Alesina–Glaeser–Sacerdote* ([2005] 34. old.) alapján azt sejthetjük, hogy azokban az országokban, ahol az emberek kevésbé látják úgy, hogy a kemény munka a szegénységből való kiemelkedés eszköze, vagyis a szegénységből való kilábalás társadalmilag determinált, a jóléti kiadások magasak.

A 9. ábrából látható, hogy az adatok megfelelnek a várakozásainknak. Azokban az országokban, amelyeknek polgárai szerint a kemény munka nem hozza meg a gyümölcsét és nem segít leküzdeni a szegénységet, a jóléti kiadások magasabbak. Meglepő azonban, hogy inkább az újonnan csatlakozott országok lakói vélik úgy, hogy a kemény munka megfelelő eredményt hoz.¹²

9. ábra. A kemény munka fontossága és a jóléti kiadások (százalék)

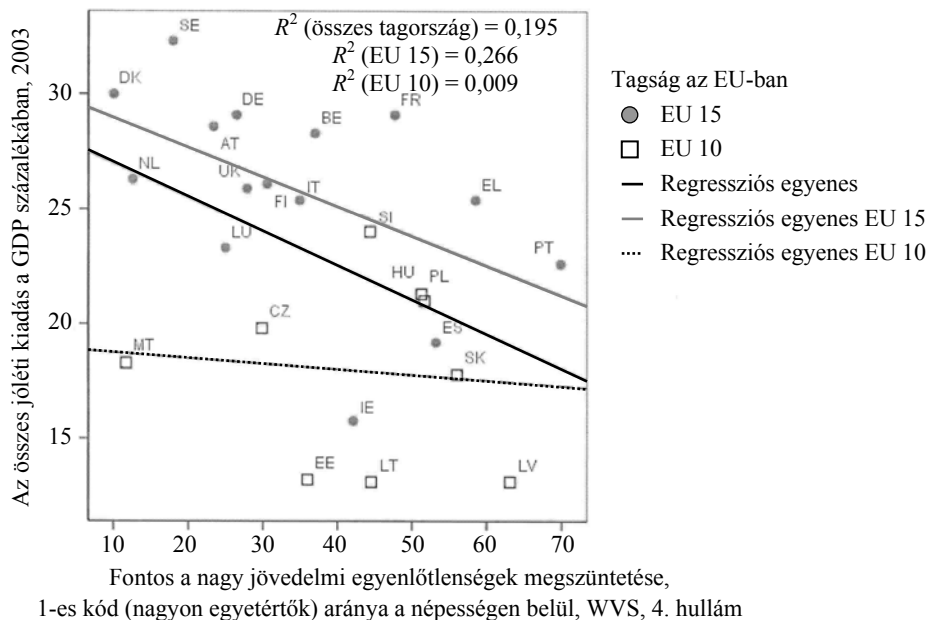
Megjegyzés. Az EU 10 tagországból Ciprus és Málta adathiány miatt nem szerepelnek a felsorolásban. Az EU 15 tagországa közül csak Svédország, Németország, Finnország és Spanyolország szerepelnek.

Forrás: Eurostat New Cronos adatbázis. A letöltés dátuma: 2006. június 9., illetve WVS, 3. hullám.

¹² Az eredmények általánosításával óvatosnak kell lennünk. Az általunk vizsgált országok közül viszonylag sokra nincsen adatunk, másodsor pedig abban az esetben, ha nem csak az 1-es kategória, hanem az 1-es és 2-es, vagy az 1-től 3-ig kategóriák népességben belüli arányával számolunk, már nem kapunk szignifikáns eredményeket, holott ezeket a számokat szerepeltetve a független változó varianciája kevésbé emelkedik.

A második kérdésre – hogy a jövedelmi egyenlőtlenségek megszüntetésének követelménye milyen kapcsolatban van a jóléti kiadásokkal a WVS negyedik hullámában feltett kérdést használtuk fel, amely azt firtatja, hogy a megkérdezett mennyire tartja fontosnak a nagy jövedelmi egyenlőtlenségek csökkentését. Az elemzésbe az egyes országok esetében a kérdéssel nagyon egyetértők arányát vontuk be. Magyarázóváltozónk a *Veenhoven* ([2002] 35. old.) által felállított skálán minden bizonnyal kevert kategóriába tartozna, annak analógiájára, hogy a szerző ebbe a kategóriába sorolja például azokat a változókat, amelyek a gazdagság mérésére a megkérdezett által észlelt gazdagságot használják.

10. ábra. A jövedelmi egyenlőtlenségek megszüntetésének követelménye és a jóléti kiadások (százalék)

Megjegyzés. Ciprus adathiány miatt nem szerepel a felsorolásban.

Forrás: Eurostat New Cronos adatbázis. A letöltés dátuma: 2006. június 9., illetve WVS, 4. hullám.

A 10. ábrából látható, hogy az EU 25 tagországán belül igaz az, hogy azok az országok, amelyeknek polgárai kevésbé tartják fontosnak a jövedelmi egyenlőtlenségek megszüntetését, többet áldoznak a jóléti politikára, vagyis: a jóléti politika kiadásainak növelésével kívánja az állam az egyes emberek jövedelmi egyenlőtlenségekről való vélekedését kompenzálni. Az összefüggés azonban minden bizonnyal az EU 15 tagországokra igaz inkább, mivel ha külön vizsgáljuk a korábban és későbbben csatlakozott tagországokat, akkor az EU 10 esetében nem kapunk szignifikáns eredményeket.

A nagy jövedelmi egyenlőtlenségek csökkentésével nagyon egyetértők¹³ népességen belüli aránya hasonlóan viselkedik mint kiinduló ábránkban a GDP PPS. Az elemzés során azért használtuk a nagyon egyetértők népességen belüli arányát, hogy kiküszöbölhessük az átlagnak azt a tulajdonságát, amely eltünteti az eloszlás jellegzetességeit. Amennyiben kontroll alatt tartjuk ezt a változót a Gini-együttható és a GDP PPS közötti kapcsolat eltűnik. Ez minden bizonnyal azért van, mert meglepő módon a nagy jövedelmi egyenlőtlenségek csökkentésével egyetértők és a Gini-együttható között közvetlen, pozitív kapcsolat van. (A Pearson-féle korrelációs együttható értéke 0,578, ami $p = 0,01$ szinten szignifikáns eredménynek mondható.)

5. Következtetés – a jóléti kiadások általános magyarázó modellje

Eddigi eredményeink azt mutatják, hogy bár nincsen az összes vizsgált országra kiterjedő általános kapcsolat a jóléti kiadások szintje és a bevont öt változócsoport között, bizonyos országcsoportokra igaznak látszó trendek léteznek. Az elemzés során egyedül a politikai beállítottság és a jóléti kiadások szintje között nem találtunk jelentősebb, országcsoportra érvényes trendet. Megválaszolatlan azonban még az a kérdés, hogy a vizsgált országok jóléti kiadásának szintjéből mennyit tudunk megmagyarázni az elemzés során elkülönített, csak a jóléti kiadásokra ható tényezők együttes szerepeltetésével.

A 2. táblázatból látható, hogy mind a három független változó: az 50 év felettek népességen belüli aránya, az önkéntes munkát végzők népességen belüli aránya, illetve az adott országban a magukat baloldalinak valló szavazók aránya együttesen is magyarázzák a jóléti kiadások szintjét, vagyis az egyes jóléti politikák ezek miatt a tényezők miatt is különbözhetnek egymástól. Ez azt jelenti, hogy az adott ország jóléti kiadásainak szintjében közrejátszik az idős népesség aránya, illetve a szavazók megtartása, ezt mutatja az 50 év feletti népesség aránya. Szintén magyarázóerővel bír a szubszidiaritás elve, de logikailag fordított módon, mint azt elvárnánk, ott ugyanis, ahol az önkéntes társadalmi munkát végzők népességen belüli aránya magas, átlagosan magasabbak a jóléti kiadások. Magyarázóerővel bír az adott országban a magukat baloldalinak valló szavazók aránya is. Minél magasabb ugyanis egy országban a magukat baloldalinak valló szavazók aránya, annál magasabb a jóléti kiadások szintje.

¹³ Abban az esetben, amikor a 1-3-as kategóriákkal összevontan magyaráztuk a jóléti kiadások szintjét, mivel a független változó varianciája nagyon lecsökkent, nem kaptunk szignifikáns eredményeket.

2. táblázat

A jóléti kiadásokat magyarázó modell
(Függő változó: Az összes jóléti kiadás a GDP százalékában, 2003.)

Független változók	Standardizálatlan együtthatók		Standardizált együtthatók	t-statisztika	Szignifikancia
	B	Standard hiba	Béta		
Konstans	-14,45	10,20		-1,42	0,17
Az 50 év felettiiek társadalmon belüli aránya, 2002.	86,31	31,91	0,42	2,70	0,01
Önkéntes társadalmi munkát végzők aránya a népességen belül, WVS 4. hullám	0,59	0,28	0,32	2,07	0,05
Baloldali szavazók, WVS 4. hullám	24,34	10,88	0,35	2,24	0,04

Megjegyzés. Ciprus adathiány miatt nem szerepel a számításban. $R^2 = 0,55$, amely $p = 0,01$ szinten szignifikáns eredmény.

Forrás: Eurostat New Cronos adatbázis. A letöltés dátuma: 2006. június 9., illetve WVS, 4. hullám.

*

Az elemzés során abból indultunk ki, hogy a jóléti kiadások befolyásolják a társadalmi egyenlőtlenségeket, és olyan tényezőket kerestünk, amelyek – harmadik változóként – befolyásolják a jóléti kiadások szintjét úgy, hogy közben nem módosítják a jóléti kiadások és az egyenlőtlenségek közötti összefüggést. Az elemzés újdonsága így egyrészt az, hogy sikerült elválasztani egymástól a jóléti kiadások szintjét jobban és kevésbé befolyásoló tényezőket. Az elemzés másik újdonsága, hogy a jóléti kiadások szintjének magyarázatába igyekeztünk szubjektív tényezőket is belevonni.

Irodalom

- ALESINA, A. – GLAESER, E. – SACERDOTE, B. [2001]: *Why doesn't the US have a European-style welfare state?* Harvard University Cambridge. Massachusetts. <http://post.economics.harvard.edu>
- ESPING-ANDERSEN, G. [1998]: *The three worlds of welfare capitalism*. Polity Press. Cambridge.
- FÖRSTER, M. – D'ERCOLE, M. M. [2005]: *Income distribution and poverty in OECD countries in the second half of the 1990s*. OECD. <http://www.oecd.org>
- GALASSO, V. [2006]: *The political future of social security in aging societies*. The MIT Press. Cambridge.
- GÁL, R. I. (szerk.) [2003]: *Apák és fiúk és unokák*. Osiris Kiadó. Budapest.

- KSH [2004]: *ESSPROS Manual – A szociális védelem integrált európai statisztikai rendszere (ESSPROS) módszertani kézikönyv*. Budapest.
- LI, H. – SQUIRE, L. – ZOU, H. [1998]: Explaining international and intertemporal variations in income inequality. *The Economic Journal*. 108. évf. 1. sz. 26–43. old. <http://www.worldbank.org>
- LYNCH, J. [2006]: *Age in the welfare state – the origins of social spending on pensioners, workers, and children*. Cambridge University Press. Cambridge.
- PAMPEL, F. C. – WILLIAMSON, J. B. [1999]: Jóléti kiadások a fejlett ipari demokráciákban 1950–1980. In.: Csaba I. – Tóth I. Gy. (szerk.): *A jóléti állam politikai gazdaságtana*. Osiris Kiadó. Budapest.
- TOMKA B. [2006]: Rászorultsági elv vagy általános szociális jogok? *Esély*. 17. évf. 5.sz. 20–43. old.
- TÓTH I. GY. – GÁBOS A. [2006]: *Jövedelemegyenlőtlenség és szegénység az Európai Unióban: makroszintű összehasonlító elemzés*. Társadalmi Riport 2006. Tárki. Budapest.
- VAN SCHAIK, T. [2002]: *Social capital in the European values study surveys*. Country paper prepared for the OECD-ONS International Conference on Social Capital Measurement London, September 25–27, 2002. <http://www.oecd.org>. Munkaanyag.
- VEENHOVEN, R. [2002]: Why social policy needs subjective indicators. *Social Indicators Research*. 58. évf. 1. sz. 33–46. old. www.wcfia.harvard.edu

Summary

Using Eurostat's New Cronos database the analysis tries to explain the level of social protection benefits in Europe from economic, political and value related angles. A very similar analysis was carried out by *Alesina–Glaeser–Sacerdote* [2005], however, they concentrated to analyse the differences between the European- and US-style welfare states. The paper assumes in the analysis that there is a relationship between the social protection expenditures and the inequality and poverty indicators, measured in the Gini coefficient. Therefore the intention is to find indicators, which have an influence at the level of social protection benefits, but not on inequality. If one controls the impact of those indicators, which have a direct impact on the Gini, the impact between the social protection benefits and Gini coefficient diminishes. The final model found that the share of people in a society above 50 years, the share of people who do unpaid voluntary work for elderly, handicapped or deprived people and the amount of left-wing voter in a particular country can explain the level of social protection benefits.

Hogyan lesz a piackutatásból marketingtudás?

Keszey Tamara

PhD, a Budapesti Corvinus
Egyetem egyetemi adjunktusa

E-mail: tamara.keszey@uni-
corvinus.hu

A tanulmány arra a kérdésre keresi a választ, milyen értéklánc mentén alakul a piackutatásból származó információ marketingtudássá; mitől függ, hogy a kutatási tanulmány csak egy újabb „papírkupac”, vagy a vezetői döntéstámogatás hasznos eszköze lesz. A szerző modelljében azokat a tényezőket vizsgálja, amelyek leginkább magyarázzák a piackutatások eltérő mértékű felhasználását. Ezt követően empirikusan teszteli a hipotéziseket a legnagyobb árbevétellel rendelkező magyar vállalatok adatait tartalmazó mintán.¹ Az eredmények szerint a piackutatások akkor épülnek be hatékonyan a marketinginformációs-rendszerbe, ha a marketingvezető bízik a piackutatásban, és jó minőségűnek tartja az elkészült piackutatást. A döntéshozók nagyobb valószínűséggel tanulnak azokból a piackutatásokból, amelyek egy konkrét kérdés, probléma megoldását segítik, mint az általános, piacleíró tanulmányokból.

TÁRGYSZÓ:

Piac- és közvélemény-kutatás.
Marketing.
Skálázás.

¹ Az empirikus felmérés az OTKA TO37857 témaszámú, „Marketing menedzsment tevékenységet támogató információrendszerek és a piaci tudás felhasználása Magyarországon” című kutatás keretén belül készült.

Nemzetközi szinten 2005-ben a vállalatok összesen 19 milliárd dollárt költöttek piackutatásokra. A 2004-ben csatlakozott tíz EU-tagországban a piackutatási piac a 2,7 százalékos „világátlagnál” sokkal dinamikusabban, 12 százalékkal bővült (www.esomar.org).

A piaci információk megszerzésére költött dollármilliárdok ellenére sem tűnnek „jobban értesültnek” a vállalatvezetők: *Menon és Varadarajan* [1992] szerint a menedzserek alig támaszkodnak a rendelkezésükre álló piaci információkra. Márpedig nemcsak azért fontos, hogy a vezetők döntéseik során használják a meglévő információkat, az adatokból tanuljanak és szélesebb összefüggéseket ismerjenek fel, mert ezek megszerzése jelentős anyagi terheket ró a vállalatokra, hanem a versenyképesség szempontjából is. *Zaltman és Deshpandé* [2000] szerint a versenytársak hasonló adatokhoz és információkhoz férnek hozzá; így ezek értelmezése, kontextusba helyezése, felhasználási képessége egyre inkább a piaci verseny kulcselemévé válik.

Annak ellenére, hogy a magyarországi piackutatási piac valószínűleg túl van az intenzív növekedés fázisán, kevesebb rendszerezett, akadémiai igényű, specifikusan magyar vonatkozású ismeret áll rendelkezésünkre arról, hogyan épülnek be a kutatások a marketingmenedzsment-munkába, „mitől függ”, hogy egy döntéshozó támaszkodik-e munkájában a piackutatásra, és miként lehet jellemezni a „piackutatás-intenzív” vállalatokat. Tanulmányunkban – amely elsőként nemcsak a piackutatásoknak a döntéshozatalban, hanem a piaci tanulásban betöltött szerepét is vizsgálja egy modellen belül – a témakör magyarországi és külföldi kutatásaira egyaránt építünk. Azonosítjuk azokat a tényezőket, amelyek leginkább meghatározzák, hogy egy elkészült piackutatás beépül-e a marketinginformációs-rendszerbe, illetve, hogy a menedzserek támaszkodnak-e az elkészült tanulmányra munkájuk során.

A kérdéskör sokrétűségének megfelelően a kutatás elméleti megalapozása során több irányzatra is építünk. Egy jól körülhatárolható kutatási irányzat képviselői első sorban a piackutatások és piaci értesülések, szörványinformációk felhasználását veszik górcső alá. Az 1990-es évek közepén hangsúlyeltolódás volt megfigyelhető. Részben a tudásmenedzsment témakörének elméleti és gyakorlati felértékelődésével összefüggően, egyre gyakrabban publikáltak a marketing területén is olyan empirikus kutatásokat, amelyek nem a kézzel fogható, „papír alapú” piackutatások, hanem a sokszor informális úton terjedő, vállalati munkatársak között megosztott piaci értesülések, „pletykák” szerepét vizsgálták a marketingmenedzsment-munkában.

Ezúttal mégis a piackutatások felhasználásának témakörével foglalkozunk. Jóllehet számos korábbi amerikai tanulmány vizsgálta, mitől függ, hogy a piackutatásokat felhasználják-e a menedzserek, ám ezek a tanulmányok fontos kérdésekre nem adtak vá-

laszt. Talán a legfontosabb nyitott kérdés az, mitől függ, hogy tanulnak-e a menedzserek a piackutatásokból. Nyilvánvaló, hogy a piackutatások nem csak mint döntéstámogató eszköz épülnek be a marketinginformáció-rendszerbe. A kutatási tanulmányok sokszor szolgálnak a belső és külső PR eszközöként (Keszeý [2003]) – például a vállalati teljesítmény kimutatása az anyavállalatnál, vagy egy előre meghozott döntés utólagos legitimizálása. A piackutatások sokrétű felhasználása miatt fontosnak tartjuk egy modell keretein belül vizsgálni a marketingmenedzsment szempontjából legfontosabb; a döntéshozatalhoz és piaci tanuláshoz kötődő hasznosulási módokat.

Tanulmányunkban támaszkodunk a piacorientációs iskola (például Kohli–Jaworski [1990]; Narver–Slater [1990]; Jaworski–Kohli [1993]; Hart–Diamantopoulos [1993]; Slater–Narver [1995]; Hooley et al. [2000]) eredményeire is. A piacorientáció három pilléren, a piaci megfigyelések, információk gyűjtésén, a szervezeten belüli megosztásán és az információkra történő válaszadáson nyugszik. A piaciinformáció-felhasználás kérdésköre a harmadik területhez köthető, mivel az információkra történő válaszadás és a piaciinformáció-felhasználás képessége szorosan összefügg.

Kutatási hipotéziseink megfogalmazása során segítségünkre voltak a marketinginnovációs irányzat kutatási eredményei is. A marketinginnováció, a „piacképes” új termékek előállítására szempontjából lényeges, hogy a marketingvezetők hogyan képesek nem üzleti háttérrel rendelkező kollégáikkal együttműködni. Az irányzat kutatói (Griffin–Hauser [1992], Moorman [1995], Moenaert–Souder [1996], Van den Bulte–Moenaert [1998], Rindfleisch–Moorman [2001]) vizsgálták a marketingvezetők gyártási és műszaki szakemberekkel történő együttműködését a K+F-tevékenység során. Ezek a kutatási eredmények elsősorban azért érdekesek, mert az innovációs folyamatokhoz hasonlóan a piackutatási projekt során is olyan szakemberekkel dolgoznak együtt a marketingmenedzserek, akik nem üzletembereknek, hanem elméleti kutatóknak tekintik magukat.

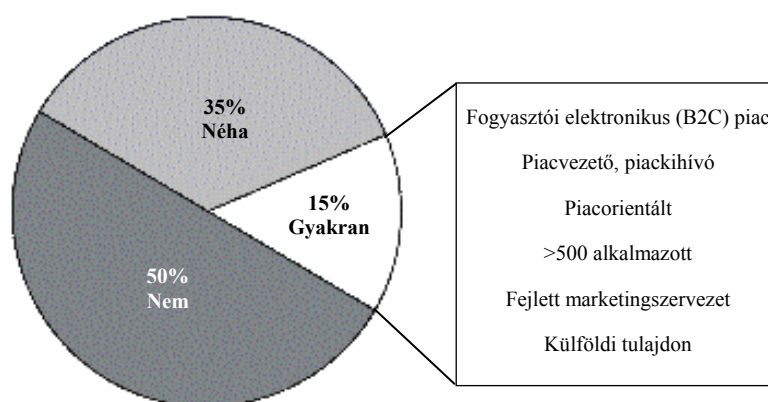
A piaci információk vezetői hasznosulását vizsgáló marketing irányzat nyilvánvalóan túlmutat a marketing diszciplináján. Nonaka–Takeuchi [1995], Earl et al. [1997], Galbraith [1973], Daft–Lengel [1984], Tushman–Nadler [1978], Davenport–Prusak [1998], illetve Osterloh–Frey [2000] – akik a menedzsmenttudományok különböző területeit (információmenedzsment, tudásmenedzsment, szervezetelméletek) képviselik – egyaránt vizsgálták az információ hasznosulását, és annak a tudáshoz fűződő kapcsolatrendszerét.

1. A piackutatás felhasználói és a felhasználás motívumai

Miközben a piackutatás mint tantárgy valamennyi „business school” tantárgyai között szerepel, kevesebbet tudunk arról, hogy a gyakorlatban a vállalatok milyen

mértékben támaszkodnak erre az eszközre a környezet megismerése során. Ezért kutatásunkban megvizsgáltuk egy 2001-ben, az OTKA támogatásával készített adatbázis felhasználásával, hogy Magyarországon a vállalatok általában milyen gyakran vesznek igénybe piackutatási szolgáltatásokat. Az adatbázis 572 vállalatvezető véleményét tükrözi és ágazati megoszlás szerint reprezentálja a 20 főnél több alkalmazottat foglalkoztató vállalatokat.

1. ábra. A magyar vállalatok piackutatás-felhasználásának gyakorisága

A kutatásban egy ötfokozatú Likert-skálán mért állítás segítségével vizsgáltuk a piackutatásoknak a marketinginformáció-rendszerben betöltött szerepét. Eredményeink szerint vállalataink fele nem készített piackutatásokat, és a cégek több mint egyharmada is csak ritkán vett igénybe ilyen szolgáltatásokat. Ugyanakkor azonosítani lehet egy olyan szűkebb csoportot – ide a vállalatok 15 százaléka tartozik –, amelyek a környezet megismerésében fontosnak tartják a piackutatást. (Az ide tartozó vállalatokat az 1. ábra mellett olvasható tulajdonságok jellemzik.)

ANOVA egyszempontos szóráselemzés segítségével azt vizsgáltuk, hogy milyen névleges skálán mért változók határozzák meg a piackutatás használatában jelentkező eltéréseket. Eredményeink szerint az átlagnál kiterjedtebben támaszkodnak piackutatásokra a fogyasztói (fogyasztói elektronikus piac – B2C) piacon tevékenykedő vállalatok. A piackutatást az átlagnál lényegesebbnek tartják a fogyasztói szolgáltatások előállításával foglalkozó, valamint a fogyasztási tömegcikk (Fast Moving Consumer Goods – FMCG) és a tartós fogyasztási cikkek piacán tevékenykedő vállalatok vezetői. Az iparági besorolás vizsgálata során azt találtuk, hogy a távközlés, hírközlés és a nagykereskedelem szereplői szignifikánsan többször végeztek piackutatásokat. Eredményeink párhuzamba állíthatók *Törőcsik* [1996] véleményével, aki az ipari piacokon tevékenykedő vállalatok vizsgálata kapcsán megállapítja, hogy „...a termelőesz-

közök marketingkutatásának alkalmazása relatív és abszolút értelemben is jóval alatta marad a fogyasztási cikkek területén végzett kutatásoknak. Úgy hoznak termelővállalataink közép- és hosszú távú döntéseket, hogy eszükbe sem jut a kutatástól remélni a megalapozást”. Azok a vállalatok, amelyek az ipari piacokon vannak jelen, kevesebb számú vevővel vannak kapcsolatban, mint a fogyasztói piacokon tevékenykedő cégek; ugyanakkor a vevő-eladó viszony közvetlen és személyesebb. Érthető, hogy itt az informális értesülések fontosabb szerepet játszanak a vevők igényeinek megismerésében, mint a piackutatási információk. Eredményeink szerint a piacvezető vagy kihívó (második vagy harmadik a piacon) pozícióban levő vállalatok az átlagnál szignifikánsan nagyobb mértékben támaszkodnak a piackutatásokra. Érdekes eredmény, hogy a monopolhelyzetben levő vállalatok a piackutatásnak a magyarországi átlagnál kisebb jelentőséget tulajdonítanak. A piackutatás szerepét az átlagnál lényegesebbnek látják a külföldi tulajdonú és az 500 főnél több alkalmazottat foglalkoztató vállalatok, valamint azok a cégek is, amelyek fejlett marketing szervezettel rendelkeznek: a marketing funkció képviselője megjelenik az igazgatótanácsban; és a marketingmunkát termék-, illetve márkamenedzseri rendszerben építették fel.

1.1. A piackutatástól a piaci tudásig vezető értéklánc

Tanulmányunkban arra is keressük a választ, hogy mely tényezők határozzák meg leginkább az elkészült piackutatások felhasználását. A kutatás feltáró szakaszában mélyinterjú-sorozatot készítettünk, amelynek során 8 vállalatnál, 21 szakemberrel beszélgettünk. Elsősorban olyan vállalatokat kerestünk meg, amelyek gyakran vesznek igénybe piackutatási szolgáltatásokat. Vizsgálódtunk a kínálati oldalon is, két piackutató cég szakembereivel készítettünk mélyinterjút. Tudatosan úgy választottuk ki beszélgetőpartnereinket, hogy különböző „szerepkörből” – gyakorló piackutatók, piackutató vállalatok felsővezetői, marketing menedzserek, „belső” piackutatók – lássák a piackutatási munkát. Ez lehetőséget teremtett arra, hogy megértsük a kutatási projekt különböző résztvevőinek sajátos elvárásait és esetleges nehézségeit.

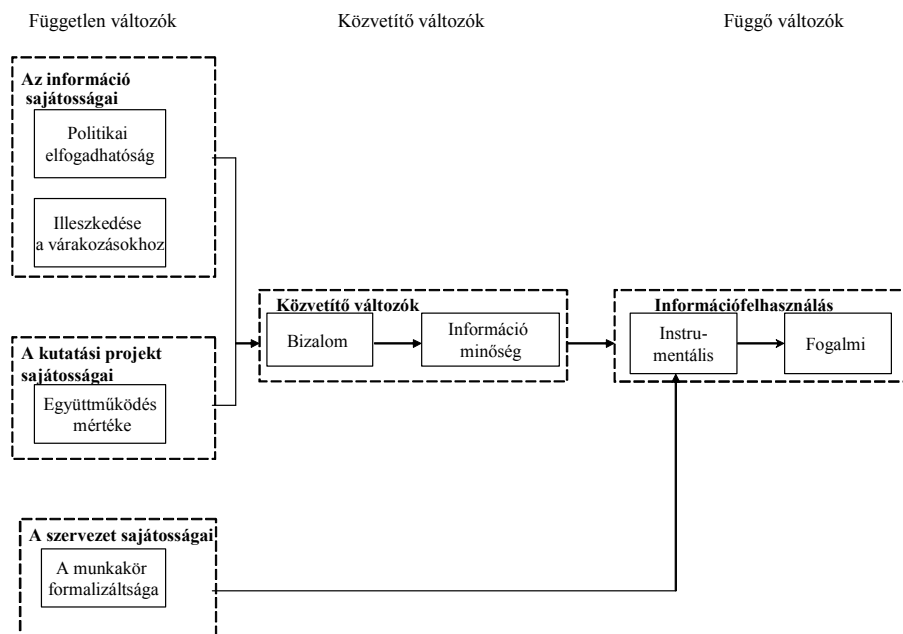
A szakirodalom áttekintése és a mélyinterjúk ráirányították figyelmünket arra, hogy a piackutatások felhasználásában két tényezőnek kiemelt szerepe van. Az egyik a marketingvezető és a piackutató között kialakult bizalom mértéke, a másik az elkészült piackutatás minőségének megítélése. Fontos tehát, hogy megértsük, mit is jelent egy marketingvezető számára a „jó minőségű” piackutatás, illetve milyen feltételektől függ, hogy a kutató képes-e megfelelő minőségű tanulmányokat készíteni. Hasonlóan, a bizalom dinamikáját, a bizalomra ható tényezőket is érdemes vizsgálni.

Modellünk szerint a piackutatástól a piaci tudásig vezető értéklánc négy fő elemből áll, ezek a kutatási modellünket bemutató 2. ábra középső és jobb oldalán közvetítő és

fügő változóként jelennek meg. Az első elem, amely meghatározza a piackutatások hasznosulását a piackutató és a marketingvezető között fennálló bizalmi viszony; a második a piackutatás észlelt minősége. A modell harmadik és negyedik eleme a piackutatás problémamegoldáshoz, a döntéshozatalhoz kapcsolódó felhasználása, valamint a piaci tanulás, a kutatásból történő absztrakt következtetések levonása.

A modellben e négy tényezőt meghatározó elemeket (amelyeket a 2. ábrán látható modellünk bal oldalán, a független változók között láthatunk), valamint ezek egymáshoz fűződő viszonyát vizsgáljuk.

2. ábra. A kutatásban alkalmazott fogalmi keret

1.2. A modellben szereplő változók definíciója

Az alábbiakban – a témakör nemzetközi szakirodalmára támaszkodva – definiáljuk a modellben szereplő fügő, közvetítő és független változókat.

Függő változók

Az információfelhasználás mérésében a szakirodalom szerint közel sincs konszenzus. A legtöbb szerző egyetért abban, hogy a vállalatok gyakorlatában több felhasználás-

lási mód, hasznosulási rutin él egymás mellett, vagyis az információfelhasználás jelensége több dimenzió mentén értelmezhető. Ennek ellenére egyrészt a szerzők a kérdőívekben eltérő állításokat, tételeket használnak a különböző felhasználási módok mérésére, vagyis eltérő módon operacionalizálják az egyes felhasználási dimenziókat. Másrészt a legtöbb tanulmányban nem vizsgálták teljeskörűen az információfelhasználás jelenségét. Az információfelhasználást vizsgáló tanulmányokban a szerzők (például *Deshpandé–Zaltman* [1982], [1984], [1987]; *Diamantopoulos–Souchon* [1995]; *Homburg–Karlhaus* [1998]) különbséget tesznek az információfelhasználás *instrumentális* és *fogalmi* módja között. Az információ instrumentális felhasználásán a piackutatásnak egy jól körülhatárolható probléma megoldásához kapcsolódó közvetlen felhasználását értjük (*Caplan et al.* [1975]). Vagyis létezik egy vezetői probléma és a piaci információk, a piackutatás eredményei nagymértékben befolyásolják, hogy milyen döntés születik. A fogalmi információfelhasználás esetében a marketing-döntéshozó a piackutatáson keresztül tanul, azaz ismereteket szerez a piacról. A piackutatásból absztrakt, a piackutatás szűk értelemben vett ténymegállapításain túlmutató ismeretekkel gazdagodik, a kutatás hozzájárul ahhoz, hogy a döntéshozó elgondolkodjék egy jelenség mélyebb összefüggéseiben (*Beyer–Trice* [1982]). Tanulmányunkban az információfelhasználás mindkét dimenzióját vizsgáljuk, ezzel meghaladva a piackutatásokkal kapcsolatos korábbi kutatásokat (*Deshpandé–Zaltman* [1982], [1984], [1987]; *Deshpandé* [1982]; *Lee et al.* [1987]; *Moorman et al.* [1992], [1993]), mivel azok kizárólag az instrumentális felhasználására koncentráltak.

Közvetítő változók

A kutatás modelljében az instrumentális és fogalmi információfelhasználáson kívül a témakör kutatásainak eredményeire építve két tényezőt – a piackutatóba vetett *bizalmat*² és az információ észlelt *minőségét*³ – kiemeltünk a független változók közül, azt gondolva, hogy ezek nem az információfelhasználás közvetlen előzményeiként szolgáló független változók, hanem sokkal inkább viselkednek

² A piackutatásokból származó információk hasznosulásával kapcsolatos tanulmányokban – ismereteink szerint – egy kutató sem tudta igazolni a piackutatóba vetett bizalom és az információhasznosulás között fennálló közvetlen kapcsolatot a bizalom és információfelhasználás között. Mindazonáltal sok szerző – egyetértve azazal, hogy a jelenség a piaci információk hasznosulásának megértésében fontos szerepet játszik – vizsgálta az információ küldő és az információ felhasználója közötti bizalmi viszonyt, és mutatott ki közvetett kapcsolatot. *Moorman et al.* [1993] modelljében a bizalmat olyan közvetítő (mediator) változóként tünteti fel, amelyen keresztül vannak csak hatással a független változók az információ felhasználásra. *Maltz–Kohli* [1996] szintén nem független, hanem közvetítő változóként kezeli kutatásában az információ küldőbe vetett bizalom konstrukcióját.

³ Az információ észlelt minőségét, mint ahogyan azt a következő idézet is szemlélteti, szintén közvetítő változóként kell kezelni: „az információ minősége a helyett, hogy az információ felhasználásának előzménye lenne, úgy tűnik, hogy közvetítő változó az információ-felhasználás és a többi előzmény között” (*Low–Mohr* [2001] 86. old.).

közvetítő változóként az információfelhasználás és a független változók között. A bizalom és az információ észlelt minősége kulcsfontosságúak a jelenség megértése szempontjából, és számos független változó rajtuk keresztül van hatással az információfelhasználásra.

Moorman et al. [1992] megközelítése alapján a piackutatóba vetett *bizalmat* kutatásunkban két komponens segítségével operacionalizáljuk. A bizalom összefügg a menedzser pozitív várakozásaival és feltételezéseivel, amelyek egyrészt a piackutató szakmai képességeivel, másrészt segítőkész, együttműködő magatartásával kapcsolatosak. Az információ észlelt minőségén pedig azt értjük, hogy a vezető milyen mértékben tartja az információt pontosnak, érthetőnek, relevánsnak és áttekinthetőnek (*Deshpandé–Zaltman* [1982]; *Gupta–Wilemon* [1988]; *Maltz–Kohli* [1996]).

Független változók

A *piackutatás politikai* elfogadhatósága kapcsán vizsgáljuk, hogy a piackutatásban megfogalmazott ténymegállapítások, javaslatok nem érintenek kellemetlenül, nem hoznak hátrányos helyzetbe a vállalaton belül személyeket vagy csoportokat (*Deshpandé–Zaltman* [1982]). A *várt eredmény változó* annyit tesz, hogy egy kutatás nem tartalmaz az intuíciókkal ellentétes, meglepetésszerű eredményeket, hanem megerősíti a várakozásokat, az előzetes feltételezéseket.

A *piackutatóval való együttműködés mértékén* az idézett szerzők, illetve *Moorman et al.* [1992] alapján azt értjük, hogy a piackutatás elkészítésének fázisaiban (a kutatásban a probléma megfogalmazása, a kutatás megtervezése, az adatok elemzése, a következtetések/javaslatok megfogalmazása és megtárgyalása, valamint a folyamatos tanácsadás szakaszában) mennyire volt intenzív a marketingvezető és a piackutató közötti együttműködés. A *munkakör formalizáltsága* pedig arra vonatkozik, hogy a marketingszakembernek mennyire kell leírt rutinok, szabályok alapján körülhatárolt feladatkörben dolgoznia.

1.3. Hipotézisek

A korábbi kutatásokban eddig még nem vizsgálták, hogyan hat a menedzser piackutatóba vetett bizalmának kialakulására az, ha a piackutatás eredményei megerősítik a várakozásokat. *Moorman* szerint [1993] a kutatóba vetett bizalomhoz nagymértékben hozzájárul a kutató (kutatás) bizonytalanságcsökkentő képessége, hatása. Annak ellenére, hogy a kutatónak a bizonytalanság csökkentésével összefüggő képességét elsősorban a kreativitással, a hozzáadott érték teremtésének képességével azonosítja, a tanulmányban megerősített hipotézis számunkra is támpontul szolgálhat.

A piackutatóba vetett bizalommal kapcsolatos hipotézisek

Feltételezésünk szerint, ha egy piackutatás megerősíti a várakozásokat, a menedzser jobban megbízik a piackutatóban, mint abban az esetben, ha meglepetésszerű eredmények születnek. A piackutatások elsősorban a döntések megerősítésében, a kérdőjelek számának csökkentésében játszanak fontos szerepet. Az intuíciónak elmentmondó eredmények összezavarják és elbizonytalanítják a marketingmenedzsereket, pedig a piackutatóval szemben az elvárás épp az, hogy képes legyen csökkenteni a vezetők döntésekkel kapcsolatos félelemérzetét. Az ilyen helyzetben a marketingvezetők – mélyinterjúink tanulságai szerint – megkérdőjelezik a piackutató szakmai felkészültségét, amely bizalomvesztést eredményez. Tehát az első hipotézis (H_1) így fogalmazható meg: *minél inkább illeszkednek a piackutatás eredményei a felhasználó marketingvezető várakozásaihoz, az annál jobban bízik a piackutatóban.*

Feltételezzük, hogy a két fél – a piackutató és a marketingvezető – kölcsönös megértésén, a közös nyelv kialakításán keresztül vezet az út a bizalomhoz. A korábbi kutatások közül *Moorman et al.* [1992] a piackutatóval való együttműködés és a piackutatóba vetett bizalom pozitív kapcsolatát mutatta ki. Alanyaink a mélyinterjúk során is utaltak a kiterjedt mértékű (intenzív és hosszabb múltra visszatekintő) együttműködés szakmai bizalommal összefüggő hatásaira. Tehát a második hipotézis (H_2): *minél szorosabban működik együtt a marketing-döntéshozó és a piackutató a kutatás elkészítése során, annál jobban bízik a marketing-döntéshozó a piackutatóban.*

A bizalom kialakulása hosszabb, iteratív folyamat. *Maltz és Kohli* [1996] a vállalati részlegek közötti információmegosztást vizsgálva azt találta, hogy a más részlegen dolgozó munkatársba vetett szakmai bizalom kialakulását leginkább az segíti, ha a kolléga naprakész, pontos, korrekt információkat közöl. Mindebből következik a harmadik hipotézis (H_3): *minél jobb minőségűnek tartja a marketing-döntéshozó a piackutató által készített tanulmányt, annál jobban bízik a marketing-döntéshozó a piackutatóban.*

A piackutatás minőségével kapcsolatos hipotézisek

Feltételezésünk szerint a piackutatás minőségének észlelését rontja, ha a tanulmányban olyan megállapítások szerepelnek, amelyek kellemetlenül érintik a piackutatást megrendelő vállalat munkatársait. Noha ezt az összefüggést a korábbi, főleg amerikai üzleti környezetben készült, tanulmányok nem vizsgálták, mi fontosnak tartottuk vizsgálni. A kutatást megelőző mélyinterjúkból ugyanis kiderült, hogy a piackutatások megvásárlásához sokrétű, és gyakran rejtve maradó okok vezetnek, például egy üzletág sikeressége, vagy a magyar leányvállalat elképzeléseinek hathatósabb képviselési lehetősége az anyavállalat felé. A piackutatások tehát nemcsak a marke-

tingdöntések során fellépő információhiányt hivatottak orvosolni, hanem a belső és külső PR-tevékenység szolgálatába is állíthatók. Hipotézisünk szerint ahhoz, hogy egy piackutatást jó minőségűnek tartson a marketingvezető, annak nemcsak szakmailag, hanem a vállalat „politikai erőterén” belül is elfogadhatónak kell lennie. Nem szerencsés például, ha az eredmények rossz színben tüntetnek fel vállalati részlegeket. Jóllehet ezt az összefüggést a korábbi kutatások nem vizsgálták; *Zaltman* és *Moorman* [1988] szerint a piackutatók általában nem „naivak” a megrendelő cég belső viszonyait tekintve. Tehát megfogalmazódik a negyedik hipotézis (H_4), miszerint: *minél elfogadhatóbb a piackutatás a vállalat politikai erőterén belül, annál jobb minőségűnek tartja azt a marketing-döntéshozó.*

A korábbi tanulmányok nem vizsgálták, hogyan hat a piackutatás minőségének észlelésére, ha azok meglepetésszerű, váratlan eredményeket hoznak. A mélyinterjúk tanulságai alapján azonban feltételezhetjük, hogy szakmailag annál jobb minőségűnek tartják a marketingmenedzserek a piackutatásokat, minél jobban megerősítik az előzetes várakozásokat, minél inkább illeszkednek a hipotézisekhez. Ez fordítva is igaz. Azaz a váratlan, intuícióknak ellentmondó eredmények esetén a marketingmenedzserek hamarabb megkérdőjelezzik a piackutatás minőségét, mintsem saját elképzeléseiket vizsgálják felül. *Shannon* és *Weaver* [1949] szerint az információ értékét, minőségét elsősorban az határozza meg, hogy milyen mértékben képes csökkenteni a bizonytalanságot. Azt feltételezzük, hogy ez a mechanizmus fordítva is igaz: az információ értékéből levon, ha az nem csökkenti, hanem épp növeli a bizonytalanságot, nem támasztja alá a korábbi elképzeléseket. Így alakul ki az ötödik hipotézis (H_5): *minél inkább illeszkednek a piackutatás eredményei az előzetes várakozásokhoz, annál jobb minőségűnek tartja azokat a marketing-döntéshozó.*

A továbbiakban azt feltételezzük, hogy a piackutatás minőségének megítélését nemcsak a kutatási tanulmány vizsgált sajátosságai (meglepetésszerűség, politikai elfogadhatóság), hanem a marketingvezető és a kutató közötti *bizalmi viszony* is meghatározza. A tanulmány felhasználója gyakran nem ismeri a kutatás lebonyolításának körülményeit; és a módszertani, statisztikai ismeretekbeli különbségek is megnehezítik, hogy objektíven meg tudja ítélni a kutatás minőségét. *Lee et al.* [1987] tanulmányukban azt vizsgálták, van-e különbség a piackutatások minőségének megítélésében, ha a kutatás során a módszertan megfelel a szakmai kritériumoknak, vagy ha nem. Eredményük szerint a minőség megítélésére nem volt hatással az alkalmazott módszertan; a kutató által követett mintavételi módszer, és a mintanagyság sem befolyásolta a minőség észlelését. A felek közötti bizalmi viszonyt azért gondoljuk fontosnak a minőség megítélésében, mert a piackutató döntéseket hoz olyan tanulmányok alapján, amelyek elkészítésének körülményeit és szakmai minőségét a felek között fennálló *információs aszimmetria* miatt csak korlátozottan ismerheti. Ebben a bizonyos értelemben kiszolgáltatott helyzetben a piackutató szakmai képességeivel kapcsolatos előzetes várakozások és feltételezések befolyásolják a kutatási tanul-

mány minőségének megítélését. Tehát a hatodik hipotézis (H_6) szerint: *minél jobban bízik a marketing-döntéshozó a piackutatóban, annál jobb minőségűnek tartja a piackutató által készített piackutatást.*

Feltételezésünk szerint, ha egy piackutatás eredményei előmozdítják a marketingdöntések meghozatalát, akkor a marketingvezetők jobb minőségűnek fogják tartani a tanulmányt, mint abban az esetben, ha az eredmények nem segítettek a problémák, dilemmák megoldását. *Frey és Rosch* [1984] szerint az emberek szelektíven azokat az információkat veszik figyelembe, amelyek alátámasztják korábbi döntéseik helytállóságát, figyelmen kívül hagyva azokat, amelyek arra utalhatnak, hogy rossz döntés született. Azt gondoljuk, hogy – ha nem is tudatosan – egyfajta öngazolási mechanizmus működik; tehát, ha a piackutatásra támaszkodva hoz döntést a marketingvezető, akkor hajlamos lesz azt jobb minőségűnek tartani, mint abban az esetben, ha nem veszi figyelembe az információt a döntéshozatal során. Azaz a hetedik hipotézis (H_7) szerint: *minél nagyobb mértékben használja a marketing vezető a döntéshozatal eszközeként a piackutatást, annál jobb minőségűnek tartja azt.*

A piackutatás instrumentális felhasználásával kapcsolatos hipotézisek

Mint azt korábban *Deshpandé* [1982] kutatásaiban láttuk, az egyik független változót a munkakör formalizáltságának nevezte el. Eredményei szerint minél jobban körülírt egy marketingmenedzser munkaköre, annál kevésbé támaszkodik a piackutatásokra a döntéshozatal során. A hipotézis megfogalmazásánál a szerző a munkakör specifikusságát a szervezeti formalizáltság egy dimenziójaként kezeli, és hipotézisét a szervezeti innováció irodalmára visszanyúlva építi fel. *Zaltman et al.* [1973] innovációval kapcsolatos kutatásai szerint a formális rutinok szerint működő vállalatok innovációs képessége elmarad az informálisabb alapon szerveződő vállalatokétól. Mivel *Deshpandé* [1982] szerint egy új piackutatás felhasználása hasonlít az innovációk vállalaton belüli elfogadásának jelenségéhez, feltételezhető, hogy a formalizáltság negatívan hat az innováció elfogadására. A munkakör formalizáltsága és az instrumentális információfelhasználás közötti negatív kapcsolatot *Deshpandé* és *Zaltman* több későbbi kutatásukban szintén megerősítették.

John és Martin [1984] a marketingtervek instrumentális felhasználását vizsgálva a *Deshpandé* és *Zaltman* szerzőpárossal ellentétes eredményekre jutottak. Kutatásuk szerint minél formalizáltabb⁴ egy munkakör, annál nagyobb mértékben fog a terv a marketingmenedzsment munkában hasznosulni. *Maltz és Kohli* a vállalati részlegek közötti információmegosztás formálisságát vizsgálva azt találta, hogy minél formálisabb módon történik az információk megosztása, annál nagyobb mértékben haszno-

⁴ *John és Martin* a formalizáltságot úgy operacionalizálják, hogy milyen mértékben kell specifikus szabályokat és folyamatokat követniük a marketingszakembereknek a marketingterv elkészítése során.

sulnak a marketingrészlegben a más részlegektől származó információk. *Low és Mohr* [2001] szintén pozitív kapcsolatot talált a munkakör formalizáltsága és az információhasznosulás között. Ugyanakkor *Kohli és Jaworski* a munkakör formalizáltsága és a szervezeti piacorientáció – amelynek egyik pillére a piaci intelligenciára való válaszadás, vagyis a piaci értesülések, megfigyelések hasznosulása a marketingmenedzsment munkában – között nem talált szignifikáns kapcsolatot.

Feltételezésünk szerint minél formálisabban körülírt munkakörben dolgozik egy marketingvezető a döntéshozatal során, annál jobban felhasználja a piackutatásokat. A munkakör formalizáltsága egyfajta rendet, rutint és szigort visz a marketingmenedzsment munkába, így a formális munkafolyamatok, a körülírt feladatkörök – amelyek komplex döntési helyzetekben pontosan meghatározhatják a mérlegelendő információk körét – esetében kisebb a valószínűsége annak, hogy egy piackutatás ténymegállapításai „elsikkadjanak”. Azaz a nyolcadik hipotézisünk (H_8): *minél formálisabb munkakörben dolgozik a marketing-döntéshozó, annál nagyobb mértékben fogja a piackutatást instrumentális módon felhasználni.*

Több korábbi kutatás is igazolta, hogy annál nagyobb mértékben támaszkodnak a marketingvezetők az információkra, minél jobb minőségűnek ítélik. Amennyiben az információk relevánsak, választ adnak a marketingvezető problémáira, pontosnak és naprakésznek tűnnek, nagyobb mértékben fog azokra támaszkodni a marketingvezető. Az információ minősége és felhasználása közötti kapcsolat pozitívnak és szignifikánsnak tűnik a piackutatások, a részlegek között megosztott szórványinformációk felhasználása, valamint a marketingtervezés során is. Kilencedik hipotézis (H_9): *minél jobb minőségűnek tartja a piackutatást a marketing-döntéshozó, annál nagyobb mértékben fogja azt instrumentális módon felhasználni.*

A korábbi kutatások nem vizsgálták a fogalmi és instrumentálisinformáció-felhasználás kapcsolatrendszerét. Ennek ellenére azt gondoljuk, hogy ha egy marketingvezető alaposan elgondolkodik egy piackutatás során, a piackutatásból absztraktabb ismereteket von le a piaccal kapcsolatosan, akkor – mivel a tanulmány tartalmát, összefüggéseit mélyebben megismerte – nagyobb mértékben fog arra támaszkodni, mint egy olyan tanulmányra, amelyet felszínesebben ismer csupán. Azaz a tizedik hipotézis (H_{10}) szerint: *minél kiterjedtebb a piackutatás fogalmi felhasználása, annál nagyobb mértékben fogja azt instrumentális módon is felhasználni.*

A piackutatás fogalmi felhasználásával kapcsolatos hipotézisek

Kutatásunkban azt feltételezzük, hogy minél szorosabb az együttműködés a piackutató és a marketingvezető között a kutatási projekt különböző fázisaiban, annál többet tanul a menedzser a piackutatás eredményeiből. Jóllehet ezt az összefüggést a korábbi kutatások nem vizsgálták, mégis azt gondoljuk, hogy amennyiben a piackutató és a vállalati döntéshozó szorosan együttműködik a kutatási kérdés pontos megfogalmazásá-

ban, a probléma valódi természetének megértésében, majd a következtetések megfogalmazása és értelmezése során, esetleg a kutatási projektet folyamatos tanácsadás is kíséri, annál többet fog a piackutató a kutatás eredményeiből tanulni. A szoros és intenzív együttműködésnél a marketingvezető rákényszerül arra, hogy rendszerezze ismereteit. Azáltal, hogy a marketing-döntéshozó a kutatási problémát más aspektusból vizsgáló piackutatóval közösen dolgozik, maga is kénytelen szemléletmódot váltani. Erre különösen az értéknövelt, tanácsadási szolgáltatással is kiegészülő piackutatási munka ad lehetőséget. Tehát (H_{11}): *minél kiterjedtebb a marketing döntéshozó és a piackutató közötti együttműködés a kutatás elkészítése során, annál nagyobb mértékben fogja a marketing-döntéshozó a piackutatást fogalmi módon felhasználni.*

Mivel ez az első olyan kutatás, amely piackutatásokhoz kapcsolódóan vizsgálja a döntéshozatalhoz és piaci tanuláshoz kapcsolódó információfelhasználás jelenségét, értelemszerűen szűkebb szakirodalmi bázis alapján állíthatunk csak fel hipotéziseket. Feltételezésünk szerint a pozitív kapcsolat a fogalmi és az instrumentális információfelhasználás között kétirányú, vagyis azt is feltételezzük, hogy minél kiterjedtebben használ egy döntéshozó egy piackutatást instrumentális módon, annál nagyobb mértékű a fogalmi felhasználás. Feltételezésünket itt is a mélyinterjúk tanulságaira alapozzuk. Azt gondoljuk, hogy egy komplex döntési helyzet, egy marketingprobléma megoldása során a döntéshozó motivált abban, hogy a piackutatás részleteit mélyebben is megismerje, elgondolkodjék az eredményeken és ezáltal tanuljon a kutatásból. A tizenkettedik hipotézis (H_{12}) szerint: *minél nagyobb mértékben fogja a marketing-döntéshozó a piackutatást instrumentális módon felhasználni, annál nagyobb mértékben fog arra fogalmi módon is támaszkodni.*

2. Módszertan

Tanulmányunk a magyarországi nagyvállalatok marketinginformáció-rendszerét felmérő vizsgálat adatbázisán alapul. A felmérést megelőzően, Curchill [1979] iránymutatásait figyelembe véve, a mérőeszközt különböző teszteknek vetettük alá, hogy az esetlegesen előforduló hibákat kiszűrjük, és olyan kérdőívet kapjunk, amelyek alkalmasak a piackutatás felhasználásának valóságghú, megbízható vizsgálatára.

2.1. A mérőeszközök kialakítása, tesztelése

A végleges kérdőív kialakításánál a szakirodalomban fellelhető, korábban alkalmazott, és a főleg amerikai üzleti környezetben megbízhatónak bizonyult skálákra,

kérdésekre támaszkodtunk. A felmérést megelőző kvalitatív kutatássorozatban felmerült szempontok alapján saját fejlesztésű állításokkal is kiegészítettük kérdőívünket. A mérőeszközt két lépésben teszteltük. A tesztelés első szakaszában két akadémiai szakembert kértünk a kérdőív első változatának tartalmi, illetve formai tesztelésére, értékelésére. A tesztelés második részében marketing-szakirányos, MBA-hallgatókkal töltöttük ki a próbakérdőívet, arra kérve őket, jelöljék meg azokat az állításokat, amelyek megválaszolása nehézséget okozott. Figyelembe véve a tesztelések eredményeit véglegesítettük kérdőívünket.

Az 1. táblázatból látható, hogy valamennyi változót több állítás segítségével mértük. A táblázatból az is kitűnik, hogy a skálák megbízhatóságát jelző Cronbach alfa-együttható mindenhol megfelelő, mivel értéke 0,6 (*Malhotra [2001]*) fölött van.

1. táblázat

A kutatásban alkalmazott skálák összefoglaló statisztikái

Skála	Tételek száma	Terjedelem	Cronbach α -együttható	1	2	3	4	5	6	7	8
1. Instrumentális információ felhasználás	3	1-5	,75	1,00							
2. Fogalmi információ felhasználás	4	1-5	,65	,48*** (143)	1,00						
3. A piackutatás észlelt minősége	8	1-5	,74	,49*** (139)	,30*** (139)	1,00					
4. A piackutatóba vetett szakmai bizalom	5	1-5	,84	,21** (136)	,21*** (136)	,46*** (134)	1,00				
5. A piackutatás politikai elfogadhatósága	2	1-5	,62	,07 (141)	,13 (141)	-,14*** (139)	,14 (136)	1,00			
6. A piackutatás eredményeinek vártakhoz igazodása	2	1-5	,76	,37*** (140)	,17*** (140)	,47*** (136)	,49*** (134)	,17* (139)	1,00		
7. A munkakör formalizáltsága	2	1-5	,73	,27*** (141)	,18* (141)	,12 (139)	,02 (136)	,21** (141)	,23** (139)	1,00	
8. A piackutatóval való együttműködés mértéke	4	1-5	,89	,28*** (139)	,27*** (139)	,39*** (136)	,56*** (135)	,11 (138)	,45*** (136)	,16 (138)	1,00

* $p < ,05$; ** $p < ,01$; *** $p < 0,001$

2.2. A minta jellemzői

A felmérés a Központi Statisztikai Hivatal (KSH) Cégekódttár 2003/I. negyedéves kiadványán mint mintavételi kereten alapult. A nagyvállalatokat az árbevétel alapján határoztuk meg. Nagyvállalatként definiáltunk minden olyan céget, amelynek éves árbevétele meghaladta a négy milliárd forintot. A 972 nagyvállalatot tartalmazó potenciális mintát teljes körűen megkérdeztük, majd 254 választ kaptunk, mely 26 százalékos válaszadási aránynak felel meg (visszaérkezett minta). Elemzésünkben kizártuk azokat a cégeket, amelyek a megkérdezést megelőző öt évben egyáltalán nem készítettek piackutatást, így 154 feldolgozható válasz maradt (a piackutatás szempontjából releváns részmintá).

Válaszadóinkat értékeltük munkaköri tapasztalat és beosztás szerint. A vizsgálatba bevont válaszadók átlagosan 8 éve dolgoztak a vállalatnál; a legtöbb válaszadó az első vezető alatt helyezkedett el a ranglétrán, és feltételezhetően döntési hatáskörrel rendelkezett.

Összevetettük a potenciális, a visszaérkezett és a piackutatás vizsgálata szempontjából releváns részmintá ágazati megoszlását. A potenciális minta ágazati besorolását a KSH-adatbázis alapján készítettük el. Valamennyi vállalat esetében áttekintettük a fő TEÁOR-kódot, és ezt a kódot feleltettük meg az ágazati besorolásnak. Elmondhatjuk, hogy a mezőgazdaság, a táv- és hírközlés, a pénzügyi szolgáltatások, valamint a szállítás ágazata felülreprezentált mintánkban. A mezőgazdaság kivételével a felülreprezentált (információintenzív szolgáltatásként jellemezhető) ágazatok kedvezőbb válaszadási hajlandósága korábbi kutatásainkban (például *Berács et al.* [2001]) is megfigyelhető volt. A legalulreprezentáltabb ágazat a feldolgozóipar. Érdekes azonban megjegyezni, hogy a feldolgozóipar egy rendkívül tág kategóriát jelöl (például élelmiszeripar, könnyűipar, nehézipar stb.). Elképzelhetőnek tartjuk, hogy az „egyéb” kategóriába tartozó vállalatok egy része is valójában a feldolgozóiparhoz sorolható.

Miután kutatásunkban nagyvállalatokat vizsgálunk, érthető, hogy a minta több mint 50 százalékát 300 főnél többet foglalkoztató vállalatok alkotják. A piackutatás szempontjából releváns mintában a száz főnél kevesebbet foglalkoztató vállalatok százalékos aránya alacsonyabb, az ezer főnél többet foglalkoztató vállalatoké magasabb, mint a visszaérkezett teljes mintában. Ennek okát abban látjuk, hogy az alkalmazottak száma és a piackutatás igénybevételi gyakorisága között pozitív és szignifikáns kapcsolat van.

A piackutatás szempontjából releváns mintában szereplő vállalatok 88,8 százaléka magántulajdonban, a legtöbb vállalat többségi külföldi tulajdonban volt. A visszaérkezett mintához képest magasabb a külföldi magántulajdonú vállalatok aránya, azonban felméréseink szerint a piackutatás használata szignifikáns kapcsolatban van a tulajdonosi struktúrával (a külföldi tulajdonban levő vállalatok az átlagnál nagyobb mértékben támaszkodnak piackutatásokra), így ez az eltérés nem okozott számunkra gondot.

2.3. Az adatgyűjtés

Adatainkat önkitöltős kérdőív segítségével gyűjtöttük, amelyet postai úton juttattunk el válaszadóinkhoz. A levelek postai kiküldését megelőzően a vállalatok egy részét e-mailen keresztül kértük fel a kutatásban való részvételre. A válaszadással késlekedő valamennyi vállalatot telefon útján személyesen is megkerestük.

2.4. A nemválaszolásból eredő hibák értékelése

Kutatásunk megkezdése előtt értékeltük a nemválaszolásból eredő esetleges hibákat. *Armstrong* és *Overton* [1977] útmutatásai alapján jártunk el, akik szerint a lényeges leíró (például a vállalat által előállított termékek/szolgáltatások típusa, üzletág, alkalmazottak száma, tulajdonosi szerkezet) és a modellbe bevont változók, illetve a válaszadás „gyorsasága” közötti összefüggések, *korrelációk* utalhatnak arra, hogy bizonyos típusú vállalatok (például amelyek nem voltak elégedettek az elkészült piackutatás minőségével, vagy a piackutatás nem épült be a marketing-információrendszerbe) nem válaszolnak, vagy vonakodnak választ adni (lassan válaszolnak) – és ez szisztematikus hibát eredményez.

A vállalatok telefonos megkeresése során kiderült, hogy a válaszadás elutasításának leggyakoribb okai a túl hosszúnak tartott kérdőívvel (összesen tíz A/4-es oldal) és a válaszadó időhiányával voltak összefüggésben. A statisztikai elemzés (eredményeink nem mutattak ki korrelációt a válaszadási reakcióidő és a kulcs- és leíróváltozók között) és a válaszadás elutasításának okai (amelyek szintén nem leíró-, illetve kulcsváltozó-specifikusak) alapján azonban mi azt gondoljuk, hogy a nemválaszolás nem okozott a mintánkban szisztematikus hibát.

2.5. Adatbevitel, adattisztítás, elemzés

A modellt lineáris regresszió segítségével elemeztük. Az adatbázis kódolásához szakosított szolgáltatót vontunk be. A visszaellenőrzés során minden tizedik (10%) kérdőívet újra egyeztetünk az adatbázisban szereplő adatokkal, ami nem tárt fel szisztematikus hibát.

A modellben szereplő konstrukciókat megbízhatóság szempontjából a nemzetközi marketingkutatásokban alkalmazott, *Gerbing* és *Anderson* [1988] által leírt módszer alapján teszteltük. Először a skálák egydimenzióúságát, vagyis azt vizsgáltuk, hogy a skálákban szereplő állítások (tételek) mindegyike az adott látens konstrukcióra vonatkozik-e. Ehhez kiszámítottuk a skálákban szereplő egyes elemek többi elemmel mért korrelációs együtthatóját és töröltük azokat a tételeket, ahol a korrelá-

ciós együttható értéke nem haladta meg a 0,3 értéket. Ezt követően faktorelemzéssel ellenőriztük, hogy az elméletileg a konstrukcióhoz tartozó tételek valóban egy faktorba tartoznak-e. Amennyiben egy faktorba kerültek, a skála egydimenziójú, így kiszámítottuk a megbízhatóság Cronbach alfa-mérőszámát. Ezt követően megerősítő faktorelemzést végeztünk, a modellhez kapcsolódó valamennyi változó bevonásával. A megerősítő faktorelemzés segítségével azt vizsgáltuk, hogy a változó valóban ahhoz, és nem másik faktorhoz tartozik-e, amelyhez korábban kapcsoltuk, illetve, hogy a változó milyen erősen kapcsolódik az adott faktorhoz. Amennyiben a változó nem a feltételezések szerinti faktorhoz, vagy nem elég erősen ($<0,5$ faktorsúly) kapcsolódik, az állítást törölni kellett, és újra kalkulálni a skála megbízhatóságát.

A regressziós egyenletek felállítása előtt *Mason* és *Perreault* [1991] útmutatásai alapján kizártuk a multikollinearitás kockázatát, ők azt javasolják, hogy a regressziós egyenletben szereplő valamennyi változó függő változóként való behelyettesítése, rotálása esetére számoljuk ki az egyenlet R^2 -értékét. Amennyiben a többi egyenlet R^2 -értéke kisebb, mint az eredeti (modellben meghatározott független változók és függő változó kapcsolatrendszerén alapuló) regressziós egyenlet R^2 -értéke, a multikollinearitás nem jelent problémát. Kutatásunkban az SPSS 9.0 statisztikai szoftverrel dolgoztunk.

2.6. Megbízhatóság és érvényesség

A kutatás megbízhatósága, és a kutatás különbözőségi (vagy diszkriminancia) érvényessége matematikai statisztikai módszerekkel ellenőrizhető. A skála *elméleti érvényességének*⁵ becsléséhez azonban további tesztekhez lenne szükség. *Curchill* [1979] az elméleti érvényességhez kötődően az ún. többjellemzős, többmódszeres vizsgálatokat javasolja, amelynek során ugyanazt a jelenséget eltérő módon és különböző időben is vizsgálják. Nincs lehetőségünk összevetni a kutatás eredményeit más, ilyen jellegű Magyarországon készült kutatásokkal. Azonban az elméleti érvényesség vizsgálatát szolgálná egy olyan esetleges későbbi kutatás, melynek során összevethető lennének az eltérő időben és alanyokkal végzett kutatási eredmények.

A kutatás elméleti érvényességére vonatkozóan jelen esetben a kutatást megelőző kvalitatív interjúorozat, és a skálatejesztés eredményei alapján lehet következtetni. A mélyinterjú-sorozat kvázi lehetőséget biztosított arra, hogy kutatásunktól eltérő módszerrel vizsgáljuk a piacutatásból származó információk hasznosulásának jelenségét, a skálatejesztés során pedig mód nyílt arra, hogy ha alanyaink nem ugyanazt értették egy kérdésen, illetve ha egy konstrukcióval kapcsolatban egyéb szem-

⁵ Az elméleti érvényesség azt fejezi ki, hogy a skála mennyire korrelál elméletileg előre jelzett módon más, de összefüggő fogalmak méréseivel. (*Malhotra* [2001] 350.old.).

pontok is felmerültek, akkor azt a kérdőív módosításával érvényre juttassuk. Az elméleti érvényességhez járul hozzá az is, hogy a hipotézisek, illetve az összefüggések mozgatórugóira utaló feltételezések megfogalmazása során a témakör nemzetközi szakirodalmára, vagyis olyan kutatásokra támaszkodtunk, amelyek jóllehet a magyar üzleti közegetől eltérő környezetben születtek, és ez a közvetlen összevethetőséget megnehezíti, mégis lehetőséget ad más mérésekkel való összehasonlításra.

Szintén az érvényességet növelte, hogy a felmérés során az ún. „critical incident” módszert alkalmaztuk. Válaszadóinkat nem arra kértük, hogy értékeljék, általában hogyan hasznosulnak a piackutatások, hanem arra, hogy egy meghatározott – mégpedig a legutóbbi – kutatást szem előtt tartva válaszoljanak.

3. Eredmények

A hipotézisek megfogalmazását követően az alábbi, tesztelésre váró egyenleteket állíthatjuk fel:

1. $F_TRUS = \beta_{1,1} (F_VE) + \beta_{1,2} (F_CM) + \beta_{1,3} (F_RQ) + e_1$;
2. $F_RQ = \beta_{2,1} (F_PA) + \beta_{2,2} (F_VE) + \beta_{2,3} (F_TRUS) + \beta_{2,4} (F_INSTR) + e_2$
3. $F_INSTR = \beta_{3,1} (F_FOR) + \beta_{3,2} (F_RQ) + \beta_{3,3} (F_CONC) + e_3$
4. $F_CONC = \beta_{4,1} (F_CM) + \beta_{4,2} (F_INSTR) + e_4$

ahol:

- F_TRUS: a piackutatóba vetett bizalom,
- F_RQ: a piackutatás észlelt minősége,
- F_INSTR: a piackutatás instrumentális felhasználása,
- F_CONC: a piackutatás fogalmi felhasználása,
- F_PA: a piackutatás politikai elfogadhatósága,
- F_VE: a piackutatás eredményeinek a vártakhoz való igazodása,
- F_FOR: a munkakör formalizáltsága,
- F_CM: a piackutatóval való együttműködés mértéke,
- e: hibaterm.

A 2. táblázat tartalmazza mind a négy regressziós egyenlet standardizált β -koefficiens értékeit, zárójelben a t -értékeket, az F -értéket, annak szignifikanciaszintjeit és az R^2 értékeit. A táblázatból látható, hogy a négyből három egyenlet (a piackutatóba vetett bizalommal, az információ észlelt minőségével és az instrumentális információ felhasználással kapcsolatos) igen jó illeszkedést mutat. A negyedik,

fogalmi információ felhasználással kapcsolatos regressziós egyenlet illeszkedése kevésbé jó, ugyanakkor, ha az R^2 -értékünket összevetjük a témakör nemzetközi kutatásaiban kapott, fogalmi információfelhasználással kapcsolatos regressziós modellek R^2 -értékeivel (*Moorman*: $R^2 = ,273$; *Maltz* és *Kohli*: $R^2 = ,250$) láthatjuk, hogy a modell ezen része nem marad el azoktól.

2. táblázat

A regressziós egyenletek standardizált β -koefficiens értékei

Független változók	Függő változók			
	F_TRUS	F_RQ	F_INSTR	F_CONC
Konstans értéke	2,162E-02 (,353)	-2,61E-03 (-,040)	2,161E-02 (,325)	3,805E-03 (,052)
F_PA	–	,223** (3,357)	–	–
F_VE	,158* (2,033)	,218** (2,768)	–	–
F_FOR	–	–	,165** (2,434)	–
F_CM	,469*** (6,222)	–	–	,138 (1,814)
F_TRUS	–	,329*** (4,429)	–	–
F_RQ	,204** (2,674)	–	,366*** (5,235)	–
F_INSTR	–	,346*** (4,871)	–	,468*** (6,164)
F_CONC	–	–	,358*** (5,062)	–
<i>F</i> -érték	36,704 ***	26,246***	30,812***	25,784***
R^2	,464	,451	,408	,273

* $p < ,05$; ** $p < ,01$; *** $p < 0,001$

Az empirikus felmérés eredményei a tanulmányban megfogalmazott 12 hipotézisből 11-et támogattak. (Lásd a 3. táblázatot.) *A tizenegyedik hipotézist* (H_{11}) eredményeink *nem támogatják* ($\beta_{4.1} = ,138$, $p = \text{n.s.}$), mivel a két tényező között ugyan pozitív kapcsolat van, de a szignifikanciaszint nem elfogadható.

3. táblázat

A hipotézisvizsgálás eredménye

Hipotézis száma	Hipotézis tartalma	Sikerült empirikusan validálni a hipotézist?
H_1	Minél inkább illeszkednek a piackutatás eredményei a felhasználó marketingvezető várakozásaihoz, az annál jobban bízik a piackutatóban.	IGEN
H_2	Minél szorosabban működik együtt a marketing-döntéshozó és a piackutató a kutatás elkészítése során, annál jobban bízik a marketing-döntéshozó a piackutatóban.	IGEN
H_3	Minél jobb minőségűnek tartja a marketing döntéshozó a piackutató által készített tanulmányt, annál jobban bízik a marketing döntéshozó a piackutatóban.	IGEN
H_4	Minél elfogadhatóbb a piackutatás a vállalat politikai erőterén belül, annál jobb minőségűnek tartja azt a marketing-döntéshozó.	IGEN
H_5	Minél inkább illeszkednek a piackutatás eredményei az előzetes várakozásokhoz, annál jobb minőségűnek tartja azokat a marketing-döntéshozó.	IGEN
H_6	Minél jobban bízik a marketing-döntéshozó a piackutatóban, annál jobb minőségűnek tartja a piackutató által készített piackutatást	IGEN
H_7	Minél nagyobb mértékben használja a marketing vezető a döntéshozatal eszközeként a piackutatást, annál jobb minőségűnek tartja azt.	IGEN
H_8	Minél formalizáltabb munkakörben dolgozik a marketing-döntéshozó, annál nagyobb mértékben fogja a piackutatást instrumentális módon felhasználni.	IGEN
H_9	Minél jobb minőségűnek tartja a piackutatást a marketing-döntéshozó, annál nagyobb mértékben fogja azt instrumentális módon felhasználni.	IGEN
H_{10}	Minél kiterjedtebb a piackutatás fogalmi felhasználása, annál nagyobb mértékben fogja azt instrumentális módon is felhasználni.	IGEN
H_{11}	Minél kiterjedtebb a marketing döntéshozó és a piackutató közötti együttműködés a kutatás elkészítése során, annál nagyobb mértékben fogja a marketing-döntéshozó a piackutatást fogalmi módon felhasználni.	NEM
H_{12}	Minél nagyobb mértékben fogja a marketing-döntéshozó a piackutatást instrumentális módon felhasználni, annál nagyobb mértékben fog arra fogalmi módon is támaszkodni.	IGEN

4. Következtetések és jövőbeni elképzelések

A tanulmányban a piackutatási piac keresleti oldalát, a tanulmányokat megrendelő vállalatokat vizsgáltuk.

Eredményeink szerint a magyar vállalatok 50 százaléka nem szokott igénybe venni piackutatási szolgáltatásokat, ugyanakkor azonosíthatunk egy olyan csoportot – ide tartozik vállalatunk 15 százaléka –, amelynek tagjai fontosnak tartják, hogy piackutatások segítségével gyűjtsenek információkat. A „piackutatás-intenzív” vállalatok jellemzően piacvezető, vagy piackihívó pozíciót foglalnak el, többségi külföldi tulajdonban vannak, és 500 főnél több alkalmazottat foglalkoztatnak. Azok a vállalatok, amelyek nagy súlyt fektetnek a piackutatásra, fejlett területi vagy termékcsoport alapján felépített marketingszervezettel rendelkeznek, és a marketingfunkció képviselője az igazgatótanácsban is megjelenik. Ezekre a vállalatokra a hosszú távú, piaci térnyerést előtérbe helyező gondolkodás a jellemző, és a piaci igények előzetes elemzését, megismerését és formálását tartják szem előtt.

Az a kijelentés, hogy az információ hatalom, értelmezhető a vállalatok esetében is, hiszen a piaci információ gazdasági előnyökké konvertálható. Felmerül azonban a kérdés, hogy az információ birtoklása önmagában lehet-e a hatalom forrása. A marketing területén az egyik legtöbbet hivatkozott kutató, *G. Zaltman*, a Harvard Egyetem professzora szerint: „...a jövőben a vállalatok versenyképessége nem azon fog múlni, hogy mennyi információval rendelkeznek, hanem azon, hogyan képesek azokat felhasználni” (*Zaltman–Deshpandé* [2000]). Tanulmányunkban azokat a tényezőket azonosítjuk, amelyek meghatározó szerepet játszanak abban, hogy a piackutatásokat, amelyekre Magyarországon 2006-ban a vállalatok 15 milliárd forintot fordítottak, a marketingmenedzserek felhasználják-e munkájuk során.

Eredményeink szerint a piackutatás vállalati hasznosulásának egyik kulcsa, hogy a marketingvezető bízson a tanulmány készítőjében. A marketingvezető és piackutatók közötti bizalom szükséges, de nem elégséges feltétele annak, hogy az elkészült piackutatás valóban hasznos eszköze legyen a marketingmenedzsment-munkának. A korábbi kutatások ugyanis nem tudtak közvetlen kapcsolatot kimutatni az információfelhasználás és a piackutatóba vetett bizalom között, vagyis nem igaz az, hogy minél jobban bízik a marketingvezető a piackutatóban, annál nagyobb mértékben támaszkodik a piackutatásra. A bizalom közvetetten mégis az egyik legfontosabb eleme a piaci információtól a piaci tudásig vezető értékláncnak.

A nagyvállalatok marketingvezetői jellemzően megbíznak a piackutatókban, ugyanakkor a piackutatók a tanácsadással kiegészített, értéknövelt szolgáltatásokon keresztül növelhetik a megrendelő bizalmát. A piackutató és a marketingvezető között a bizalom kialakításában a közös munkának van a legnagyobb szerepe, minél több lehetősége van a marketingvezetőnek arra, hogy a piackutatás elkészítése során találkozzon a kutatóval, annál jobban fog bízni benne.

A bizalom azért fontos eleme a piackutatástól a marketingtudáshoz vezető értékláncnak, mert ez határozza meg leginkább, hogyan vélekedik a döntéshozó az elkészült piackutatás minőségéről. A piackutató döntéseket hoz olyan tanulmányok alapján, amelyek elkészítésének körülményeit és szakmai minőségét a felek között fennálló információs aszimmetria – ti. nem rendelkezik azokkal a módszertani képességekkel, amelyek a kutatás minőségének „objektív” megítéléséhez szükségesek – miatt csak korlátozottan ismerhet. Méréseink szerint a bizalom lényegesebb a piackutatás minőségének megítélésében, mint maga a piackutatás általunk vizsgált sajátosságai. Jóllehet nagyvállalataink marketingvezetői általában elégedettek a megrendelt piackutatások szakmai minőségével, mégis sokan érzik úgy, hogy feleslegesen terhelik őket számukra nehezen „emészthető” statisztikákkal; és az adatok „korrekt”, de sokszor mechanisztikus elemzésén túlmenően szívesen látnák a problémáikra közvetlenül választ adó, személyre szabott eredményeket. Eredményeink szerint a piackutatások minőségének megítélésére hatással van, hogy a piackutatás nem hozott-e kellemetlen helyzetbe munkatársakat, vagy más részlegeket. Ahhoz, hogy egy piackutatást jó minőségűnek tartson a marketingvezető, nemcsak szakmai kritériumoknak kell megfelelnie, de a vállalat „politikai erőterén” belül is elfogadhatónak kell lennie, tehát jó, ha a piackutatók nemcsak szakmai képességekkel, de ügyfélismerttel is rendelkeznek.

Érdekes, és korábban nem vizsgált összefüggés, hogy a váratlan eredmények hatására csökken a marketingvezetők piackutatóba vetett szakmai bizalma. Ez ráirányítja arra is a figyelmet, hogy a piackutatóknak fel kell készülniük képzésük során arra, hogy a bizalomvesztés megelőzése érdekében megfelelően kommunikálják azokat az eredményeket, amelyek esetleg váratlanul érhetik a döntéshozókat. Zaltman és Moorman szerint a piackutatók általában ismerik a kutatást megrendelő cég belső viszonyait, nem „naivak” az előzetes várakozások tekintetében; így az eredmények megjelentészerűségének, „fogadtatásának” megítélése nem lehet probléma a kutatók számára.

Kutatásunk szerint a minőség megítélésére hatással van az, hogy a későbbiekben a tanulmányra alapoztak-e döntéseket, beépült-e a tanulmány a marketingmenedzsment-munkába. Ez az összefüggés rámutat arra, hogy a piackutatás minőségének észlelése nem egyetlen esemény, hanem hosszabb folyamat. Ez a folyamat már megkezdődik a piackutatóról vallott kép és bizalmi viszony kialakításával – ez időben a kutatási projekt elejéhez kötődik, amikor a piackutatás outputja (a tanulmány) még közel sem készült el. A kutatás minőségének megítélése ugyanakkor nem zárul le a tanulmány elkészültével és a kutatási projekt befejezésével, hiszen a kutatás felhasználása a döntéshozatali munkálatok során „visszahat” a minőség észlelésére. Ez az összefüggés egyben arra is ráirányítja a figyelmet, hogy a piackutatónak érdemes utólag követni a piackutatás sorsát.

Eredményeink szerint a piackutatás minőségéről kialakított vezetői kép játssza a legfontosabb szerepet abban, hogy a marketingvezető munkája során támaszkodik-e

a tanulmány megállapításaira. A döntéshozatalba nagyobb mértékben épülnek be azok a piackutatások, amelyeket olyan vállalatok rendelnek meg, ahol a munkaköröket formális, írásban is rögzített rutinok kötik. A marketingvezetők főleg akkor tanulnak az elkészült piackutatásokból, ha a tanulmány ténymegállapításait konkrét problémák megoldása, döntések meghozatala során alaposan is megismerték. Paradox módon az általános piacleíró tanulmányokból kisebb valószínűséggel tanulnak, vannak le absztrakt ismereteket a vezetők, mint a problémák megoldása során felhasznált eredményekből. Feltételezhetjük, hogy a marketing-döntéshozó nem motívált, nincs rákényszerítve arra, hogy mélyebben is megismerje, elgondolkodjék az olyan a kutatásokon, amelyek nem egy konkrét vezetői problémához kötődnek, vagy amely mögött nincs valós információhiány. A marketing területén több kutató (*Barabba–Zaltman* [1991]; *Haeckel* [1987]) is foglalkozott azzal a kérdéssel, hogyan, milyen mechanizmusokon keresztül, milyen „értéklánc” mentén konvertálhatók a piaccal kapcsolatos elemi adatok piaci tudássá. Mind Barabba és Zaltman, mind Haeckel modellje hierarchikus kapcsolatot vázol a piaci adat, információ és tudás között, vagyis a szerzők egyetértenek abban, hogy a piaci információ szükséges, de nem elégséges feltétele a piaci tudás, bizonyosság kialakulásának. Haeckel modellje hierarchikusan, piramisszerűen ábrázolja az adat–információ–intelligencia–tudás–bölcesség láncot. Az adattól a bölcesség felé haladva az értékük a vállalat számára egyre nagyobb, míg a mennyiségük, volumenük csökken. A modellben megfogalmazódik az a gondolat, hogy az elemi adatok és a bölcesség között közvetett az összefüggés. Haeckel a piaci adattól a piaci „bölcességig” vezető folyamatban olyan tevékenységeket jelöl meg, mint a kontextusba helyezés, szintézis, következtetések levonása. Jelen kutatásunk eredményei szintén arra utalnak, hogy a piaci tudáshoz a piaci információkon, pontosabban a piaci információk közvetlen felhasználásán (kontextusba helyezésén) keresztül vezet az út.

A kutatás több irányban is folytatható. A rendelkezésre álló adatbázis módot ad arra, hogy modellünk helyességét, illetve a regressziós egyenletek illeszkedését részmintákon is teszteljük. *Wierenga és Ophuis* [1997] – a marketingmenedzsment-tevékenységet támogató informatikai eszközöket vizsgálva – vetette fel azt a feltételezést, hogy a jelenségre a különböző ágazatokban eltérő módon hatnak a magyarázó változók. Adatbázisunk segítségével – bizonyos statisztikai feltételek teljesülése esetén – vizsgálhatjuk, hogy például a telekommunikációs piacon tevékenykedő vállalatok esetében ugyanazok a változók másként hatnak-e, mint a nagykereskedelem játékosai körében, vagy különbségeket tárhatunk fel a fogyasztói és ipari piacokon jelen levő vállalatok piackutatási információfelhasználása során.

Kutatásunknak jelentős külső érvényességet biztosít az a tény, hogy a 4 milliárd forintnál nagyobb árbevétellel rendelkező vállalatokat teljeskörűen megkérdeztük, és 26 százalékos válaszadási arányt értünk el. Egy esetleges újabb kutatás keretein belül érdekes lehet a jelenséget egy a magyarországi vállalati kört reprezentáló mintán is vizsgálni.

A piackutatások hasznosulásáról kutatásunkban kizárólag a felhasználói oldalt kérdeztük meg. Egy esetleges további kutatás lehetőséget teremthet arra, hogy a kutatások készítőit, a külső piackutatókat is megkérdezzük. Ez kétféleképpen is megvalósulhat. Egyrészt utólagosan készíthető egy olyan adatbázis, ahol a kérdőívünkben találhatóhoz hasonló kérdéseket teszünk fel piackutatóknak (függetlenül attól, hogy az eredeti adatbázisban szereplő marketingvezetőkkel dolgoztak-e együtt vagy sem). Ezt a metodológiát követte Deshpandé és Zaltman, amikor azt vizsgálta, hogy mennyiben él eltérő „mentális modell” a piackutatások vállalati hasznosulásáról a marketingvezetőben és a piackutatóban. Másrészt ennél akkurátusabb eredményt hozhat egy diádjellegű felmérés, vagyis egy olyan kutatás, amelyben az egy kutatáson belül együttműködő marketingvezetőt és piackutatót kérdeznénk meg, de akár triádjellegű felmérés is készíthető, amelyben a piackutatás elkészítésében esetlegesen részt vevő belső piackutatót is bevonnánk.

A témakör kutatásaiban kizárólag külső piackutatók által készített tanulmányok hasznosulását vizsgálták. Jóllehet értékét és volumenét tekintve kisebb jelentőségű, de mégiscsak érdekes kérdés lehet, hogy a vállalat belső erőforrásaira támaszkodva előállított piackutatások hasznosulásának a mechanizmusa eltér-e és ha igen, mennyiben a külső kutatások felhasználásától.

Irodalom

- ARMSTRONG, J. S. – OVERTON, T. S. [1977]: Estimating nonresponse bias in mail surveys. *Journal of Marketing Research*. 14. évf. 3. sz. 396–402. old.
- BAGOZZI, R. P. – PHILLIPS, L. W. [1982]: Representing and testing organisational theories: A holistic construal. *Administrative Science Quarterly*. 27. évf. 3. sz. 459–489. old.
- BARABBA, V. P. – ZALTMAN, G. [1991]: *Hearing the voice of the market: Competitive advantage through creative use of market information*. Harvard University Press. Boston.
- BERÁCS J. – KESZEY, T. – SAJTOS L. [2001]: *A magyarországi vállalatok marketing megközelítése, stratégiája és teljesítménye*. OTKA kutatási jelentés. (OTKA témaszám: T 030028) BKÁE Marketing Tanszék. Budapest.
- BEYER, J. M. – TRICE, H. M. [1982]: The utilization process: A conceptual framework and synthesis of empirical findings. *Administrative Science Quarterly*. 27. évf. 4.sz. 591–622. old.
- CAPLAN, N. ET AL. [1975]: *The use of social science in public policy decisions at the national level*. Institute for Social Research. Michigan.
- CURCHILL, G. A. [1979]: A paradigm for developing better measures of marketing constructs. *Journal of Marketing Research*. 16. évf. 1. sz. 64–73. old.
- DAFT, R. L. – LENGEL, R. H. [1986]: Organizational information requirements, media richness and structural design. *Management Science*. 32. évf. 5. sz. 554–571. old.
- DALEBOUT, A. [1993]: *Management support for the product manager*. Rotterdam School of Management. Erasmus University. Rotterdam.

- DAVENPORT, T. H. – PRUSAK, L. [1998]: *Working knowledge: Managing what your organization knows*. Harvard Business School Press. Boston.
- DESHPANDÉ, R. [1982]: The organizational context of market research use. *Journal of Marketing*. 46. évf. 4. sz. 91–101. old.
- DESHPANDÉ, R. – ZALTMAN, G. [1982]: Factors affecting the use of market research information: A path analysis. *Journal of Marketing Research*. 19. évf. 1. sz. 14–31. old.
- DESHPANDÉ, R. – ZALTMAN, G. [1984]: A comparison of factors affecting researcher and manager perceptions of market research use. *Journal of Marketing Research*. 21. évf. 1. sz. 32–38. old.
- DESHPANDÉ, R. – ZALTMAN, G. [1987]: A comparison of factors affecting use of marketing information in consumer and industrial firms. *Journal of Marketing Research*. 24. évf. 1. sz. 117–127. old.
- DIAMANTOPOULOS, A. – SOUCHON, A. L. [1995]: *Instrumental, conceptual and symbolic use of export information – An exploratory study of U.K. firms*. Academy of International Business: University of Bradford Management Centre.
- EARL, M. J. ET AL. (1997): Configuring the IS function in complex organizations. In: *Willcocks, L. – Feeny, D. – Isley, G. (szerk.): Managing IT as a strategic resource*. McGraw-Hill. London.
- FREY, M. – ROSCH, M. [1984]: Information seeking after decisions: The role of novelty of information and decision irreversibility. *Personality and Social Psychology Bulletin*. 10. évf. 1. sz. 91–98. old.
- GALBRAITH, J. R. [1973]: *Designing complex organisations*. Addison-Wesley. Reading, MA.
- GERBING, D. – ANDERSON, J. [1988]: An updated paradigm for scale development incorporating unidimensionality and its assesment. *Journal of Marketing Research*. 25. évf. 2. sz. 186–192. old.
- GRIFFIN, A. – HAUSER, J. R. [1992]: Patterns of communication among marketing, engineering and manufacturing – A comparison of two new product teams. *Management Science*. 38. évf. 3. sz. 360–374. old.
- GUPTA, A. K. – WILEMON, D. [1988]. Why R&D resists using marketing information. *Research Technology Management*. 31. évf. 4. sz. 36–41. old.
- HAECKEL, S. H. [1987]: *Presentation to the information planning steering group*. Marketing Science Institute. Cambridge, MA.
- HART, S. – DIAMANTOPOULOS, A. [1993]: Linking market orientation and company performance: Preliminary work on Kohli and Jaworski's framework. *Journal of Strategic Marketing*. 1. évf. 2. sz. 93–122. old.
- HOMBURG, C. – KARLHAUS, J. T. [1998]: *Marketing managers use of accounting information: Determinants and performance implications*. 27th EMAC Conference. Munkaanyag.
- HOOLEY, G. ET AL. [2000]: Market orientation in the transition economies of Central Europe: Tests of the Narver and Slater market orientation scales. *Journal of Business Research*. 50. évf. 3. Sz. 273–285. old.
- JAWORSKI, B. J – KOHLI, A. K. [1993]: Market orientation: Antecedents and consequences. *Journal of Marketing*. 57. évf. 3. sz. 53–70. old.
- JOHN, G. – MARTIN, J. [1984]: Effects of organizational structure of marketing planning on credibility and utilization of plan output. *Journal of Marketing Research*. 21. évf. 2. sz. 170–183. old.

- KESZEY, T. [2003]: Hogyan hasznosulnak a piackutatásból származó információk a vállalatok marketing menedzsment gyakorlatában? *Vezetéstudomány*. 34. évf. 11. sz. 32–46. old.
- KOHLI, A. K. – JAWORSKI, B. J. [1990]: Market orientation: The construct, research propositions and managerial implications. *Journal of Marketing*. 54. évf. 2. sz. 1–18. old.
- KOTLER, P. [1991]: *Marketing management*. Műszaki Könyvkiadó. Budapest.
- LEE, H. ET AL. [1987]: Evaluation and use of marketing research by decision makers: A behavioral simulation. *Journal of Marketing Research*. 24. évf. 2. sz. 187–196. old.
- LOW, G. S. – MOHR, J. J. [2001]: Factors affecting the use of information in the evaluation of marketing communications productivity. *Journal of the Academy of Marketing Science*. 29. évf. 1. sz. 70–88. old.
- MALHOTRA, N. K. [2001]: *Marketingkutató*. Műszaki Könyvkiadó. Budapest.
- MALTZ, E. – KOHLI, A. K. [1996]: Market intelligence dissemination across functional boundaries. *Journal of Market Research*. 33. évf. 1.sz. 47–61. old.
- MALTZ, E. – KOHLI, A. K. [2001]: Market intelligence dissemination across functional boundaries. In.: *Deshpandé, R. (szerk.): Using market knowledge*. Sage Publications. London.
- MASON, C. H. – PERREAULT, W. D. J. [1991]: Collinearity, power and interpretation of multiple regression analysis. *Journal of Marketing Research*. 28. évf. 3. sz. 268–280. old.
- MENON, A. – VARADARAJAN, R. [1992]: A model of marketing knowledge use within firms. *Journal of Marketing*. 56. évf. 4. sz. 53–72. old.
- MENON, A. – WILCOX, J. B. [2001]: USER: A scale to measure use of market research. In.: *Deshpandé, R. (szerk.): Using Market Knowledge*. Sage Publications. London.
- MOENAERT, R. K. – SOUDER, W. [1996]: Context and antecedents of information utility at the R&D / marketing interface. *Management Science*. 42. évf. 11. sz. 1592–1610. old.
- MOORMAN, C. – ZALTMAN, G. – DESHPANDÉ, R. [1992]: Relationships between providers and users of market research: The dynamics of trust within and between organizations. *Journal of Marketing Research*. 24. évf. 3. sz. 314–328. old.
- MOORMAN, C. – DESHPANDÉ, R. – ZALTMAN, G. [1993]: Factors affecting trust in market research relationships. *Journal of Marketing*. 57. évf. 1. sz. 81–101. old.
- MOORMAN, C. [1995]: Organizational market information processes: cultural antecedents and new product outcomes. *Journal of Marketing Research*. 32. évf. 3. sz. 318–335. old.
- MOORMAN, C. – DESHPANDÉ, R. – ZALTMAN, G. [2001]: Relationship between providers and users of market research: The role of personal trust. In.: *Deshpandé, R. (szerk.): Using market knowledge*. Sage Publications. London.
- NARVER, J. C. – SLATER, S. F. [1990]: The effect of marketing orientation on business profitability. *Journal of Marketing*. 58. évf. 4. sz. 20–38. old.
- NONAKA, I. – TAKEUCHI, H. [1995]. *The knowledge-creating company*. Oxford University Press.
- O'REILLY, C. A. [1982]: Variation in decision makers' use of information sources: The impact of quality: The impact of quality and accessibility of information. *Academy of Management Journal*. 25. évf. 4. sz. 173–194. old.
- OSTERLOH, M. – FREY, B. S. [2000]: Motivation, knowledge transfer and organizational forms. *Organization Science*. 11. évf. 5. sz. 538–550. old.
- RINDFLEISCH, A. – MOORMAN, C. [2001]: The acquisition and utilization of information in new product alliances: A strength-of-ties perspective. *Journal of Marketing*. 65. évf. 2. sz. 1–18. old.

- SHANNON, C. – WEAVER, W. [1949]: *The mathematical theory of communication*. Urbana, IL, The University of Illinois Press.
- SLATER, S. F. – NARVER, J. C. [1995]: Market orientation and the learning organization. *Journal of Marketing*. 59. évf. 3. sz. 63–74. old.
- TÖRÖCSIK, M. (1996): *Ipari marketing*. Nemzeti Tankönyvkiadó. Budapest.
- TUSHMAN, M. L. – NADLER, D. A. [1978]: Information-processing as an integrating concept in organisational design. *Academy of Management Review*. 3. évf. 3. sz. 613–624. old.
- VAN DEN BULTE, C. – MOENAERT, R. K. [1998]: The effects of R&D team co-location on communication patterns among R&D, marketing, and manufacturing. *Management Science*. 44. évf. 11. sz. 18 old.
- WIERENGA, B. – OPHUIS, O. P. A. M. [1997]: Marketing decision support system adoption, use and satisfaction. *International Journal of Research in Marketing*. 14. évf. 3. sz. 275–290. old.
- ZALTMAN, G. – DESHPANDÉ, R. [2000]: The use of market research – An exploratory study of manager and researcher perspectives. In: Deshpandé, R. (szerk.): *Using Market Knowledge*. Sage Publications. London.
- ZALTMAN, G. ET AL. [1973]: *Innovations and organizations*. John Wiley&Sons, Inc. New York.
- ZALTMAN, G. – MOORMAN, C. [1988]: The importance of personal trust in the use of research. *Journal of Advertising Research*. 28. évf. 3. sz. 16–24. old.
- ZINKHAN, G. M. – JOACHIMSTHALER, E. A. – KINNEAR, T. C. [1987]: Individual differences and marketing decision support systems usage and satisfaction. *Journal of Marketing Research*. 24. évf. 2. sz. 208–214. old.

Summary

The paper focuses on the managerial use of market research /MR/ information in two major areas: decision making and generating market knowledge. The value of the total market for MR in 2005 was USD 15.263 million, but little is known about how these services actually helped marketing managers to make better decisions and gain deeper insight to the business environment. The study argues that the ability of information use became a new battlefield of competition, therefore it is important to understand the nature and identity of the major underlying factors of the phenomena. The paper – while reflecting on the findings of research on organisational theories of information processing – proposes and tests a conceptual framework, that examines the use of managerial MR information in decision making and knowledge creation within one single model. According to the results the most important variables affecting the use of commissioned MR information in decision making and learning about the business environment are manager-researcher relationships, study characteristics and organisational structure.

Beszámoló a Központi Statisztikai Hivatal vezetői értekezletéről

A 2007. február 20-án, a KSH Keleti Károly termében tartott, egész napos értekezlet vezető elnöke *Mészáros Árpád* főosztályvezető volt. A tanácskozás első előadását *dr. Pukli Péter* a Központi Statisztikai Hivatal elnöke tartotta. Beszámolójában értékelt a KSH 2006. évi kiemelt feladatainak teljesülését és szólt a 2007. évi feladatokról. Megállapította, hogy a 2006. évi kiemelt feladatokat lényegében teljesítette a Hivatal. A tájékoztatási feladatok és a Hivatal szakmai és koordinációs szerepének erősítése terén maradtak hiányosságok. Az elektronikus adatgyűjtési rendszer továbbfejlesztése volt az egyetlen kiemelt cél, melyet nem sikerült megvalósítani.

A 2006. év kiemelkedő eseményei között *dr. Pukli Péter* az első helyen említette *a teljes, illetve a részleges kompetenciaközpontok* kialakítását, mely fordulópontot jelentett a Hivatal életében, mivel új típusú munkamegosztást honosított meg a KSH szervezeti egységei között. (Erről bővebben lásd *Balogh M.* [2007]: A Központi Statisztikai Hivatal szervezetének kompetenciaalapú átalakításáról. *Statisztikai Szemle*. 85. évf. 3. sz. 197–212. old.)

Elkészült a Hivatal új szemléletű *Szervezeti és Működési Szabályzata*, mely jelentősen segíti a hivatali működés átláthatóságát, a felelősségi viszonyok tisztázását. A Hivatal vezetése nagyon fontos feladatának tartja a munkatársak képzését, ezért létrehozta a KSH-iskolát. Az új oktatási rendszer célja annak segítése, hogy a munkatársak rugalmasan alkalmazkodjanak az új kihívásokhoz. A KSH-

iskola első évét sikeresen zárta. A képzésben 760 hivatali dolgozó vett részt.

A Hivatal *tájékoztatási feladatait jól teljesítette*. A Tájékoztatási naptárban szereplő rendszeres, évközi jelentések határidőkre, pontosan megjelentek, érzékelhető volt a minőség javulása mind az elemzésekben, mind a statisztikai táblázatokban. Az eseti és az éves elemzésekénél, adattáraknál, évkönyveknél voltak határidő-csúszások és nem sikerült lényegesen előre lépni az információszolgálat átalakításában, elsősorban a felhasználói igények felmérésében. A *módszertani fejlesztések* terén a Hivatal jelentős eredményeket ért el, így például a nemzeti számlák módszertanának nemzetközi harmonizációjában. Ezen kívül megemlíthetők még a TEÁOR-08 nomenklatúra kidolgozása, a lakásindikátor-rendszer, valamint a külkereskedelmi adatellenőrzési rendszer fejlesztése.

A KSH testületei és munkabizottságai 2006-ban eredményes munkát végeztek. Az előadó kiemelte, hogy a Hivatal stratégiájának megvalósításán munkálkodó Stratégiai Fejlesztési Tanács (SFT) 13 alkalommal ülésezett a 2006. évben, valamint a szakmai kollégiumok is intenzíven végezték munkájukat. A funkcionális tevékenységet végző szervezeti egységek feladata – az elnök szerint – a Hivatal alaptevékenységét támogató szolgáltatások elvégzése, mentesítve ez alól a szakmai főosztályokat. Kedvező tényként említette, hogy a funkcionális és a szakmai területeken dolgozók aránya fokozatosan a szakmai területeken

dolgozók javára módosult, a 2007. év elején a munkatársak 74 százaléka szakmai munkát végzett. A hivatal egész tevékenységét alapvetően pozitív irányba befolyásolta, hogy jól átgondolt *pénzügyi terv* alapján *fegyelmezett gazdálkodást* folytatott.

A Hivatal munkájának *külső megítélésében* kedvező az Eurostat-tól az Európai Statisztika Gyakorlati Kódexe kapcsán kapott pozitív visszajelzés, a Hivatal szakmai és koordinációs szerepének jelentősebbé válása, valamint a sajtómegjelenések számának növekedése. A Hivatal *belső kommunikációs* stratégiájának megvalósítása lelassult, de biztató jel, hogy a megújított *belső információs rendszer*, az új KSHáló és a Vezetői Információs Rendszer (VIR) elektronikus változata rövidesen elindul. A KSH 2007. évi munkájának *kiemelt céljai* tizenegy pontban foglalhatók össze. A kiemelt célok átfogják a KSH egész szakmai tevékenységét, a termelési folyamat szinte minden fázisát érintik. Az elnök külön kiemelte a statisztikai termékek és munkafolyamatok minőségbiztosításának bevezetését, a felhasználók elégedettségének mérését, az adatszolgáltatók terheinek mérséklését. Végül ismertette az *Európai Statisztikai Rendszer (ESR)* krakkói akciótervét, melynek célja a statisztikai rendszer európai szintű átláthatóbb, hatékonyabb, szervezettebb működése. Dr. Pukli Péter előadását azzal fejezte be, hogy az elmúlt évek Hivatalt érintő jelentős változásai (regionális átalakítás, kompetenciaközpontok kialakítása, hivatali *belső átszervezés*) befejeződtek, a következő évek feladata a változások eredményeinek hasznosítása, a hivatali munka hatékonyságának javítása.

A vezetői értekezlet második napirendi pontjaként *dr. Kárpáti József* főosztályvezető tartott előadást a *hivatal modernizációs programjának* 2006. évi feladatainak értékeléséről. Elemezte a Stratégiai Fejlesztési Tanácsban (SFT) tárgyalt 26 előterjesztést, melyből a tes-

tület 19-et elfogadott. Néhány számadattal jellemezte a 2006. év legfontosabb eseményeit, bemutatta a 2006-ban elfogadott stratégiai terveket, az elindult, illetve a befejezett projekteket. Külön szólt a „*Jelentés a stratégiáról (2005)*” című kiadványról. Az előadás második részében a modernizációs feladatokat érintő strukturális változásokat elemezte, melyben kitért a stratégiai feladatok koordinációjában, az SFT üléseinek szervezésében és a modernizációs feladatok végrehajtásának szabályozásában történt változtatásokra. Jelezte, hogy átvizsgálták a stratégiai főirányokat és projekteket, melyek keretében 4 főirány és 29 projekt megszűnt vagy kikerült a stratégiai fejlesztések köréből. Az előadó a továbbiakban vázolta a 2007. év modernizációs feladatait. Kiemelte, hogy fontos feladatnak tekinti a modernizációs feladatok jobb megismertetését a munkatársakkal. Adatokkal igazolta, hogy már jelenleg is egyre nő a KSHálóról letöltött SFT- emlékeztetők száma, természetesen a letöltöttség mértéke erősen függ az éppen tárgyalt aktuális témáktól. A hatékonyabb tájékoztatás érdekében interaktív stratégiai portált, projektmonitoring rendszert és elektronikus hírlevelet hoznak létre. Ehhez kapcsolódó feladatként jelölte meg a „*Jelentés a stratégiáról (2006)*” című kiadvány elkészítését.

A harmadik napirendi pont keretében a KSH szakmai kollégiumainak vezetői számoltak be a 2006. évi munkáról és a 2007. évi feladatokról. A *Lakossági Összeírások Szakmai Kollégiumának* vezetője, *dr. Lakatos Judit* főosztályvezető elmondta, hogy a testület fő feladata a szakmai vélemények összegyűjtése, összehangolása, javaslatok elkészítése volt. Feladatuk volt még az Országos Statisztikai Adatelvételi Program (OSAP) előkészítésében való részvétel. Előadásában kiemelte a lakossági adatgyűjtésekkel kapcsolatos formai és tartalmi feladatok harmonizációjának fontosságát, a nemzetközi osztályozásokkal kapcsol-

latos feladatokat, valamint bemutatta a szakmai kollégium tájékoztatói tevékenységét. 2007-ben a szakmai kollégium az eddigiekre építve új szervezeti felépítésben és munkamegosztásban működik.

Az *Adatgyűjtési Koordinációs Bizottság* nevében *Waffenschmidt Jánosné* főosztályvezető először a Bizottság 2005. évi megalakulásáról, céljairól szól. 2005-ben még az adatgyűjtések biztonságos megvalósítása volt a cél az új régiós munkamegosztás feltételei között is. 2006-ban már a kompetenciaközpontok szerinti munkamegosztás jó előkészítése, az átszervezés támogatása volt a feladat. Ennek érdekében kialakították a feladatcsoportokat, felmérték a meglévő kapacitásokat, megnézték az éven belüli leterheltség mértékét, háttéranyagot készítettek az átalakítás mértékéről, időtávjairól, a lehetséges feladatelosztásról, a kockázatokról. 2006. májusában született meg a döntés-előkészítő előterjesztés az átalakítás alapelveiről. A három nagy kompetenciaközpont létrehozásáról hozott elnökségi döntés után a bizottság a 2006. év második félévében az e témával kapcsolatos munkákat támogatta. Az előadó a bizottság jövőbeni szerepét 1. a döntés-előkészítésben, 2. a koordinációban és 3. a kommunikációban határozta meg.

A *Nemzeti Számlák (NSZ) Szakmai Kollégiuma* munkáját *dr. Ligeti Csák*, főosztályvezető mutatta be. Vázolta a kollégium működésének alapelveit és gyakorlatát, majd a 2006-ban megtárgyalt legfontosabb témákat ismertette meg a jelenlevőkkel. Kiemelte, hogy mennyire fontos volt a nemzetközi értekezletekre történő felkészülés koordinálása, a közös álláspont kialakítása. Feladatként jelentkezett a nemzeti számlák munkájáért felelős főosztályok munkamegosztásának, ütemterveinek kidolgozása, a módszertani kérdések tisztázása. 2007-es célkitűzésként a bizottság munkájának következetesebb tervezését és a nemzeti számlák módszertanának fejlesztését jelölte meg.

Az *Adminisztratív Adatforrások és Adatátvételek Szakmai Kollégiumának (AAASZK)* munkájáról *dr. Gárdos Éva* szakmai főtanácsadó számolt be. Az előadó ismertette a kollégium feladatait, melyek közül kiemelte javaslatlételi kötelezettségét az adminisztratív adatforrások KSH-n belüli azonosítására, az adatfelvételi tervek koordinálására, a jogi feltételek megteremtésére, a témával kapcsolatos informatikai tervek fejlesztésére, a statisztikai felhasználásba bevonható adminisztratív adatforrások folyamatos regisztrálására. A 2007. évi tervekről szólva megemlítette az adminisztratív adatforrások statisztikai alkalmazási lehetőségeinek további vizsgálatát, a statisztikai törvény módosítására vonatkozó tervezet kidolgozását, a statisztikai adatok védelmének erősítését, a 2007. évi adatátvételi tervek megvalósítását, a külső kapcsolatok fejlesztését.

A negyedik napirendi pont keretében a KSH kompetenciaalapú működését mutatták be az előadók. *Dr. Bagó Eszter* elnökhelyettes előadásában kifejtette, hogy a *kompetenciaközpontokban* folyó munka a statisztikai termelési folyamaton belül a szervezeti munkamegosztás változását jelenti, az eddigi területi alapú munkavégzést szakstatisztikai alapokra helyezték. Az előadó röviden vázolta a kompetenciaközpontok kialakításának történetét. Az új működési elv előkészítésekor az elnökség döntést hozott az átállás időpontjáról, megvalósíthatósági tanulmányok születtek. Fontos lépés volt, hogy két- vagy többoldalú megállapodás keretében tisztázták az egyes szervezeti egységek közötti munkamegosztást, az egyes munkakörök kialakíthatóvá váltak. Az átállást jól előkészített oktatási program segítette. Az átszervezés számos operatív feladat elvégzésével is együtt járt. Az előadó a 2007. évi feladatok közé sorolta az új tevékenységi modell stabilizálását, az adatelőkészítés hatékonyságának javítását, az adatszolgáltatási kapcsolatok fejlesztését, új adatgyűjtési technikák bevezetését.

Dr. Sándor István igazgató részletesen szólt a *Debreceni Igazgatóság kompetencia-alapú szervezeti működtetéséről*. Felvázolta a működtetés szakmai kereteit, utalt arra, hogy az igazgatóság fő feladata a lakossági adatfelvételek összefogása, bemutatta, hogy a kompetenciaközpont milyen helyet foglal el a termelési folyamatban. Az igazgatóság a termelési folyamat szinte minden elemében részt vesz, de főképpen az adatfelvételek gyakorlati előkészítésében, az adatgyűjtés lebonyolításában és az adatfeldolgozásban kell, hogy meghatározó szerepe legyen. Az előadó szólt a működtetés emberi és tárgyi erőforrásigényéről, az erőforrások felosztásával kapcsolatos feladatokról, főbb jellemzőiről. Bemutatta a kompetenciaalapú működtetés szervezeti kereteit, vázolta az egyes szervezeti egységek közötti kapcsolatok főbb irányait. Beszámolójában bemutatta az igazgatóság kapcsolatrendszerét az ország legtávolabbi részeivel is, vázolta az adatgyűjtések szervezésének, az adatok begyűjtésének és feldolgozásának folyamatát. Az előadó jelezte, hogy segítséget jelentett az új típusú feladatok ellátásában a munkatársak Hivatal iránti elkötelezettsége, szakmai felkészültsége és alkalmazkodóképessége, a hivatali belső képzés, a fejlett kommunikációs- és távmunka-hálózat, valamint a Hivatalon belüli szakmai partnerekkel kialakított jó együttműködés. Külön szólt az informatikai támogatás jelentőségéről, a lakossági adatgyűjtés-szervezési rendszer (LAKOS) kifejlesztésének szükségességéről. Az első tapasztalatok és nehézségek számbavétele után a 2007. évre meghatározott kiemelt célokról is szót ejtett. Fontos feladat a termelési folyamat igazgatósági lefedettségének növelése, az informatikai háttér megszilárdítása, a folyamatos szakmai képzés és a minőségbiztosítás, valamint az összeíró-hálózat korszerűsítése.

Dr. Kotulics Tamás főosztályvezető előadásában tájékoztatást adott a *Vállalkozássta-*

tisztikai főosztály mint Hivatal legnagyobb szervezeti egységének működéséről. Elmondta, hogy a 100 legnagyobb vállalat adatainak feldolgozásával kapcsolatos, valamint az érkeztetési és a sürgetési feladatok ellátását külön osztályok végzik. Új alapokra helyezték a partnerfőosztályokkal történő munkamegosztást is. Az előadó szerint a főosztály új típusú működése kedvezően hat a tájékoztatási feladatokra, mert az egységes szemléletű munkaszervezés közvetlenebb visszacsatolást, továbbá az adatminőség javulását is eredményezi. Nagy jelentősége van a főosztály munkájában a jól szervezett belső képzésnek és a területi széttagoltság miatt az elektronikus kommunikációs eszközöknek is.

Az ötödik napirendi pont keretében dr. Balogh Miklós elnökhelyettes vázolta a *KSH 2007. évi működésének keretfeltételeit*. A közigazgatás új típusú működése nem változtatta meg alapvetően a KSH jogállását, a Hivatal szakmai önállósága megmaradt, a felügyeletet ellátó minisztérium a KSH hatáskörét nem vonhatja el, döntését nem változtathatja meg, csak annak törvényességi feltételeit vizsgálhatja. A költségvetés tekintetében a KSH költségvetése továbbra is önálló fejezetet képez. A KSH mint kormányhivatal a kormány irányítása alatt marad, a miniszterelnök által kijelölt (jelenleg a Miniszterelnöki Hivatalt irányító) miniszter felügyelete mellett. A miniszteri felügyelet körében a legfontosabb változás, hogy a kormány elé a KSH előterjesztéseit a miniszter viszi, a KSH Szervezeti és Működési Szabályzatát a miniszterelnök jóváhagyását követően a miniszter normatív utasításban adja ki, ebből is következik, hogy a Hivatal szervezetének stabilnak kell lennie. Az előadó rámutatott, hogy a Hivatal szervezeti változásainak alapelve az volt, hogy a szakstatisztikákhoz jobban illeszkedő, racionálisabb szervezet jöjjön létre és csökkenjen a vezetők száma. Az előadó szólt a munkatársak belső mobilitásá-

nak jelentőségéről, a változó feladatokat követő munkaerőmozgásról. Végül bemutatta a bevételi és a kiadási előirányzatok alakulását, a 2007. évi pénzügyi terveket. Felhívta a résztvevők figyelmét a költségtakarékos működés jelentőségére, a gazdálkodási fegyelem betartására.

Az utolsó, hatodik napirendi pontban *Mag Kornélia* osztályvezető ismertette a *hivatali feladatok teljesítménymérésének rendszerét*. Az előadó a teljesítménymérés céljaként azt jelölte meg, hogy a programelemekhez objektív mutatószámokat rendelve mérhetővé váljon a teljesítmény. A teljesítménymérés kiindulópontja a hivatali stratégia, valamint az éves célkitűzések és a főosztályi feladatmeghatározások. A teljesítmény a minőség, a

hatékonyság, valamint az adatszolgáltatókkal való kapcsolat dimenzióiban kerül meghatározásra. A hivatali feladatok teljesítménymérése a szervezeti egységek teljesítményét írja le. A teljesítményméréssel foglalkozó osztály feladatai közé tartozik: a programelemek csoportosítási szempontjainak meghatározása, a teljesítménymutatók meghatározásaihoz tartozó irányelvek megadása, az önértékelést támogató elemzések, összefoglaló jelentések készítése.

A tanácskozás Mészáros Árpád levezető elnök zárszavával fejeződött be.

Dr. Lakatos Miklós,

a KSH szakmai főtanácsadója,
a *Statistikai Szemle* főszerkesztője
E-mail: miklos.lakatos@ksh.hu

Dr. Pintér József (1947–2007)

Súlyos vesztés érte a Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Karát. Méltósággal viselt, gyógyíthatatlan betegségben elhunyt *dr. Pintér József*, a Gazdaságmódszertani Intézet Statisztika és Ökonometria Tanszékének tanszékvezető egyetemi docense, a Magyar Statisztikai Társaság Statisztika-oktatási Szakosztályának alelnöke.

Pintér József a Budapesti (akkori nevén Marx Károly) Közgazdaságtudományi Egyetemen szerzett közgazdász-tanár szakos diplomát 1970-ben, és – egy rövid, marcali középiskolai kitérőt követően – az első „pioneer”-okkal együtt, 1970 őszén csatlakozott tanársegédként, a még csak alakuló pécsi tagozathoz. Az elmúlt közel negyven évben mindvégig elkötelezettje volt az igényes, a legkorszerűbb módszerek bemutatására törekvő statisztika- és ökonometriaoktatásnak. A PTE Közgazdaság-

tudományi Kara mellett, oktatott az Állam- és Jogtudományi, valamint a Természettudományi Karon, illetve a mai Felnőttképzési és Emberi Erőforrás-fejlesztési Kar jogelődjén is. Az 1980-as évek elején, franciatudásának is köszönhetően, három tanévet Algériában oktatott. A rendszerváltozást követően intenzív kapcsolatokat épített ki francia egyetemekkel, haláláig szakvezetője volt a kétnyelvű, magyar-francia MBA-képzésnek. Tanítványainak száma szinte felbecsülhetetlen, talán több mint tízezen hallgathatták élvezetes, precíz, gondolatgazdag előadásait. Noha tanárszakos diplomája volt, mindig különös hangsúlyt fektetett az üzleti élettel való kapcsolatra, a közgazdasági gyakorlat nyomon követésére. Egyetemi oktatói státusát soha fel nem adva, dolgozott több kereskedelmi bankban fiókigazgatóként, illetve szakértőként,

számos jelentős szakvéleményt, megvalósíthatósági tanulmányt, módszertani segédletet készített nagyvállalatoknak, gazdasági társaságoknak, önkormányzatoknak.

Már a hetvenes évek elején példatárat szerkesztett, könyvfejezeteket írt; 1987-ben szerzőtársaival együtt megalkotta az első magyar ökonometria tankönyvet a legutóbbi, részben általa írt és szerkesztett tankönyv alig egy hónapja jött ki a nyomdából. Publikált magyarul, angolul és franciául, tanulmányainak, folyóiratcikkeinek száma megközelíti a százat. Doktori (PhD) fokozatának megszerzé-

sét követően a tanszék tagjai egyhangúan választották meg vezetőjüknek, hivatalossá téve ezzel a több évtizede fennálló informális vezető szerepét. „Ne csak tanítsd, neveld is!” – mondta sokszor. Az utolsó napig eszerint élt, tíz nappal halála előtt még órát tartott, példát mutatva minden oktatógenerációnak.

Dr. Rappai Gábor,

a Pécsi Tudományegyetem
Közgazdaságtudományi Karának egyetemi
docense
E-mail: rappai@ktk.pte.hu

Pintér József írásai, melyek a *Statisztikai Szemlében*, illetve a Központi Statisztikai Hivatal által kiadott tanulmánykötetekben jelentek meg:

A Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem kihelyezett tagozata Pécssett. *Statisztikai Szemle*. [1972] 50. évf. 4. sz. 457–458. old.

A termékrepresentánsok definiálásának szerepe az árstatisztikában. *Statisztikai Szemle*. [1974] 52. évf. 11–12. sz. 996–1014. old.

A termelési függvények vállalati alkalmazása. *Statisztikai Szemle*. [1987] 65. évf. 2–3. sz. 187–206. old.

A heteroszkedaszticitás diagnosztizálása. *Statisztika Szemle*. [1991] 69. évf. 1. sz. 16–36. old.

A fogyasztói árindex becslése jövedelmi decilisek szerint. (Tanulmánykötet Köves Pál tiszteletére.) Központi Statisztikai Hivatal. Budapest. [2000] 66–76. old.

Kritikus érték meghatározása a csonkolt minta elvének segítségével. (Egy reneszánsz statisztikus. Tanulmánykötet Hunyadi László tiszteletére.) Központi Statisztikai Hivatal. Budapest. [2004] 72–85. old.

A spektrálanalízisről. *Statisztikai Szemle*. [2007] 85. évf. 2. sz. 130–156. old.

Hírek, események

Szervezeti változás. A Miniszterelnöki Hivatalt vezető miniszter 3/2007. (MK 17.) MeHVM utasítása szerint a KSH Működési és Szervezeti Szabályzata megváltozott (lásd *Statistikai Közöny* XXXIV. évf. 1. sz. 7–40. old.). A KSH új szervezeti egységei a következők (kivonatos közlés).

A. A KSH elnöke közvetlen felügyelete alá tartozó szervezeti egységek

Elnöki Titkárság. Ellenőrzési osztály. Tervezési főosztály: Program- és erőforrás-tervezési osztály, Teljesítménymérési és elemző osztály.

B. A statisztikai elnökhelyettes felügyelete alá tartozó szervezeti egységek

Árstatisztikai főosztály: Fogyasztói árstatisztikai osztály, Külkereskedelmi árstatisztikai osztály, Termelői árstatisztikai osztály. *Életszínelvonal- és munkaügy-statisztikai főosztály:* Életszínelvonal-statisztikai felvételek osztály, Munkaügy-statisztikai osztály, Társadalmi rétegelemzés osztály. *Külkereskedele-statisztikai főosztály:* Termékforgalmi adatgyűjtési osztály, Termékforgalmi módszertani osztály, Szolgáltatás-külkereskedelmi osztály. *Mezőgazdasági és környezeti statisztikai főosztály:* Mezőgazdasági statisztikai osztály, Mezőgazdasági számlák osztály, Környezetstatisztikai osztály. *Nemzeti számlák főosztály:* Ágazati kapcsolatok mérlege (ÁKM) osztály, Jövedelemszámla osztály, Termelési számla osztály. *Népességstatisztikai főosztály:* Népszámlálási osztály, Népmozgalmi statisztikai osztály, Népességstatisztikai módszertani osztály, Összeírások osztály. *Statisztikai kutatási és módszertani főosztály:* Mintavételi és módszertani osztály, Osztályozások és metainformációk osztálya, Statisztikai Szemle Szerkesztősége (osz-

tály). *Szektorszámlák főosztály:* Háztartási szektor számlák osztály, Kormányzati és nonprofit szektor számlák osztály, Tőkeszámla osztály. *Szolgáltatásstatisztikai főosztály:* Belkereskedelmi- és információstatisztikai osztály, Turizmus- és szállításstatisztikai osztály. *Társadalmi szolgáltatások statisztikai főosztály:* Lakásstatisztikai osztály, Egészségügyi statisztikai osztály, Szociális statisztikai osztály, Oktatási, kulturális és K+F statisztikai osztály. *Vállalkozás-statisztikai főosztály:* Szerkezet-statisztikai osztály, Rövidtávú statisztikák osztálya, Adatjövahagyási osztály, Regiszter osztály, Kérdőívgyűjtő osztály. Ipari adatgyűjtő osztály, Építőipari és gazdasági szolgáltatások adatgyűjtő osztály, Szállítás és közösségi szolgáltatások adatgyűjtő osztály, Kereskedelmi és idegenforgalmi adatgyűjtő osztály. *Elnökhelyettesi titkárság.*

C. A gazdasági elnökhelyettes felügyelete alá tartozó szervezeti egységek

Gazdálkodási főosztály: Költségvetési osztály, Központosított illetményszámfejtési osztály, Pénzügyi osztály, Számviteli osztály, Közbeszerzési osztály, Személyzeti és munkaügyi osztály. *Igazgatási és nemzetközi főosztály:* Igazgatási osztály, Jogi osztály, Nemzetközi osztály, Oktatási osztály, Kommunikációs osztály, TÜK Iroda. *Műszaki és rendszertechnikai főosztály:* Rendszertechnikai osztály, Műszaki és üzemeltetési osztály. *Informatikai főosztály:* Gazdaságstatisztikai adatfeldolgozó osztály, Lakossági adatgyűjtések adatfeldolgozó osztály, Népmozgalmi- és egészségügyi adatfeldolgozó osztály, Tájékoztatási rendszerfejlesztési osztály, Alkalmazásfejlesztési osztály, Adatgyűjtés rendszerfejlesztési osztály. *Tájékoztatósi főosztály:* Információs szolgálat (osztály), Tájékoztatósi koordinációs és elemző osztály, Adatgyűjte-

mények szerkesztősége (osztály), Területi tájékoztatási osztály. *Elnökhelyettesi titkárság.*

D. Igazgatóságok

Debreceni Igazgatóság: Adatgyűjtés-előkészítési osztály, Szervezési osztály, Adatfeldolgozó osztály, Adatgyűjtés-módszertani és minőség-ellenőrzési osztály, Tájékoztatási és információszolgáltatási osztály. *Győri Igazgatóság:* Adatgyűjtés-előkészítési és minőség-ellenőrzési osztály, Adatfeldolgozó osztály, Tájékoztatási és információszolgáltatási osztály.

Miskolci Igazgatóság: Lakás- és kommunálisstatisztikai osztály, Szociális-, egészségügy- és oktatáshoz tartozó statisztikai osztály, Tájékoztatási és információszolgáltatási osztály. *Pécsi Igazgatóság:* Belkereskedelmi statisztikai osztály, Szállítás-statisztikai osztály, Turizmus-statisztikai osztály, Tájékoztatási és információszolgáltatási osztály.

Szegedi Igazgatóság: Adatgyűjtés-előkészítési és módszertani osztály, Szervezési és minőség-ellenőrzési osztály, Adatelőkészítési osztály, Tájékoztatási és információszolgáltatási osztály. *Veszprémi Igazgatóság:* Adatgyűjtés-előkészítési és minőség-ellenőrzési osztály, Adatelőkészítési osztály, Tájékoztatási és információszolgáltatási osztály.

A KSH testületei és munkabizottságai

A. Testületek: 1. Vezetői Tanácsadó Testület (VTT), 2. Tudományos Tanács (TT), 3. Vezetői Kollégium, 4. Szakmai Kollégiumok.

B. Állandó munkabizottságok: 1. Adatgyűjtési Koordinációs Bizottság, 2. Adatvédelmi Bizottság, 3. Költségvetési Bizottság (KVB), 4. Oktatási Bizottság (OB), 5. Stratégiai Fejlesztési Tanács (SFT).

A Hivatalos Statisztika Tudományos Tanácsa 2007. február 28-án tartotta ülését *dr. Szilágyi György*, egyetemi tanár elnökletével a KSH Fényes Elek termében. A tanácskozás témája „A fogyasztói árindex 2007. évi alakulását

befolyásoló egyes tényezők számbavételéről” című előterjesztés volt, melyet *Síveges Éva*, a KSH főosztályvezetője ismertetett. Az előterjesztésen kívül a jelenlévők megismerkedhettek három írásos véleménnyel, melyeket a Tanács távollévő tagjai nyújtottak be. Az előterjesztés azokkal a hatósági intézkedésekkel foglalkozott, melyek befolyásolják a fogyasztói árstatisztika metodikáját, valamint javaslatokat tartalmazott arra vonatkozóan, hogy a fogyasztói árindex milyen módon juttassa érvényre a változásokat.

Az MTA Statisztikai Bizottsága 2007. március 6-án tartotta ülését a KSH Keleti Károly termében. Az ülés témája az agrárstatisztika volt. A tanácskozáson *Laczka Éva*, a KSH főosztályvezetője bevezető előadásában az agrárstatisztika jelenére összpontosítva bemutatta a korábbi, valamint a jelenlegi adatgyűjtési rendszer főbb jellemzőit. Az előadó kitért vitatott, illetve kevésbé ismert módszertani témákra is. Ismertette az új fejlesztésű mezőgazdasági számlarendszert, mint a nemzeti számlarendszer szatellit-számláját. A következő előadó, *Kiss Károly*, a Szent István Egyetem ny. tanszékvezető egyetemi tanára korreferátumában a Gödöllői Egyetem statisztikai oktatási tevékenységét mutatta be. Az előadó ismertette a statisztika mezőgazdasági alkalmazási lehetőségeit, valamint felhasználását az oktatásban. *Forgács Csaba*, a Budapesti Corvinus Egyetem docense mint kutató értékelte a statisztikai adatszolgáltatást. Előadásában kiemelte, hogy a mezőgazdaságban a területi adatok igen fontosak, de a régiós szintnél részletesebb adatokra lenne szükség, valamint nehézséget okoz a kutatók számára az adatforrásokhoz való hozzáférés. Az előadásokat élénk vita követte.

Az MST Társadalomtudományi Szakosztálya 2007. február 22-én szakmai vitát tar-

tott a Budapesti Corvinus Egyetemen a 2001. évi népszámlálás, a 2005. évi mikrocenzus és a 2005. évi Változó életkörülmények (VÉKA) kísérleti összekapcsolásáról. A vita keretében *Fraller Gergely*, a KSH tanácsosa, *Harcza István*, a KSH szakmai főtanácsadója, *Jónás István*, a KSH Pécsi Igazgatóság főtanácsadója és *Kapitány Gabriella*, a KSH főmunkatársa számoltak be az eddigi módszerek tapasztalatairól. A vitához felkért hozzászólók *Kapitány Balázs*, a Népeségtudományi Kutatóintézet munkatársa, *Molnár György*, az MTA Közgazdaságtudományi Kutatóintézetének tudományos főmunkatársa, valamint *Tóth István György*, a TÁRKI vezérigazgatója voltak.

Megszűnik a Gazdaság és Statisztika c. folyóirat. A KSH modernizációs programja keretében sor került a Hivatal által kiadott folyó-

iratok helyzetének felmérésére, a folyóiratokkal kapcsolatos alternatív javaslatok kidolgozására. Az értékelés alapján a KSH vezetése arra a megállapításra jutott, hogy a KSH emberi és anyagi erőforrásainak hatékonyabb felhasználása érdekében csökkenti a KSH által kiadott folyóiratok számát. Elismerve a Gazdaság és Statisztika c. folyóirat eddigi eredményeit, a KSH vezetése úgy döntött, hogy a Gazdaság és Statisztika c. folyóirat kiadását a 2007. évtől megszünteti, oly módon, hogy a folyóirat feladatkörét a *Statisztikai Szemle* vállalja át.

Ezért a *Statisztikai Szemle* Szerkesztőbizottsága kiegészül. *Dr. Pukli Péter*, a Szerkesztőbizottság elnökének felkérésére *dr. Baggó Eszter*, a KSH elnökhelyettese és *dr. Karsai Gábor*, a GKI Gazdaságkutató Zrt. vezérigazgató-helyettese is részt vesznek a Szerkesztőbizottság munkájában.

A Nemzetközi Statisztikai Intézet (International Statistical Institute–ISI) fontosabb konferenciaajánlatai

(A teljes ajánlatlista megtalálható a <http://isi.cbs.nl/calendar> honlapon.)

Rotterdam, Hollandia. 2007. június 25–27.

Korrespondenciaelemzés és kapcsolódó módszerek. (Correspondence Analysis and Related Methods, CARME 2007).

Postacím: Carme 2007, Patrick J.F. Groenen. Econometric Institute, Erasmus University, Room H11.25. P.O. Box 1738, 3000 DR Rotterdam, The Netherlands.

E-mail: carme2007@carme-n.org
Honlap: www.carme-n.org/carme2007

Prága, Csehország. 2007. június 25–29.

Az Európai Felvételeket Kutató Társaság (European Survey Research Association) két-évenként megrendezett konferenciája. (The bi-

annual conference of the European Survey Research Association ESRA 2007).

Információ: *Martin Zeleny*
E-mail: esra2007@vse.cz
Honlap: <http://esra2007.vse.cz/>

York, Egyesült Királyság. 2007. július 16–20.

A Nemzeti Királyi Statisztikai Társaság nemzetközi konferenciája: Statisztika és a közérdekű irányelvek meghatározása. Remény a valóság ellen. (Royal Statistical Society International Conference – Statistics & Public Policy-Making: Hope vs Reality.)

Információ: *Paul Gentry*, 020 7614 3918
E-mail: conference@rss.org.uk
Honlap: www.rss.org.uk/rss2007

Folyóiratszemle

Heerschap, N. – Willenborg, L.:

Integrált Statisztikai Rendszer kialakítása a Holland Statisztikai Hivatalban

(Towards an Integrated Statistical System at Statistics Netherlands.) – *International Statistical Review*. 74. évf. 3. sz.

A Holland Statisztikai Hivatal az 1990-es évek kezdete óta a folyamatos változás jellemezte. A körülményekhez való alkalmazkodás érdekében elsősorban a termelési folyamat újragondolására és alternatív megoldások kidolgozására volt szükség; a munkaerő, a szakértelem, a menedzsment és a szervezeti kultúra figyelembe vétele mellett.

A cikkben bemutatott modernizációs folyamat illeszkedik azokhoz a nemzetközi törekvésekhez, melyekről már a hatvanas évektől kezdődően beszámolt a szakirodalom: integrált statisztikai rendszerek kidolgozása, adattárházak felállítása, átfogó szervezeti átalakítás stb. Egyre több nemzeti statisztikai hivatal igyekszik hasonló irányba fejlődni, élenjárók a következő országok nemzeti hivatalai: Ausztrália, Kanada, Egyesült Királyság, Új-Zéland, a skandináv országok; és olyan szervezetek mint az OECD, vagy az Egyesült Államok Népszámlálási Hivatala (Bureau of the Census).

A Holland Statisztikai Hivatal elsősorban a következő körülmények változása készítette a statisztikai termelési folyamat átalakítására.

– *A felhasználói igények változása.* A felhasználóknak integráltabb, konzisztensebb

adatokra van szükségük, és egyre rövidebb időn belül. Gyakran jelennek meg új témák, mint például a globalizáció, az öregedő népesség problémája vagy környezeti vonatkozású kérdések. Ennek megfelelően egyre növekvő igény mutatkozik az integrált adatokra, nemcsak a termelési folyamat végén, a makroszintű nemzeti számlák keretein belül, hanem már mikro- és mezoszinten is.

– *Növekvő verseny.* A Holland Statisztikai Hivatal egyre inkább elveszti vezető szerepét a statisztikai információszolgáltatásban. Az internet lehetőségei fokozzák a piaci versenyt.

– *Az Európai Unió növekvő információigénye.* Sok esetben egy EU-reguláció a legfőbb oka egy-egy adatgyűjtés létezésének.

– *Az adatszolgáltatók terheinek csökkentését célzó törekvések.* A vállalatok versenyképességének biztosítása érdekében a kormányzat az adminisztratív terhek csökkentését szorgalmazza.

– *A hatékonyságnövelés szükségessége a költségvetési megszorítások következtében.* Kevesebb alkalmazottal ugyanazt a teljesítményt produkálni, azaz költséghatékonyabban működni.

– *Új technológiák és új módszertani lehetőségek megjelenése.* Új fejlesztések alkalmazása az információtechnológiában és a statisztikai módszertanban.

Először a gazdaságstatisztikai termelési folyamatok átalakítására került sor, de hasonló modernizációs elképzelések születtek a társadalomstatisztika vonatkozásában is. A közel-

Megjegyzés. A Folyóiratszemlét a Központi Statisztikai Hivatal Könyvtár és Levéltára (Rettich Béla) állítja össze.

jövőben a kulcsfontosságú tényezők teremthetnek kapcsolatot a gazdaság- és a társadalomstatisztikai rendszer között, és a nemzeti számlák területével együtt egy átfogó, egész hivatalra kiterjedő, integrált termelési rendszert alkothatnak. A Holland Statisztikai Hivatal hosszú távon egyetlen standardizált termelési folyamat kialakítását tűzte ki célul, a folyamat középpontjában egyetlen adattárházzal és olyan háttéreszközök támogatásával, mint a metaadatbázis és a munkafolyamat-irányítás (workflow menedzsment).

Az átállás megvalósítása érdekében lépésről lépésre célszerű haladni. A statisztikai termelési folyamat optimalizálása hosszú távon valósítható meg, megfelelően a hivatal stratégiai céljainak is. A Holland Statisztikai Hivatal stratégiai célkitűzései a következők.

– *Alkalmazkodás a felhasználók változó igényeihez.* A statisztikai hivatalnak más kutatóintézetekkel is együtt kell működnie, így a stratégiai szövetség és a tudásbázis fenntartásával a hivatal kerülhet a statisztikai információáramlás középpontjába.

– *Az adatszolgáltatói terhek csökkentése.* Egyrészt külső adminisztratív forrásokkal történő helyettesítés, másrészt pedig elektronikus adatgyűjtések révén. A válaszadókat „saját környezetükben” kell elérni (a saját fogalmaik szerinti, meglévő rendszereikből könnyen kinyerhető adatok stb.).

– *Nagyobb hatékonyság elérése.* A fennálló struktúra újratervezésével egy standardizált termelési folyamat bevezetése.

– *A szervezeti struktúra, a menedzsment és az alkalmazottak új helyzethez való alkalmazkodása.* Kevesebb inputtal és kisebb termelési költséggel jobb és gyorsabb outputot csak professzionálisan képzett munkaerővel lehetséges előállítani.

2001-ig a Holland Statisztikai Hivatal statisztikai termelési folyamatát tekintve *termék-*

központi megközelítést (Product Stovepipe Model – termékcsatorna-modell) alkalmazott (kiinduló modell). Ebben a rendszerben az egyes termékekre, termékcsoportokra vonatkozó munkafolyamatokat az elszigeteltség jellemezte.

Az ilyen típusú modellben minden egyes statisztikai termék egy speciális termelési vonalon, csatornán keresztül jön létre, az egyes szakterületek egymástól elkülönülnek. A szakterületek munkafolyamatainak elemei – az adatgyűjtések megtervezésétől az eredmények megjelentetéséig – egyetlen önálló láncolatot alkotnak. Minden termelési láncnak megvan a maga adatszolgáltatói és felhasználói bázisa. Így a termelési folyamatok nem keresztezik egymást, a különálló rendszerek nehezen kapcsolhatók össze. A láncolatok végén a Nemzeti Számlák integrálja a termelési folyamatok eredményeit, időnként egy-egy korábbi munkafázist is megismételve.

Mivel ebben a modellben nem lehetséges egyetlen pontból ellenőrizni minden egyes termelési csatornát (mert a vizsgálandó terület túl nagy), illetve mindezidáig a technikai eszközök sem voltak elég fejlettek egy sokkal összetettebb rendszer működtetéséhez, ezért szükségszerűen létrejött egy olyan szervezeti egység, ahol az egyes tevékenységeket kisebb, könnyebben kezelhető csoportokká rendezték.

A modell előnyei közé tartozik, hogy a statisztikai munkafolyamat különböző lépései ebben a rendszerben szorosan összekapcsolódnak, így aki az outputon dolgozik, többnyire mélyreható ismeretekkel rendelkezik az inputokról és a közbeni folyamatokról is. A résztvevők sokkal motiváltabbak, mert gyakran bevonják őket a folyamat minden egyes elemébe, és mert teljes felelősséggel tartoznak a végtermékkel illetően. A statisztikusok egyes területek szakértőivé válnak (specializáció), ennek köszönhetően az outputok minősége – egy-egy termelési lánc esetén – javul. Ugyancsak

előnyt jelent, hogy adott szakterületen belül könnyebben tudnak alkalmazkodni a piaci változásokhoz (rugalmasság), és ez a modell kevésbé sebezhető, hiszen az egyes termelési csatornák önfenntartók. (Ha az egyik vonalon probléma adódik, az nincs hatással a többi csatornára, így a felmerülő nehézségeket viszonylag egyszerű kezelni.)

A Holland Statisztikai Hivatalt érő külső hatások azonban felfedték a termékcsatorna-modell alapján vezérelt statisztikaelőállítási folyamat hátrányait. A körülmények változására adandó válaszok során a hivatal a következő hiányosságokkal szembesült.

– Az egyes termelési csatornák között nehéz fenntartani a koordinációt. A különböző szakterületekről és forrásokból származó adatok között nem jön létre természetes integráció és hiányzik a szakterületek közötti konzisztencia. Az integráció csak a termelési folyamat végén valósul meg, a nemzeti számlák kidolgozásának keretein belül, ezért az ebben a fázisban felmerült problémák forrását nehéz megjelölni. (Mindezek okán ez a módszer nyilvánvalóan nem elég hatékony.)

– A felhasználók helyzetét nehezíti, hogy a felmerülő adatigényeiket kénytelenek különböző forrásokból kielégíteni, melyek nem is mindig konzisztensek egymással.

– Az információgyűjtés nem elég jól szervezett. Gyakran ugyanazzal a típusú kérdéssel többször keresnek meg egy vállalatot, növelve ezzel az adatszolgáltatói terheket. Ez többletköltséget jelent, és hatással van a hivatal arculatára is.

– Ez a modell nem teszi lehetővé az alkalmazottak egyes munkakörök közötti egyszerű rotációját, mivel ebben a rendszerben a statisztikusok speciális szaktudással rendelkeznek. Ha valaki elhagyja az adott területet, vele együtt a megszerzett szaktudása is elvész. A problémát tovább fokozza a dokumentáció

hiánya. Így a folyamatok átláthatósága és az eredmények reprodukálhatósága sincs biztosítva.

– Ez a modell nem hatékony. Minden szakterületnek megvan a maga munkaszervezési módszere, a folyamatok és az azokat támogató szoftverek gyakran megkettőződnek a szervezet egészét tekintve.

A termelési folyamat átalakításának *első lépéseként* egy ún. *folymatorientált modell szerint* (Process-driven Model) egyesíteni kell az elkülönült és megkettőzött tevékenységeket az egyes termelési csatornák input és output oldalán.

– A kapcsolattartást az adatszolgáltatókkal egy központi adatgyűjtő-centrum kialakításával oldják meg. Ez megeremti az alapot az adatgyűjtések további koordinálásához.

– Egyetlen tájékoztatási szolgáltatást alakítanak ki a felhasználók felől érkező információigények kielégítésére és koordinálására. A Holland Statisztikai Hivatal internetes adatbázisa, a „StatLine” is az információszolgálati fejlesztések közé sorolható. Az „egyablakos” stratégia jobban illeszkedik a speciális információigényekhez.

Mindezekon túl, a hasonló termelési folyamatok egyesítésével növelni lehet a hatékonyságot. Általános (szoftver-)eszközökkel támogatott standardizált termelési folyamatokat kell létrehozni. Az így létrejött keresletkínálati láncok input oldali továbbfejlesztése a regiszterinformációk szélesebb körű felhasználásával lehetséges, míg az output oldalon szükség van az együttműködés kiterjesztésére az egyes kutatóintézetekkel.

Ennek a modellnek is megvannak azonban a maga veszélyei. A termékcsatorna-modellhez hasonlóan a folyamatcsatorna-modellben is szükség van az egyes lépések közötti kom-

munikáció és koordináció biztosítására. Mindezek hiányában a következő hátrányokkal számolhatunk: nem világos, ki a felelős az egész folyamatért; a folyamat résztvevőinek nincs rálátásuk a végtermék minőségére; a dolgozók motivációhiánya, mivel nem érzik, hogy hozzájárulnának a végtermék sikeréhez; egyik folyamatcsatornából a másikba nehéz az átjárás (rotáció).

Különösen a kisebb adatfelvételek esetében nehéz meghatározni a folyamatorientált modell előnyeit. Amikor a kapcsolódó feladatokat különböző szervezeti egységek hajtják végre, a termelési folyamat nem eléggé hatékony. Ettől függetlenül ezek esetében is szükség van arra, hogy a feladatok végrehajtói használják a kifejlesztett általános (szoftver-) eszközöket és a metaadat-rendszert, illetve a központi adattárházat.

A célkitűzés az, hogy minél kevesebb termelési vonal jöjjön létre, végső célként pedig *egyetlen standardizált termelési folyamat* (Single Standardised Production Line) valósuljon meg. Ennek érdekében *második lépésként* a következő rendszer kidolgozására került sor. E modell középpontjában egy központi adattár áll, amely egyrészt tranzakciós adatbázisként funkcionál, másrészt pedig az ún. analitikus adattárházat tartalmazza. A rendszer a következő részfolyamatokból épül fel.

– A felhasználói igények operacionalizálása (a fogalmak, output-specifikációk, minőség stb.). Ez a tervezési fázis, melynek során olyan döntések meghozatala szükséges, mint például: milyen input-adatok szükségesek a kívánt output eléréséhez, hogyan kombináljuk és integráljuk a különböző adatforrásokat, és meg kell vizsgálni a becslések használatának lehetőségét.

– A döntések meghozatalát követően kezdődhet az adatgyűjtési fázis, egyrészt regisztrációs információk alapján, másrészt önálló adat-

felvételekkel. Minden adatgyűjtés koordinálása egyetlen kapcsolattartó központból történik. További hatékonyságnövelés érhető el különböző adatgyűjtések egy kérdőívbe integrálásával. Kulcsfontosságú a kontrollálható logisztikai folyamat szerepe.

– Fontos előfeltétel, hogy rendelkezésre álljon a háttéradatbázis (Central Business Register).

– Az elsődleges és másodlagos adatok közvetlenül a központi adattár tranzakciós részébe kerülnek, az egyes szervezeti egységek innen érhetik el a számukra releváns adatcsoportokat.

– Ezután megkezdődik a közbenső munkafolyamat: a kódolás, az ellenőrzés, az editálás, az (mikro)integráció.

– A központi adattár output oldalhoz kapcsolódó analitikus részébe ezt követően kerülnek az információk, mikro- és aggregált szinten is. Ez az adattárház lesz minden kiadvány és tájékoztatás összeállításának forrása, egy konzisztens és integrált „adatpiactér” központi eleme.

– Az integrált adatok makroszinten a nemzeti számlák különböző szatellit számláiban jelennek meg.

A folyamat minden lépését (szoftver-) eszközök támogatják. A különböző adatcsoportok esetében különböző munkafolyamatokra kerülhet sor, különösen ami az ellenőrzést és az editálást illeti. Miután az adatok bekerültek a tranzakciós adatbázisba, innen már nem „mozdulnak”, a folyamat résztvevői különféle felhasználási céllal és különféle eszközökkel innen érhetik el a számukra releváns adatokat. Mindehhez szükség van egy központi munkafolyamat-irányítási rendszerre, különben a folyamat túl bonyolulttá válhat.

A *harmadik lépés* célja, hogy a folyamat egyre inkább *outputvezérelt legyen* (a felhasználói igényeket támogassa), kiforrott meta-

adat-infrastruktúra (ez biztosítja a szükséges kohéziót a különböző kapcsolódási pontok és eszközök között a termelési láncban) támogatásával.

A metaadatbázis kialakítása (az osztályozások, mutatók, adatgyűjtési és feldolgozási módszerek koordinált leírása) és fejlesztése a munkafolyamatok során gyakran másodlagos, ezért nagyon fontos tudatosítani a metaadatok hasznosságát, és kiemelni a dokumentáció szükségességét. A metaadat-rendszer kialakítása nem csupán technológia függvénye: megfelelő erőforrás-használat és hozzáállás kérdése is.

A termelési folyamat átalakítása során a második és harmadik lépést követően kialakuló új, átfogó rendszer előnyei a következők: hatékonyság (egyszerűbb és olcsóbb termelési folyamat); az adatgyűjtések jobb koordinálása; az adatszolgáltatói terhek csökkenése; az adatminőség javulása; egyetlen központi adatbázis létrejötte; nagyobb konzisztencia; kevesebb hiba; kevesebb adatrevízió; az időszerecség javulása; gyorsabb tájékoztatás; új indikátorok kidolgozásának lehetősége; rugalmasabb output; gyorsabb (technológiai és módszertani) alkalmazásfejlesztés; nagyobb összhang és hatékonyabb kommunikáció a termelési folyamat egyes elemei között; javul a hivatal megítélése.

A rendszer bevezetése során a következő kockázati tényezőkkel kell számolni.

– A folyamatok komplexitása sebezhetővé teszi a rendszert. Egy ilyen struktúra esetleg nehezebben tud megfelelni a változó körülményeknek. Az új szervezeti struktúra kialakításánál nagy hangsúlyt kell fektetni az alkalmazkodóképesség biztosítására.

– Az adminisztratív célokra kifejlesztett regiszterektől való nagyobb függőség is kockázatot jelent. A hivatalnak nincs elegendő befolyása ezek tartalmának és formájának kiala-

kítására. Az adminisztratív források csak egy részét nyújtják a statisztikai célú használatához szükséges információknak, és az egyes regiszterek időszerecségével, minőségével is problémák lehetnek. (Ezért mindig szükség lesz közvetlen adatgyűjtésekre.)

– Fel kell mérni, hogy elegendő-e a kommunikáció és a koordináció a folyamat különböző lépcsőfokai között. A központi munkafolyamat-irányítási rendszer és a metaadat-infrastruktúra léte fontos előfeltétel. Mindezek hiányában akadozni fog a termelési folyamat.

– A túl gyakori átszervezés gyengíti a szervezeti kultúrát, a munkatársak nehezen alkalmazkodnak a mindig változó körülményekhez.

Az optimális rendszer elérése csak hosszú távon lehetséges és a bevezetés során számos statisztikai és technikai jellegű probléma merülhet fel. A gazdaságstatisztikát tekintve a következőkkel szembesült a Holland Statisztikai Hivatal: bonyolulttá váló termelési folyamat; egységes, de rugalmas súlyozási szempontok kialakításával kapcsolatos nehézségek; az adathiányok kezelése; a metaadatok kezelésének problémája; kevés tapasztalat a nagy adattárházak felépítésével és fenntartásával kapcsolatban; annak követelménye, hogy az adatok közzétételi stratégiáját már a termelési folyamat korai szakaszában meg kell határozni.

Mindezek leküzdése érdekében a Holland Statisztikai Hivatal lépésről-lépésre valósítja meg fejlesztési stratégiáját rövid és középtávon (2008-ig). A már futó projektek – melyek célja megfelel az általános szervezeti stratégiának – folytatódnak; emellett új projektek indulnak a termelési folyamat minden területén. A folyamatok és az IT-rendszerek fejlesztése mellett a statisztikai módszertant is megújítják:

adminisztratív adatok hasznosítása; az elektronikus adatszolgáltatás kiterjesztése; a becslési eljárások kidolgozása; az adatbázisok integrálása; a metaadatbázis fejlesztése; a távoli hozzáférés biztosítása és a webalapú szolgáltatások fejlesztése (külső kutatók számára); valamint tematikus kiadványok megjelentetése a megújulás része.

A futó projektek fő célkitűzései a statisztikai termelést illetően: nagyobb hatékonyság; adatszolgáltatói terhek csökkentése; adatokhoz való jobb hozzáférhetőség; konzisztenciánövelés; rugalmasság.

Tervezik a modellt kiterjesztését a társadalomstatistika területére is. Hosszú távon, a nemzeti számlák rendszerbe integrálásával megvalósulhat a hivatal egészére vonatkozó, „optimális” szerkezet A jövőbeni projekteknek már ezzel a hosszú távú tervvel kell összhangban lenniük.

A Holland Statisztikai Hivatal a modernizációs folyamat kezdeti szakaszában tart. Még nemzetközi szinten sem találunk példát egy ehhez hasonló átalakulási folyamat teljes mértékű megvalósulására. Nem létezik egyetlen jó megoldás. A cél az, hogy a változtatások következtében javuljon a hivatal eredményessége olyan mutatók terén, mint: a hatékonyság, a minőség, a rugalmasság, a hozzáférhetőség, az integráltság és koherencia. Mindez elősegíti a szervezeti stratégiai célok megvalósulását.

A statisztikai hivataloknak fel kell készülniük arra, hogy szerepük mindinkább partneri jelleget ölt a statisztikai szolgálat terén, és egyre kevésbé töltenek be vezető funkciót. A megváltozott szerepkör a termelési folyamat átalakítására ösztönöz. Nagy szükség lenne nemzetközi együttműködésre a hatékony megvalósulás érdekében.

Hajdú Viktória

a KSH tanácsosa

E-mail: viktorina.hajdu@ksh.hu

Sundmacher, T.:

A német egészségügyi rendszer átalakítása – Követelmények és eszközök

(Transformation des deutschen Gesundheitssystems. Anforderungen und Instrumente.) – *Zeitschrift für Wirtschaftspolitik*. 2005. 1. sz. 19–51. old.

Az egészségügyi rendszerek reformjával (vagy legalábbis átalakításával) foglalkozó vitákban az utóbbi évtizedekben egyre hangsúlyosabbá vált az a felfogás, amely nagyobb jelentőséget kíván biztosítani a piaci koordinációnak. Ez lényegében bizonyos versenyelemek érvényre juttatását és az állami beavatkozások korlátozását jelenti. A német reformtörekvések egyik fontos korábbi eredménye, hogy az egészségügyi ellátás integrált rendszereként létre hozták a Törvényes betegbiztosítás IV. (Gesetzliche Krankenversicherung IV. – GKV) előírásait. A GKV lehetővé tette, hogy az orvosok – a kollektív szerződés helyébe lépő – egyedi szerződéseket kössenek az egészségügyi biztosítókkal. A tapasztalatok szerint azonban ezeknek a speciális formáknak napjainkig viszonylag csekély a szerepe az egészségügyi ellátásban. A tanulmány azt vizsgálja, hogy a GKV IV. megfelelő kiindulópontként szolgálhat-e a német egészségügyi rendszer kis lépésként végrehajtandó átalakításához.

A szerző (a Duisburg-Esseni Egyetem Üzemgazdasági tanszékének oktatója) először azokat az elméleti megfontolásokat tekinti át, amelyek a közép-európai gazdasági és társadalmi rendszerek átalakításának alapjául szolgáltak. Rendkívül gazdag forrásanyagra támaszkodva ismerteti a reformok három alap pillérének: a stabilitás, a liberalizáció, valamint a privatizáció feltételeit, kölcsönhatásait és várható következményeit. Véleménye szerint ezek az általános érvényű megfontolások referenciaként vehetők figyelembe annak megítélésükor is, hogy az egyéni szerződések al-

kalmas eszköznek tekinthetők-e az egészségügyi reform végrehajtásához.

A részrendszernek minősülő egészségügyi ellátás megfelelő átalakítási eljárásainak kiválasztásakor néhány speciális feltételre is figyelemmel kell lenni. Az egyik fontos szempont a kapcsolódó területek – mint például a társadalombiztosítási ágazatok – reformérettiségének helyzete. A sikeres egészségügyi átalakításnak ugyanis lényeges feltétele, hogy a kapcsolódó részrendszerek (családpolitika, nyugdíjrendszer stb.) felől ne jelentkezzenek negatív hatások az egészségügyi átalakítás aktuális fázisai-ban.

A nemzetközi tapasztalatok szerint a részrendszerek reformja kisebb társadalmi-gazdasági ellenállást eredményez mint az átfogó reformok. Végrehajtásuk időszükséglete hosszabb lehet az általános gazdasági reformokénál, ugyanakkor számolni kell azzal, hogy a terület könnyebb áttekinthetősége folytán a reformcélok (illetve megvalósulásuk) szavahihetőségét is hosszabb távon kell garantálni.

Már az egészségügyi ellátás reformjának első fázisában fontos feladatot jelent olyan átalakítási eszközök, eljárások kiválasztása, amelyek kipróbálása, illetve fejlesztése során is kezdettől fogva biztosítható az ország egész területének ellátási lefedettsége.

Az előkészítő viták központi kérdése volt, hogy milyen keretfeltételeket kell előre meghatározni, s mely kérdések megoldását lehet magára a versenyre bízni. Egyetértés alakult ki abban, hogy központilag kell kidolgozni a nyújtandó szolgáltatások katalógusát, meghatározni a minőségellenőrzés szervezeti rendjét, valamint az ellátást biztosító kórházak – teljes területi lefedettséget garantáló – jegyzékét. Felmerült, hogy az átalakítások időleges költségemelkedéssel is járhatnak. Az optimális megoldások érdekében javaslatok születtek a különböző ellátástípusok kombinációjára is

(szabályszerű ambulánsellátás + az eddigi lehetőségek eltérő szerződő felekkel + új, kétoldalú, kölcsönös lehetőségek, ideértve az ellátás eddigi költségeit mérséklő különböző eljárásokat is).

A *liberalizálási követelmények* érvényesítése az egészségügyi ellátásban a következőket jelenti: 1. a szabad szerződéskötés legalább részleges bevezetése; 2. a versenyjog érvényesítése (mindenekelőtt a betegbiztosítókkal köthető megállapodásoknál); 3. a szükséges törvényhozási lépések megtétele (az integrált ellátási rendszer szellemében); 4. az árszabályozás feloldása (például a gyógyszer-, illetve az ambuláns ellátás területén). Ebből a szempontból új, átmeneti szabályozásként jelenik meg a gyógyintézeti ellátás keretében is az ún. DRG-rendszer (diagnózissal kapcsolatos csoportok, Diagnosis Related Groups – DRG) alkalmazhatósága. Ez lényegében az esetszámon alapuló átalányrendszer, amelynél az orvosilag és gazdaságilag hasonló kezelési eseteket csoportokba összevonva egyformán díjazták. A 2007. évtől kezdődően egyébként teljes körűen ez váltja fel a korábbi, lényegében az ápolási napokhoz (azaz a bennfekvéses idő hosszához) igazodó javadalmazást; 5. a külföldi piacok megnyitása.

A *privatizációnak* elsősorban a kórházak esetében van kiemelkedő szerepe, mivel az állami kórházak működése, illetve az ambuláns ellátás esetenként jelentős veszteség felhalmozódásával jár. Ezzel kapcsolatban igen lényeges feladat a költséggazdálkodás áttekinthetőségének megteremtése, többek között a kórházi részlegek közötti keresztfinanszírozás lehetőségének kiküszöbölése érdekében.

A *stabilitás* követelménye az egészségügyi ellátás szempontjából főleg abban nyilvánul meg, hogy az egészségnek, mint alapvető emberi értéknek a fenntartását az átalakítási fázisban is maradéktalanul biztosítani kell. Ennek érdekében a sürgősségi ellátások, valamint

a gyógyászati szempontból csúcsteljesítményt nyújtó intézmények kitüntetett szerepét indokolt továbbra is megőrizni.

Az egészségügyi ellátás integrált rendszerének bevezetése kettős cél szolgál. Az egyéni szerződések révén egyrészt a kollektív koordináció átalakításához kívánt irányt mutatni. Másrészt lehetővé kívánta tenni a rendszer merev, szektorális felosztottságának átalakítását a különböző szolgáltatási teljesítményt nyújtó résztvevők között, elősegítve a páciensekre orientált munkamegosztás jobb érvényre jutását. Különösen a második cél elérése látszik kritikusnak, amennyiben a versenyhelyzet eredményei elmaradnak az ellátási rendszer által korábban biztosított előnyöktől.

Kérdésesnek tűnik a dimenzió megválasztása is: kísérlethez túl nagy, a szabályozás automatikus megváltoztatásához viszont az esetek száma kevés és túlságosan behatárolt. Zavarók a szektorok között még fennálló különbségek is, amelyek folytán a szolgáltatási teljesítmények – sok esetben teljesen gazdaságtalanul – a gyógyintézeti ellátás javára tolnak el, az utóbbi terület kétirányú finanszírozottsága következtében. Az esetenként politikai nyomással indokolt gyorsítás gyakran vezet „aranyásó színezetű” döntésekhez és hibás allokációhoz.

A kiemelkedő szintű orvosi ellátást nyújtó kórházak esetében várhatóan kevesebb problémát okozna az egyedi szerződéses megoldások bevezetése. Az érintettek köre és a kísérlet időkerete könnyen irányítható, tapasztalataik pedig fokozatosan kiterjeszthetők további kórházakra is, illetőleg hasznosíthatók lehetnek a nemzetközi versenyhelyzet javítása érdekében. Az esetszámtól függő, általányalapú térítési rendszer bevezetése a kórházi ellátásban sok ismert út elhagyását tenné lehetővé, anélkül, hogy újabb problémák alakulnának ki a (verseny szempontból eléggé bírálható) rögzített árrendszer alapján. Az ambuláns ellátásra vonat-

kozó kollektív szerződéses rendszerben nem várható hasonlóan kedvező eredmény.

A szerző összefoglaló véleménye szerint az általános irányítási formáktól eltérő, egyéni szerződések hatása nem elegendő ahhoz, hogy a német egészségügyi rendszer automatikus átalakulását eredményezhesse. Ehhez további, erősebb impulzusok szükségesek. Az átalakítási szándékok a teljesítménypiacon ma már abba a helyzetbe jutottak, hogy olyan példák felmutatására lenne szükség, amelyek bizonyítani tudnák az erőteljesebb versenyorientáció előnyeit. Az eddigi változások szintjén nem zárható ki a kísérlet kudarca sem, ami rendkívül megnehezítené a reformok folytatását. A teljesítménypiac bővítése azonban még a kísérletek sikere esetén is csak a kezdeti stádiumnál tart. Különösen sok erőfeszítésre lenne még szükség ahhoz, hogy a kísérleti területeken feltárt megoldások a törvényi szabályozásokba is beépülhessenek. Ehhez nélkülözhetetlen a hazai politikai támogatás, amely sok tekintetben támaszkodhat az európai egészségügyi reformok hatásaira is.

Tóth Lászlóné,

a Központi Statisztikai Hivatal ny. osztályvezetője

Hauschild, W. – Schnorr-Bäcker, S.:

E-gészség – az elektronikus egészségügy Németországban

(E-health – Zum elektronischen Gesundheitswesen in Deutschland.) – *Wirtschaft und Statistik*. 2005. 10. sz. 1089–1094. old.

A modern információs és kommunikációs technológia nemcsak a betegek, a páciensek, hanem az orvosok és a kórházak, továbbá az egészségügyi felszereléseket gyártók és az egészségügyi szolgáltatásokat nyújtók szempontjából is nagy jelentőségű. Különösen az

elmúlt évtized műszaki fejlesztései, a növekvő versenyhelyzet, az egészségügy szűkülő forrásai és a dereguláció egyfajta konzekvens ár- és költségtervezést és hatékony szervezést kényszerített ki. A kórházak, a klinikák, az orvosok, továbbá a gyógyszertárak – amennyiben ez még nem történt meg – növekvő mértékben kezdeményeznek informatikai beruházásokat és megkövetelik dolgozóiktól az informatikai továbbképzéseken való részvételt. Németországban a meglévő betegkártyák és elektronikus receptek növekvő száma jelzi a fejlődés útját.

Az egészségügy nemcsak célirányában és feladatmeghatározásában írható le vagy határozható meg. Általánosságban az egészségügy és az egészségügyi rendszer közé egyenlőségjelet tesznek, beleértve azokat a személyeket, szervezeteket, szabályozókat és folyamatokat, amelyek feladata az egészség biztosítása és fenntartása, továbbá a betegek és sérültek ellátása. A mindennapi gondolkodásban az egészségügyet általában az orvosi foglalkozással, a kórházakkal és rehabilitációs intézményekkel, valamint a gyógyszertárakkal kapcsolatban említik. De az egészségügy részét képezik a gyógyszeripar termékei, azok a segédeszközök, amelyek a betegek rendelkezésére állnak, amelyek hozzájárulhatnak rehabilitációjukhoz, sőt idesorolhatjuk a szolgáltatók egy részét és a biztosítási vállalkozásokat is. Az egészségügy minden gazdaságban kiemelt fontosságú.

Németországban az egészségügyi kiadások az utóbbi években növekedtek. A 2003. évi kiadások értéke 239,7 milliárd euró volt, ami a GDP 11,3 százalékát tette ki. Az egy lakosra vetített kiadás 2003-ban 2900 euró, 2002-ben 2850, 2001-ben pedig 2770 euró volt.

A 2003. évi kiadások teljes összege mintegy 240 milliárd euró volt. Ennek 47 százalékát ambuláns berendezések vásárlására fordították. Több mint 47 milliárdot fizettek ki az orvosoknak, beleértve a fogorvosokat is. Mint-

egy 91 milliárd eurót fordítottak stacioner, illetve részlegesen stacioner berendezésekre, aminek nagy része (64,7 milliárd értékben) a kórházakba került.

Az öregedő társadalmakban az egészségügy szerepe egyre nagyobb hangsúlyt kap. Az egészségügy hosszú idősoradatai fontosak a hivatalos statisztika számára. Ezek az adatok információkat biztosítanak a népesség egészségéről, az orvosi ellátásról és a kiadásokról is. Mivel az egészségügy különösen nagy jelentőséggel bír a gazdaság, a társadalom és a nyilvánosság számára, mind nagyobb szerepe lesz Németországban is a modern információs- és kommunikációs technológiák (Informations- und Kommunikationstechnologien – IKT) alkalmazásának. Már 2002 óta gyűjtenek adatokat az Eurostat előírásainak megfelelően a vállalkozásoktól kapott információk alapján. A vállalkozások kiválasztása az OECD rendszere alapján történt. A kérdés, hogy milyen az egészségügyben tevékenykedő vállalkozások információ- és kommunikációs technológiai felszereltsége? Az aktuális választ a vállaltok körében elvégzett, EU-harmonizált kísérleti vizsgálat adta meg. Összesen 1191, egészségügyhöz kapcsolódó gazdasági-termelőtevékenységet végző vállalkozást választottak ki azzal a céllal, hogy kikérdezzék őket az információs- és kommunikációs technológiák használatáról. A tényleges válaszadók száma 480 volt, azaz a megcélzott vizsgálati kör alig több mint 40 százaléka vett részt ténylegesen a vizsgálatban. A legjobb partnerek az optikai-szemészeti termékek gyártói voltak, a legkisebb részvételi hajlandóságot a patikák és a gyógyászati segédeszközök kereskedelmével foglalkozók mutatták. Néhány fontos területet nem tudott lefedni a vizsgálat. Ezek közé tartoznak a betegbiztosítók, a kórházak és az orvosként vagy fogorvosként regisztrált személyek. Pedig 2003-ban éppen az ambuláns betegellátásban 653 ezer foglalkoztatott volt, kö-

zülük 113 ezren folytattak orvosi gyakorlatot és 46 ezer volt a fogorvosok száma. A kedvezőtlen eredmény miatt a 2005. évi eEurópa Akcióterv ezeket a tevékenységi köröket nem veheti számításba az unió tagállamainak közös felmérésében. Következésképpen ebben a körben a jövőben intenzívebben kell biztosítani a modern információs- és kommunikációs technológiai eszközök elérhetőségét, hogy a diagnosztika és az orvosi ellátás minősége tovább emelkedjék.

Minden gazdasági ágat és a különböző nagyságú vállalkozásokat figyelembe véve a vállalkozások több mint 80 százaléka használt számítógépet. Ezt az átlagot tíz százalékkal meghaladta az egészségüggyel kapcsolatos vállalkozásoké. A vállalkozások csaknem 80 százalékánál volt internetkapcsolat 2004-ben, az egészségügyiekénél ez a szám 88 százalék.

Az e-kereskedelemben a kiválasztott egészségügyi kör már 2003-ban aktívan részt

vett. 45 százalékuk rendelt árukat és szolgáltatásokat, 12 százalék bonyolította vásárlásait az interneten. Ez a többi gazdasági terület átlagát messze meghaladta. Ugyanez mondható el a számítógépek és az internet használatáról. A megvizsgáltak 55 százaléka használta személyesen és rendszeresen a számítógépet, több mint negyven százalékuk rendelkezett internet-csatlakozással. Az információ védelme érdekében az egészségügyiek 96 százaléka tett már valamilyen biztonságtechnikai-adatvédelmi intézkedést, az összes vizsgált vállalkozás körében ez az arány csak 94 százalék. Az adatvédelmi eszközök között a leggyakoribbak a vírusvédő programok, a biztonsági szerverek, a PIN-kód alkalmazása, a biztonsági tűzfal vagy a digitális aláírás.

Rettich Béla

a KSH Könyvtár és Levéltár osztályvezetője
E-mail: bela.rettich@ksh.hu

Kiadók ajánlata

GENTLE, J. E. [2007]: *Matrix algebra: Theory, computations, and applications in statistics*. (Mátrixalgebra: elmélet, számítások és felhasználások a statisztikában.) Springer. New York.

A mátrixalgebra a matematika egyik legfontosabb területe az adatelemzéshez és a statisztikaelmülethez. A könyv első része a mátrixalgebra-elmélet statisztikai alkalmazásának releváns területeit mutatja be. Ez a rész a vektorok és a vektorterek alapkonceptióival kezdődik, később a mátrixok alapvető algebrai tulajdonságaival foglalkozik, majd a vektorok és a mátrixok analitikus tulajdonságait írja le a többváltozós számításoknál, végül ismerteti a mátrixok működését a lineáris rendszerek és a

sajátérték-, sajátvektor-elemzés megoldásai-ban. A könyv ezen része önmagában is megállja a helyét.

A könyv második része a statisztikában használatos különféle mátrixok számbavételével foglalkozik, mint a projekciós mátrixok, a pozitív definit mátrixok, és leírja ezen mátrixok speciális tulajdonságait. Ez a rész bemutat néhányat a statisztikában használható számos mátrixelmélet közül, közöttük a lineáris modellt, a többváltozós elemzést és a sztochasztikus folyamatokat. Az ebben a részben található rövid leírás kiegészíti a könyv első részében bemutatott mátrixelméletet. A könyv első két része a statisztikát hallgató diákok mátrixalgebrai kurzusának tankönyve, illetve lineáris

modellekkel vagy többváltozós statisztikákkal foglalkozó különféle kurzusok kiegészítő anyaga lehet.

A könyv harmadik része a numerikus lineáris algebrával foglalkozik. Ez a rész a numerikus számítások alapjainak tárgyalásával kezdődik és ezután megfelelő és hatékony algoritmusokat ír le mátrixok faktorizálásához, lineáris egyenletrendszerek megoldásához, valamint gyökvonáshoz sajátérték és sajátvektor előállítására esetén. Bár a könyv nem kötődik szorosan egyetlen speciális szoftverhez sem, leírja a numerikus lineáris algebrához használható modern szoftverek működését és példákat ad rá. Ez a rész önmagában is megállja a helyét, habár feltételez programozási ismereteket a Fortran vagy a C programokhoz, illetve az R/S Plus és a Matlab programok használatának képességét. Ez a rész a statisztikai számítási kurzusok tankönyveként is felhasználható, vagy más, számításokra súlyt fektető kiegészítő kurzusok tankönyve lehet. A munka nagyszámú feladatot tartalmaz, néhányuk megoldása a függelékben található.

MÖLLER, B. – REUTER, U. [2008]: *Uncertainty forecasting in engineering*. (Bizonytalansági tényezővel számoló előrejelzések a műszaki tudományokban.) Springer. New York.

A könyv fuzzy idősorokon alapuló, bizonytalansági tényezővel számoló előrejelzésekkel foglalkozik. A bizonytalanság megfigyelése időbeli adatok esetén javítja az előrejelzés képességét sok tudományterületen, mint a mérnöki tudományok vagy a környezettudományok. A bizonytalan adatokat teljesen új pótlólagos fuzzy reprezentáció segítségével írják le, amely először teszi lehetővé a fuzzy idősorok leírását, modellezését és előrejelzését az adatok bizonytalanságának elvesztése nélkül.

Részletesen bemutatja és magyarázza a fuzzy idősorokat leíró, modellező és előrejelző módszereket. A könyv a fuzzy random eljárás-

sokon alapuló előrejelzéseket emeli ki mint a fuzzy ARMA eljárások és a fuzzy fehér zaj eljárások, éppúgy, mint a fuzzy neurális hálózatokkal járó előrejelzés. Az a tény, hogy az összes numerikus algoritmust érthetően leírják és példákon keresztül mutatják be azt jelenti, hogy közvetlen gyakorlati felhasználásra szánják őket.

CHEN, CH. – HÄRDLE, W. – UNWIN, A. (szerk.) [2007]: *Handbook of data visualization*. (Az adatmegjelenítés kézikönyve.) Springer. New York.

Az adatok megjelenítése minden adatelemzés fontos része. A modern számítástechnika fejlődése a grafikus képességek nagymértvű fejlődéséhez vezetett és sok új lehetőség kínálkozik az adatok megjelenítésére. A könyv áttekintést ad a modern adatelemzési módszerekről, elméletben és gyakorlatban egyaránt. A statisztika olyan különleges ágának grafikus módszertanának vizsgálatára is kiterjed, mint például a bayesi elemzés, a genom adatok vagy a klaszteranalízis, épp úgy mint a grafikai szoftverek.

HÄRDLE, W. – HLAVKA, Z. [2007]: *Multivariate statistics: Exercises and solutions* (Többváltozós statisztikák). Springer. New York.

A szerzők többváltozós adatelemzési eszközöket és koncepciókat mutatnak be gyakorlatok és megoldásaik segítségével. Az első részt a grafikus technikáknak szentelik. A második rész a többváltozós random változókkal foglalkozik és bemutatja a becslések és a tesztek levezetését különböző gyakorlati helyzetekben. Az utolsó rész a gyakorlatok széles skáláját mutatja be az alkalmazott többváltozós adatelemzésben. A könyv ismerteti az egyszerű számítási eljárások és az alapvető többváltozós módszerek alkalmazását valódi élethelyzetekben. Együttesen 234 megoldott pél-

dát tartalmaz, amelyek segíthetik az egyetemi oktatót a modern többváltozós elemzés kurzusának kialakításában. Minden számítógép-alapú gyakorlat elérhető R és XploRe nyelven. A témával foglalkozó könyvtárak letölthetők a Springer kiadó honlapjáról, valamint a szerzők saját honlapjáról.

COOK, D. – SWAYNE, D. F. [2007]: *Interactive and dynamic graphics for data analysis*. (Interaktív és dinamikus grafikák adatelemzéshez.) Springer. New York.

A gazdagon illusztrált könyv az interaktív és a dinamikus grafikák használatát írja le, mint a többdimenziós adatelemzés részét. A fejezetek tartalmazzák a klaszterezést, a felülvizsgált klasszifikációt és a hiányzó értékek kezelését is. Grafikonok és interakciós módszerek bő választékát használják minden egyes elemzés során. A grafikai módszerek szerepét minden egyes lépésnél bemutatják, nemcsak a korai, magyarázó fázisban, hanem a későbbi szakaszokban is, a modellek összehasonlításakor vagy értékelésekor.

Minden példa ingyenesen letölthető szoftvereken alapul: a GGobi szükséges az interaktív grafikákhoz, az R a statisztikai grafikák létrehozására, modellezésre és programozásra alkalmas. A nyomtatott könyv gazdag, a világhálóról letölthető anyaggal kiegészítve arra bátorítja az olvasót, hogy maga is kövesse a szerzők példáját. A honlap tartalmazza a

könyvben található elemzések reprodukálásához szükséges összes adatot és kódot, illetve a példákat bemutató filmeket is. A könyv a statisztikai grafika vagy a feltáró adatelemzés tankönyveként is használható, épp úgy mint az önálló tanulás eszközeként. Minden fejezet példákkal zárul.

ROBERT, CH. P. [2007]: *The Bayesian choice. From decision-theoretic foundations to computational implementation*. (A bayesi választás. A döntéelméleti alapoktól a számítási megvalósításig.) Springer. New York.

Ez a felsőbbéveseknek ajánlott tankönyv bevezetést kínál a bayesi statisztikába és döntéelméletbe. Tárgyalja a statisztikai elmélet alapjait, illetve a bayesi statisztika néhány modernebb, magasabb szintű területét, mint a teljes osztály teoréma, a Stein-effektus, a bayesi modellválasztás, a hierarchikus és empirikus bayesi modellezés, a Monte-Carlo integráció, beleértve a Gibbs-mintavételezést és más MCMC (Markov-lánc Monte-Carlo)-technikákat. A második kiadás új fejezetet is tartalmaz, a modellválasztásról (7.) és a bayesi számításokról szóló (6.) fejezetet alaposan átdolgozták. A 4. fejezet a dinamikus modellekről szóló új résszel gazdagodott, a 10. fejezetet pedig új példákkal egészítették ki. A könyv megfelelő tankönyv bayesi elemzésekkel, döntéelmélettel vagy ezek kombinációjával foglalkozó kurzusok számára.

Társfolyóiratok

A CSEH STATISZTIKAI HIVATAL
FOLYÓIRATA

2006. ÉVI 4. SZÁM

Kucharová, V.: Családpolitika Csehországban – miért és mit.

Hoem, J. M.: Miért olyan magas a termékenység Svédországban?

Rychtariková, J.: Az idősök kilátásai Csehországban és néhány EU-országban.

Svobodová, K.: Az öregedés nemi szempontjai: család és az idősök gondozása.

Pollnerová, S.: A nyugdíjrendszer Csehországban – ma és jövőbeni fejlemények.

Kalvach, Z. et al.: Egészségi állapot az idős korban.

Wija, P.: A népesség felkészítése az öregedésre.

Berrová-Bravcová, P.: A census történetéből (1754–1910).

A SVÉD KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL
FOLYÓIRATA

2006. ÉVI 3. SZÁM

Lynn, P. et al.: A függőkérdezés hatásai a jövedelmi forrásokkal kapcsolatos kérdésekre adott válaszokra

Tourangeau, R. et al.: Mindennapi koncepciók és besorolási hibák: a fogyatékoság és tartózkodási hely igazolásai.

Ongena, Y. P. – Dijkstra, W.: A felvételi interjúk magatartás-kódolási módszerei.

Frees, E. W.: A munkaerő-részvételi arányok előrejelzése.

Ghosh-Dastidar, B. – Schafer, J. L.: Outlier értékek jelzése és editálási eljárások folytonos többváltozós adatokra.

Muralidhar, K. – Sarathy, R.: A többszörös imputálás és adatváltoztatás összehasonlítása numerikus változók elrejtéséhez.

Elamir, E. A. H. – Skinner, C.: A felfedési kockázat rekordszintű mértékei felvételi mikroadatokat esetében.

Park, M.: Alternatív tervek regressziós becsléshez.

Knottnerus, P. – Duin, C.: Szórások ismételt súlyozásban a holland munkaerő-fevételre alkalmazva.

Kavonius, I. K.: A munkavállalói részvényopciók és holdingnyereségek következményei mozgatható jövedelem és háztartási megtakarítási arányok esetén Finnországban.

Journal of the
Royal Statistical Society

AZ ANGOL KIRÁLYI STATISZTIKAI
TÁRSASÁG FOLYÓIRATA
(A SOROZAT)

2007. ÉVI 1. SZÁM

Loughin, T. M. et al.: Hosszú távú kísérletek elemzéséről.

Battistin, E. – Rettore, E. – Trivellato, U.: Választás alternatív ismérvek között a munkaerő helyzetének méréséhez.

Jürges, H.: Munkanélküliség, megelégedettség és retrospektív hiba.

Clark, R. G. – Steel, D. G.: Háztartáson belüli mintavétel háztartási felvételekben.

De Santis, F.: Történeti adatok felhasználása bayesi mintanagyság meghatározására.

Mills, T. C.: Kétezer éves északi hemiszfé-
ra hőmérsékletek idősor modellezése: hosszú
távú memória vagy trendek?

Bartolucci, F. – Pennoni, F. – Francis, B.:
Egy rejtett Markov-modell bűnügyi tevékeny-
ségi minták jelzéséhez.

Lee, M. – Hakkinen, U. – Rosenquist, G.:
A legjobb kezelés megtalálása erős cenzorálás
és rejtett torzítás mellett.

Fahey, M. T. et al.: Feltételes Gauss-
keverék modellezés diétás minták elemzéséhez.

Pollock, G.: Holisztikus pályagörbék: a
kombinált foglalkoztatási, lakás és családi pá-
lyák vizsgálata többszörös szekvenciaelemzés
felhasználásával.

Mountford, W. K. et al.: Az arányokban
becsült trendek szórásának becslése egyedi
azonosító nélkül.

Skinner, C. J.: Az azonosítás valószínűsége:
a bírósági statisztikákból vett ötletek alkalmazása
felfedési kockázat felméréséhez.

Perez-Quezada, J. F. et al.: A statisztikai
előírások értékelése ökoszisztémák szén-
dioxid-áramlásának minőségellenőrzéséhez.

Dawson, P. et al.: A futballbírók valóban
torzítanak és következtelnek? Bizonyíték az
angol első liga fegyelmi szankcióinak előfor-
dulása kapcsán.

adatok esetén többszörös biológiai feltételek
mellett.

Teh, Y. W. et al.: Hierarchikus Dirichlet-
folyamatok.

Biswas, S. – Lin, S.: Egy bayesi módszer a
heterogenitás változó arányainak beépítésére
kapcsolatelemzésben.

Morris, J. S. et al.: Kis hullámalapú funk-
cionális vegyes modellek használata sokasági
heterogenitás jellemzéséhez gyorsulásmérő
profilokban: esettanulmány.

*Houseman, E. A. – Coull, B. A. – Shine, J.
P.*: Egy nemstacionárius binomiális idősor idő-
függő segédváltozókkal: enterococcus számlá-
lások a bostoni kikötőben.

Tressou, J.: Analitikai adatok bal oldali
cenzorálásának nemparaméteres modellezése
élelmiszer-kockázat felmérésében.

Pfeffermann, D. – Tiller, R.: Kistérségi
becslés benchmark kényszerfeltételeknek alá-
vetett állapot-tér modellekkel.

Sobel, M. E.: Mit mutatnak a lakásmo-
bilitás randomizált vizsgálatai?

Genovese, C. R. – Wasserman, L.: A hamis
felfedezési arány túllépésének ellenőrzése.

Zou, H.: Az adaptív „lasszó” és jóstulaj-
donságai.

Xi, B. – Michailidis, G. – Nair, V. N.: Há-
lózati veszteségi arány becslése aktív tomográfia
segítségével.

Hiort, N. L. – Claeskens, G.: Összpontosí-
tott információs ismérv és modellátlagolás a
Cox-hazárd regressziós modell esetén.

Ma, Y. – Carroll, R. J.: Lokálisan haté-
kony becslések mérési hibás szemparaméteres
modellekhez.

Woo, M. J. – Sriram, T. N.: Keverék kom-
plexitás robusztus becslése.

Banerjee, S. – Gelfand, A. E.: Görbe-
lineáris gradiens felmérés térbeli folyamatmo-
dellek mellett.

Akritis, M. – Antoniou, E. S. – Kuha, J.:
Faktoriális tervek nemparaméteres elemzése
véletlen hiányok esetén: kétváltozós adatok.

AZ AMERIKAI STATISZTIKAI TÁRSASÁG
FOLYÓIRATA

2005. ÉVI 476. SZÁM

Yuan, M. – Kendziorski, C.: Rejtett
Markov-modellek mikrotömbös időfolyamat-

Guan, Y.: Egy összetett likelihood módszer térbeli pontfolyamat modellek illesztésében.

Mao, C. X.: Következtetés a fajok számára geometriai alsó korlátokon keresztül.

Burman, P. – Shumway, R. H.: Általánosított exponenciális előrejelzések idősorokhoz.

Drignei, D. – Morris, M. D.: Számítógépes kísérletek empirikus bayesi elemzése véges-differencia kódok bevonásával.

Jones, G. L. et al.: Rögzített szélességű output elemzés Markov-láncos Monte-Carlo esetén.

Hanson, T. E.: Következtetés véges Pólya-féle fa modellek keverékei esetén.

Centanni, S. – Minozzo, M.: Monte-Carlo módszer jelzett kettős sztochasztikus pontfolyamatok szűréséhez.

Tan, Z.: Regressziós és súlyozási módszerek okozati következtetéshez műszeres változók segítségével.

Tan, Z.: Eloszlási módszer okozati következtetéshez hajlandósági pontszámok segítségével.

Zhu, Y. – Zeng, P.: Fourier-módszerek a központi eltér és a központi átlag eltér becsléséhez regresszióban.

Arnold, B. C. – Castillo, E. – Sarabia, J. M.: Többváltozós eloszláscsaládok Rosenblatt-konstrukció bevonásával.

Mach, L. – Reiss, P. T. – Schiopu-Kratina, I. J.: Reprezentatív felvételek várt átfedésének optimalizálása az északnyugati szabály segítségével.

Lu, W. V. – Brick, J. M. – Sitter, R. R.: Algoritmusok kombinált rétegekszórás becslésének megkonstruálásához.

Wang, X. et al.: Többváltozós rendstatisztikák velejárói ítélet utólagos rétegzésére alkalmazva.

Singpurwalla, N. D.: A kockázatpotenciál: bevezetés és áttekintés.

statistika
EKONOMICKO - STATISTICKÝ CASOPIS

A CSEH STATISZTIKAI HIVATAL
FOLYÓIRATA

2006. ÉVI 6. SZÁM

Brodeur, M. et al.: Integrált megközelítés kanadai gazdasági felvételekhez.

Gejdos, V.: A feldolgozó-ipari termékek versenyképességének alakulása Csehország EU-csatlakozása előtt (1997–2003).

Sedláček, P.: A beruházási ciklus elemzése.

Marek, L.: Valószínűség-eloszlás MS Excelben.

Krovák, J.: A jólét mérése és a társadalmi haladás.

Csehország gazdasági fejlődési mutatói.

**STATISTICAL
SCIENCE**
International Journal of Statistics and Data Analysis

AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK
MATEMATIKAI STATISZTIKAI INTÉZETÉNEK
FOLYÓIRATA

2006. ÉVI 3. SZÁM

Rubin, D. B.: Okozati következtetés lehetséges kimeneteleken és alapvető rétegzésen keresztül: felhasználás a halál által cenzúrázott tanulmányoknál.

Korn, E. L.: Okozati következtetés az orvosi területen.

Rosenbaum, P. R.: A halál helye az életminőségben.

Fienberg, S. E.: A komplex okozati kérdések gondos modellmegfogalmazást igényelnek.

Moguerza, J. M. – Munoz, A.: Támogató vektorgépek alkalmazásokkal.

Small, D. S. et al.: *R*-becslések a GMM-ellenében: az érvényesség és hatékonyság elméleti esettanulmánya.

Khuri, A. I. et al.: Áttekintés a tervezési kérdésekről általánosított lineáris modellek esetén.

Stigler, S. M.: Isaac Newton mint valószínűség-számító.

Mukhopadhyay, N.: Beszélgetés *Ulf Grenander*rel.

Statistische Nachrichten

AZ OSZTRÁK KÖZPONTI STATISZTIKAI
HIVATAL FOLYÓIRATA

2006. ÉVI 11. SZÁM

Az OECD és az ENSZ tevékenységei.

Családi és háztartási előrejelzések Ausztriára, 2001–2050.

Kutatási és fejlesztés (K+F) az üzleti vállalkozási szektorban.

Adatkezelés EU-SILC-ben – a felvételtől a társadalmi mutatókig.

A 2004/2005-ös háztartási költségvetési felvétel összehasonlítása a 2005-ös nemzeti számlákkal.

2005/2006-os vadstatisztika.

Vasúti áruszállítás 2005-ben.

EDICOM: külkereskedelem – szállítás; koherenciaelemzés a két statisztikai rendszer között.

Tranzakciók Ausztria és az EU-intézményei között és hatásuk a nemzeti számlákban.

2006. ÉVI 12. SZÁM

Munkaerő-előrejelzés NUTS 2. régiókra 2001-től 2050-ig.

Harmonizált fogyasztói árindex állandó adóknál.

A tartományok szociális segélyei 2004-ben és az 1995-2004-es évtizedben.

2005-ös gazdaság szerkezeti felvétel – szervezés és módszerek.

Állatorvosi információs rendszer. 2006. évi census.

2005-ös anyaginput-felvétel a bányászatban és a feldolgozóiparban.

Az osztrák vállalatok közötti áruszállításai 2005-ben.

2002. évi társaságiadó-statisztikák.

2007. ÉVI 1. SZÁM

ICT-használat vállalatoknál és háztartásokban az EU-ban a 2006-ban.

Idegenforgalom a 2006-os nyári időszakban.

Szabadnapos és üzleti utazások 2006. III. negyedévében.

2005-ös keresetiadó-statisztika.

Körzetekre alapozott regionális statisztikai határmenti projekt Szlovénia és Ausztria között.

Schweizerische Zeitschrift für
**Volkswirtschaft und
Statistik**

A SVÁJCI STATISZTIKAI ÉS KÖZGAZDASÁGI
TÁRSASÁG FOLYÓIRATA

2006. ÉVI 4. SZÁM

Ammann, M. – Seiz, R. – Zulauf, M.: Név-érték visszafizetés a svájci részvényt piacon és hatása a vállalkozás értékére.

Bruneau, C. – Lahiani, A.: Egy aszimmetrikus TIMA-modell becslése közvetett következtetéssel.

Fahrlander, S. S.: Térbeli általánosított hedonikus modellek szemiparaméteres szerkezete magántulajdonokhoz.

Graff, M.: Egy többszektoros összetett mutató a svájci konjunktúrához.

Meunier, M.: Az oktatás működésének funkciói: Svájc esete.

AZ OROSZ ÁLLAMI STATISZTIKAI
BIZOTTSÁG FOLYÓIRATA

2006. ÉVI 10. SZÁM

Arkhangelsky, V. N. – Antonova, O. I. – Nikitina, S. Yu.: A „Család és termékenység” próbafelvétel fő mutatói.

Khanin, G. I. – Fomin, D. A.: Az állóeszköz újratermelődésének becslése az orosz gazdaságra.

Flud, N. A.: Hogyan mérjük az „állandó fejlődést”?

Ulianov, I. S.: Profitráta a makroökonomiai mutatók rendszerében: statisztikai szempont.

Bushueva, L. I.: A statisztikai módszerek szerepe a piackutatás megvalósítási fázisaiban.

Zubova, L. G. – Chistyakova, V. E.: Az orosz tudomány személyi potenciálja: a nemek szempontja.

Aparin, N. S. et al.: A társadalmi és gazdasági problémák statisztikai kutatásának tapasztalatai a szénbányászati ágazat átalakításával kapcsolatosan Oroszországban és régióiban.

talatai a szénbányászati ágazat átalakításával kapcsolatosan Oroszországban és régióiban.

Sokolin, V. L. – Simchera, V. M.: A. Ya. Boyarsky születésnapjának 100. évfordulója – egy kiváló statisztikus és demográfus.

A KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL
FOLYÓIRATA

2007. ÉVI 1. SZÁM

Dr. Dusek T. – Szalkai G.: Területi adatok ábrázolási lehetőségei speciális kartogramokkal.

Németh N. – Kiss J. P.: Megyéink és kistérségeink belső jövedelmi tagoltsága.

Kólyáné Sziráki Á. – Végh L.: A gazdasági fejlődés regionális különbségei Magyarországon, II.

Dr. Erdősi F.: A mobiltelefon elterjedésének területi sajátosságai a Földön, II. (Befolyásoló tényezők.)

Nyakacska M.: Baranya megye ipari létesítményei az ezredfordulótól napjainkig.